

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Qvintilian.; oversatt ved Jakob Baden ; udgiven
ved Selskabet til de skønne og nyttige
Videnskabers Forfremmelse.

Titel | Title:

Qvintilians Undervisning i Veltalenheden,
ellefte Bog

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : trykt hos H. C. Sander og H. C.
Schrøder, 1777

Fysiske størrelse | Physical extent:

118 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

487-178-8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130019421903

Euxdorpha.

2

Quinctilians

Undervisning i Bestalenheden

Ellevte Bog.

Oversatt

ved

Professor Jakob Baden.

Udgiven ved Selskabet til de skønne og nyttige
Videnskabers Fjorsfremmelse.

Kjøbenhavn, 1777.

Trykt hos H. E. Sander og H. E. Schröder.

Continued

Robert Smith, Esq.

1803

Robert

and

Robert Esq.

Esq.

Esq.

1777

Esq.

Denne Oversættelse er gjort efter Gesners
Text, dog har jeg ogsaa havt den Bur-
manske ved Haanden, og raadført mig ved
vanskelige Steder med de af begge anmerkede
Varianten. Men meer end eengang har jeg ka-
stet Pennen bort, især i det tredie Capitel, af
Utaalsmodighed over Qvinetilians Spidsfindig-
heder, som forekom mig ofte uforstaaelige, og
ofte ubrugbare for os, der ikke tilfulde kiende
Romernes Dragt og Artigheder til hans Tid,
og endnu mindre ligne dem i vor Dragt og vo-
re Artigheder. Ikkun Lyst til at opfylde Sel-
skabets Onske, og den Betragtning, at det
maatte synes ubeskedent, at ville forlange
meer Lys i disse Materier, end de store Mænd,
en Regius, Ferrarius, Burmann, Gesner,
og flere haver kundet give; og uskionsomt, at
ikke ville betiene sig af deres Lys, bevægede
mig til at blive ved, og bringe Oversættelsen
til Ende.

Am.

Anmerkninger har jeg tillagt, saa mange som Tiden tillod, der nødte mig at afskorte dem der, hvor de maaskee allermeeft behøvedes, nemlig i det tredie Capitel; men hvor de tillige, naar man skulde giort Rede for ethvert vanskeligt Sted, vilde blevet saa mange, at de havde langt overgaaet Terten. Imidlertid havde jeg ønsket, at mine mangfoldige andre Forretninger havde tilladt mig ogsaa i dette Stykke at foie mig efter Selskabets Hensigter; og nu, da det ikke har kundet skee, er det mig en Trøst, at Selskabet ei har foreskrevet, ikkun ønsket Anmerkninger.

Den 24. December 1777.

Oversetteren.

Første

Første Capitel. Om at tale passende.

Naar man efter den forrige Bogs Indhold har forskaffet sig Evne til at skrive og tænke, og endog, isald Omstændighederne kræve det, til at tale uden Forberedelse; saa er den næste Omsorg, at tale passende. Denne regner (1) Cicero for den fjerde Egenkab i (2)

A 3

Fores

- 1) Cicero) De orat. 3, 10. " Paa hvad Maade kan
" en Ting siges bedre, end naar man taler latinsk,
" tydelig, zirlig, passende og overensstemmende med
" vort Forehavende? "
- 2) Foredraget.) I Lat. Elocutionis, som indbefatter
den hele Maade, hvorpaa en Ting siges, og bliver alt-
saa det samme, som Udtrykket, naar dette Ord tages
i en vidtloftig Forstand. Jeg bruger derfor snart
det ene, snart det andet af disse Ord.

Foredraget, og den er ogsaa i mine Tanker heilig fornøden. Thi da Talens Prydelse er forskjellig og mange slags, og den, som passer sig for een, passer sig ei for en anden; saa maa den lempes efter Ting og Personer, isald den ei, isteden for at sette Talen i Lys, skal endog nedbryde den, og give Foredstillingerne en stridig Virkning. Thi hvad gavner det, at Ordene ere baade latinske, og eftertrykkelige, og nette, (3) og endog anbragte med behagelige Vendinger og Fald; med mindre de stemme overeens med det, hvortil vi ønske at drage og afrette Dommeren? naar vi bruge den høie Stil i ringe Sager, den lave og correcte i høie, den pyntede i sørgelige, den jevne i urevne, den pukkende, naar der skal bedes, den roelige, naar Sindslidelser skal opvekkes, den haarde og voldsomme i yndige Materier? Eigerviis som Mænd vandre ved Hals Smykker og Perler og langt Slæb, som er Fruentimmerstats; og Triumphsdragt, den meest majestetiske, der kan tænkes, ikke sommer Fruentimmer.

Denne

- (3) Og endog anbragte med behagelige Vendinger og Fald.) Orig. Figuris etiam numerisque elaborata. Ordnes Figurer bestaae i visse Vendinger, som give Talen meer Yndighed eller Styrke, og ere mange slags, som kan læres af enhver Rhetorik. Numeri ere Ordnes harmoniske Fald, hvorved de giøre en Musik, hvilken dog er meget forskjellig i Prosa og Poesie.

Denne Materie berører Cicero korteligen (4) i den tredie Bog de Oratore; og kan dog synes ikke at have udeladt noget, naar han siger: Alt eet slags Stil ikke passer sig for alle, enten Sager, eller Tilhørere, eller Personer, eller Tider. Og meget meer siger han heller ikke om det samme (5) i sin Orator. Men hiffet, hvor L. Crassus taler for de største Oratorer og lærdeste Mænd, er det nok, at han ligesom peger paa dette Stykke imellem Kiendene; (6) og her, hvor Cicero taler til Brutus, erklærer han, at disse Ting ere denne bekiendte, og at han derfor ikke kun kortelig affhandler dem, endskjønt Materien er rig og udføres videløst af Philosopherne. Jeg, som giver mig af med at undervise, affhandler disse Ting ikke for Kyndige alene, men ogsaa for Bærlinger, og bør derfor undskyldes, om jeg bruger nogen større Videløstighed.

Altsaa være det os for alting bekiendt, hvad der hører til at vinde, lære, røre Dommeren;

A 4

hvad

- (4) I den tredie Bog de Orat.) Cap. 55.
 (5) I sin Orator) Cap. 21. følg.
 (6) Og her, hvor Cicero taler til Brutus — af Philosopherne) Det er især disse Steder af Ciceros Orator, Quinctilian har sigtet til, nemlig Cap. 21. Itaque hunc locum (om Grækerne's *πρόσπον* eller decorum (longe & late patentem, Philosophi solent in officiis tractare — og Cap. 22. Magnus esset locus hic, Brute, *quod te non fugit*, & magnum volumen aliud desiderat.

hvad vi i ethvert Stykke af Talen sigte til: Saa skal vi ikke have at gjøre enten med gamle, eller forblommede, eller selvgiorte Ord i Indgang, Fortællning, Bevisførelse; ei heller med pyntelig afrundede Perioder, hvor Sagen bør deles og aflegges i sine Stykker; heller ikke (7) i Udgangene bruge en lav og hverdags og sluddervoren Stil; ikke heller, hvor Medynk behøves, visse Taarer af med Indfald. Thi ved al Pynt beroer det ikke saa meget paa, hvorledes den er i sig selv, som hvorledes den Sag er beskaffen, som den bruges til, og det er ikke meer magtpaaliggende, hvad man siger, end paa hvad Sted. Men denne hele Sag, at tale passende, har ikke aleene med Foredraget at gjøre, (8) men løber med ind i Opfindelsen. Thi dersom endog Ord ere af saadan Betydning, hvor meget meer Tingene selv? Dog hvad der ved disse var at iagttage, har jeg paa behørig Steder jevnlig erindret. Dette bør omhyggeligere læres, at den først taler passende, som indseer

(7) (Udgangene) Epilogerne, som svare til vore geistlige Taleres Anvendelser, og hvori Taleren især søger at røre og gjøre Indtryk.

(8) (Men løber med ind i Opfindelsen) Næmlig til Opfindelsen hører hvad der skal siges, til Foredraget, Naaden at sige det paa. For Ex. om man i en ringe Sag vilde anbringe den vigtige locus communis om det Romerske Folks Høihed, eller bruge høiere Tanker end Sagen kræver. Turnebus.

feer, ei aleene hvad der gavner, men ogsaa, (9) hvad der somner. Vel veed jeg, at disse to Ting gemeenlig ere forbundne; thi hvad der somner, gavner gierne, og der er intet, hvorved Dommerne pleie meer at vindes, eller paa den anden Side at gøres koldfindige. Undertiden alligevel ere ogsaa disse Ting stridige, og saa ofte det indtreffer, ber det Sømmelige foretrekkes Nytten selv. Thi hvo veed ikke, at intet Skulde været tiensligere for Sokrates til at vorde frikiendt, end om han havde betient sig af den i Retterne brugelige Forsvarsmaade, ved en ydmyg Tale gjort sig Dommerne bevaagne, og omhyggelig igiendrevet den imod ham giorte Beskyldning selv? Men dette sommede ham ingenlunde;

A 5

og

- (9) Hvad der somner) Ikke saavel i en moralsk Forstand, skönt det moralske Sømmelige (decorum) ikke er udelukt, men fornemlig forstaaes det poetiske Sømmelige, d. e. det som Ting og Personer kræve.

- (10) At han vurderede sin Straf paa de høieste Presbevisninger). Det var en Skik i Athenen; fortæller Cicero de orat. I. 54, at naar Dommerne vare blevne eenige om, at den Anklagede var skyldig, og det ikke var nogen Hovedforbrydelse, vurderede man, saa at sige, Straffen. Førend da den Anklagede, i Kraft af den afsagde Dom, overleveredes til virkelig Afstraffelse, blev han spurgt, hvor høit han efter sin egen Tilslaaelse vurderede den Straf, han havde fortient. Da Sokrates altsaa blev spurgt om det samme, svarede

og derfor forsvarede han sig saaledes, (11) at han vurderede sin Straf paa de høieste Presbevisninger. Thi heller vilde den viseste Mand tabe hoved tilovers var af Livet, end hoved som var forbi; og siden hans Tidsforvandte ikke skønnede paa ham, saa skied han sig ind under Eftertidens Domme, og imod et kort Tab af en allerede høi Alder erlangede alle Aarhundredes Levetid. Derfor, endskönt Enkias, som dengang holdtes for den ypperste Taler, havde bragt ham et ForsvarsKrisi, vilde han dog ikke betiene sig deraf, men sagde: Saa got det var, saa skied det sig dog ikke for ham. Endog dette eneste Exempel viser, at Overtalelse ikke er det Maal, en Taler bør have for Sie, men at tale vel, (11) da det undertiden er en Skam at overtale. Dette var ikke til Gavn for Frikiendelsen, men det var til Gavn for Manden; og det er vigtigere. Men, naar jeg her adskiller Nyttens fra det som er sømmeligt, saa følger jeg meer

svarede han, han havde fortient de alleranseligste Presbevisninger og Belønninger, og at man paa Statens Bekostning skulde give ham frit Bord i Prytaneum, som hos Grækerne holdtes for den største Hæder.

(11) Da det undertiden er en Skam at overtale) Reimlig naar man ved Talen erholder det, som er moralsk usømmeligt. Qvinctilian betragter Taleren her som tillige en dydig og retskaffen Mand; thi ellers, naar man abstraherer derfra, er Talerens Diemeed at overtale, og deri bestaaer hans Konst. Man see Qvinctil. II. 15.

meer den almindelige Talebrug, end Sandhedens Forfkrift. Thi man vil dog vel ikke sige, at (12) sin ældre Afrikanus, der heller vilde remme Fædrene-landet, end forsegte sin Ufkyldighed imod den lum-penste Almuens Tribun, har slet seet paa sit eget Be-ste;

- (12) Sin ældre Afrikanus. P. Scipio Afrikanus den ældre blev efter den Puniske Krig, hvori han havde overvundet Hannibal, krævet til Regnskab for adskil-lige haarde Forbrudelser af tvende Almuens Tribuner ved Navn Petillei, som dertil lode sig bruge af hans Fiender og Misundere. Han indsendt sig ogsaa for Retten, men uden at forsvare sig. En Dag, da han mødte, talede han saaledes: "I Dag er det just den "Dag, da jeg overvandt Hannibal og Carthaginen- "serne. Da det altsaa er billigt, i Dag at holde "sig fra Trætte og Riv, saa vil jeg strax gaae her- "fra til Capitolium, for at takke Guderne, at de, "saavel paa denne Dag som ellers ofte, har givet "mig Hjerte og Evne til at gjøre mig forrient af "Staten; og dersom det er eders Leilighed, Qviri- "ter, saa gaaer med, og beder Guderne, at I altid "maa have Anforere, som ligne mig." Derpaa begav han sig fra Torvet til Capitolium, og efter ham den hele store Forsamling, saa at Almuens Tri-buner bleve forladte af alle, indtil Raadsfuerterne selv. Men da han alligevel saae, at han ikke kunde undgaae Tribunernes Forfølgelser, og var baade for hei og for uvant til at forsvare sig, gik han i en fri-villig Landsflygtighed, i hvilken han og døde. See Livius 38, 51 og følg.

se; eller at (13) P. Rutilius, enten da han betiente sig af sin næsten Sokratiske Forsvarsmaade, eller da P. Sulla kaldte ham tilbage, og han foredrog at blive i Landsflygtighed, ikke forstod, hvad der meest gavnede ham. Disse troede da, at hine Smaating, som enhver nedrig Siel anseer for nyttige, fortjene Foragt, naar de sammenlignes med Dyden; og de æres derfor ved alle Tidens Beundring. (14) Lad os da heller ikke være saa nedrige, at holde for unyttigt hvad vi rose. Men denne Forskiel, saadan som den er, indtreffer overmaade sielden; forresten vil det samme

(13) P. Rutilius) Denne Mand havde især giort sig fortient ved at sette Ekranker for Toldforpagternes Udsuelfer i Provinserne, som gif over alle Grændser. Men da han derved havde giort sig forhadet hos Ridderne, som havde disse Toldforpagtninger, og disse tillige dengang beklædte Domstolene, sagte de at hævne sig over ham ved en uretferdig Dom. Cicero fortæller, at han ikke vilde beqveme sig til et bønligt Ord imod sine Dommere, ja end ikke tillade, at man anvendte den mindste Konst eller Beltalenhed for at forsvare hans Sag.

(14) Lad os da heller ikke være saa nedrige, at holde for unyttigt hvad vi rose.) Jeg forstaaer det saa: Vi rose disse Mandes Dyder, endskiont de vare dem ikke til Nytte, efter Almuens Begreb om Nytte. Lad os da ikke være saa nedrige, at adskille det Nyttige fra det Dydige eller Ansændige.

samme (som jeg har sagt) næsten i alle Slags Sager
baade gavne og semme.

(15) Noget er der, som semmer alle til alle
baade Tider og Steder, nemlig at raade og tale til Dy-
dens Beste; og atter noget som semmer ingen
paa noget Sted, nemlig at tale Lastens Sag. An-
dre Ting af mindre Betydning, og de saa kaldte
(16) Middelplichter, ere gemeenlig saadane, at de kunne
tilstaaes nogle, andre ikke; eller at de, efter Perso-
nen, Tiden, Stedet, Sagen, bør synes meer
eller mindre enten at undskyldes, eller at lastes. Der
er Forskiel paa, naar vi tale om fremmede, og naar
om egne Sager; dog maae vi vide, at det meste er
lige usømmeligt paa begge Steder. Saaledes er
for alting al egen Roes lastværdig, men dog for-
nems

(15) Noget er der, som semmer) Hvad som er
forbundet med Retsfærdighed og Dyd, det er altid
sømmeligt, og det Modsatte usømmeligt; men hvad
som berører paa Middelplichter eller ligegyldige Ting er,
efter Omstændigheder, snart sømmeligt, snart usøm-
meligt; saasom Iheruskes Ord imod Agamemnon be-
lees, men ikke, naar de sagdes af Diomedes. Her
berører det Sømmelige og Usømmelige paa Personerne.
Turnebus.

(16) Middelplichter) Officia media kalde Philosopher-
ne saadane Plichter, som angaae ligegyldige Ting, d. e.
Ting, som intet have med Dyden at gjøre. See Ci-
cero de Offic. 3. 3.

nemelig, naar en Taler gjør sig til af Veltalenhed; hvilket opvekker ei alene Bæmmelse hos Tilhørerne, men ofte ogsaa Had. Thi vort Sind har af Naturen noget høit og oplestet og gienstridigt mod al Overlegenhed. Derfor reyse vi gierne dem, som ligge i Støvet eller ydmyge sig, fordi vi synes at gjøre dette som Overmand; og saasnart Medbeilen ikke finder Sted meer, er Sted for Mennefskelighed. Men den, som opheier sig overmaade, ansees for at nedtrykke og foragte, og ikke saa meget at gjøre sig større, som andre mindre. Deraf opstaaer Misundelse hos Undermand (thi dette er en Last hos dem, som hverken vil give efter, eller have Kræfter til at komme med), Spot af Overmand, og hos Retsfæste Dadel. Gemeenlig vil man vel finde, at Hovmodige stufes i den Tanke, de have om sig selv; men ogsaa naar den er sand, er Medvidenhed nok. (17) Cicero er i dette Stykke ikke lidet bleven lastet, skient han roser sig meer af sine Bedrifter, end af Veltalenhed, i det mindste i Talerne. Men ogsaa hint gjorde han gemeenlig ikke uden en slags Grund. Thi enten forsvarede han dem, han havde havt til Medhjelpere i at dæmpe (18) Sammenrottelsen, eller
værgede

(17) Cicero er i dette Stykke ikke lidet bleven lastet) Ogsaa Plutarch, i Sammenligningen af Demosthenes og Cicero, laster Cicero fornemlig i den Henseende, at han praler for meget, hvilken Feil er langt fra Demosthenes. Quintilian undskylder ham alligevel. Turnebus.

(18) Sammenrottelsen) Den Catilinariſke.

værgede han sig imod Misundelse, hvilken han dog ikke kunde imodstaae, men maatte gaae i Landsfigtig-
hed, til Straf for at have reddet Fædrenelandet; saa
at den idelige Erindring, om hvad han havde forrettet
i Consulatet, kan synes at være skeet ikke meer for
Vres end for Nødværges Skyld. Hvad Veltalenhed
angaaer, saa baade tilstod han Contrapartens Advoka-
tater samme rundeligen, og gjorde sig aldrig selv
overmaade til deraf, naar han førte Sager. Thi
disse ere hans Udtryk: (19) „Dersom jeg har noget
„Nemme, Dommere, hvilket jeg føler, hvor ringe
„det er“; og: (20) „Thi da mit Nemme er ringe,
„saa har jeg søgt at bede derpaa ved Flid.“ End-
og (21) imod Q. Cæcilius, hvor det kom an paa at
beskikke en Actor mod Verres, og hvor det var saa
vigtigt, hvem af dem dertil var beqvemest, har han
dog meer negtet ham Gaver til at tale, end tilegnet
sig dem, og sagt: „At han ikke havde erlanget, men
„giort alt for at kunne erlange dem.“ I Breve-
ne siger han undertiden fortrolig hos Venner, som-
metider i Dialogerne, dog under et fremmed Navn,
hvad Sandhed er, om sin Veltalenhed. Og allige-
vel veed jeg ei, om ikke en aabenbar Roes, just for
denne

(19) Dersom jeg har noget Nemme) Begyndelsen
af Taler for Archias.

(20) Thi da mit Nemme er ringe) Pro Quin-
tilio. I.

(21) Imod Q. Cæcilius) Div. in Cæcil. 12.

denne Feils Tensoldighed, er taaleligere, end dette forkeerte Pralerie, naar den Rige kalder sig fattig, den Forneme ringe, den Mægtige svag, og den Betsalende aldeles uerfaren og taabelig. Det forfængeligste slags Pralerie er, oven i Kiebet at giøre Nar af Folk.

Lad da andre rose os; thi os selv anstaaer, som Demosthenes siger, at rødmes, endog naar vi roses af andre. Dermed vil jeg dog ikke sige, at jo en Taler undertiden bær tale om sine egne Bedrifter; som den samme Demosthenes i sit Forsvar for Etesiphon, hvilket han dog saaledes rettede, at han viste Nødvendigheden i at giøre det, og afveltede al Ertertalen (22) paa den, som havde tvunget ham dertil. Ogsaa M. Tullius taler ofte om det neddæmpede Catilina's Oprør, men tilskriver det snart Kaadets Dyd, snart de udsødelige Guders Forsyn. Gemeenlig er det imod Fiender og Bagtalere, hvor han tiltager sig meer; (23) thi naar man gjorde ham en

Bebrei-

(22) Paa den, som havde tvunget ham dertil.) Æschines havde anlagt Etesiphon, fordi han havde tilkiendt Demosthenes en Guldkrone, som en høistfortient Mand af sit Fædreland Athen, hvis Mure han havde istandsat. Altsaa var Demosthenes, Etesiphons Forsvar, nødt at tale om sine Fortienester, for at vise hins Ufkyldighed.

(23) Thi naar man gjorde ham en Bebreidelse deraf. Man gjorde Cicero det til en Forbrydelse, at

Bebreidelse deraf, maatte det forsvares. I disse Vers, hvilke Ildesindede uophørlig have nappet, ønskede jeg, han havde været vaersomere:

(24) Vaaben vige for Toga, for Tungen Heltens
Laurkrands”;

og:

(25) ”Lyksalige Rom! roes mit Consulat, at du lever”;
og (26) „hin Jupiter, af hvilken han kaldes i Gu-
dernes

at han havde ladet de Sammensvorne henrette imod den Porciske Lov; hvorfor han og maatte gaae i Land, flygtighed.

(24) Vaaben vige for Toga) Cedant arma togæ, concedat laurea lingvæ. Cicero havde bestrebet sine Tider i tre Bøger paa Vers, som han skriver i et Brev til Lentulus; han pleiede ogsaa at kalde den Dag, da han havde dæmpet Oprøret, Roms Gødselsdag. Turnebus.

(25) Lyksalige Rom! roes mit Consulat,) O fortunatam natam me consule Romam. Jeg har med Rom Roes, to Ord, som begynde med de samme Bogstaver, søgt at udtrykke den Feil imod Belklangen, som man har vildet finde i dette Vers.

(26) Hin Jupiter — og Minerva) Ogsaa dette havde man taget af hans Bøger om Consulatet, og gjort ham en Forbrydelse af en poetisk Fiction. Han igiendriver det bittert i Talen pro domu sua c. 34.

„dernes Møde“, og „Minerva, som har lært ham alle Videnskaber“; hvilke Ting han efter nogle Grækers Mønster havde tilladt sig. Alligevel, som det er uanstændigt at prale med Veltalenhed, saa bør man undertiden tillade, at man viser Tillid. Thi hvem vil laste dette? (27) „Hvad skal jeg tænke? — at jeg foragtes? Ikke seer jeg, enten i mit Opsørsel, eller i min Credit, eller i mine Bedrifter, eller i dette maadelige Nemme, noget, Antonius kan foragte.“ Og lidet derefter aabenbarede: „Har han villet stride med mig i Veltalenhed? nu! det er en Velgierning. Thi hvad rigere, hvad frugtbare Materie, end at tale til mit eget Forsvar, og det imod Antonius?“

Ogsaa de ere stolte, som lade sig merke med, at de allerede have dømt om Sagen, og ellers ikke skulde have talt i den. Thi baade høre Dommerne ugiern, at nogen falder dem ind i deres Embede, og en Taler kan ikke have den Lykke blant Modstandere, som Pythagoras havde blant sine Disciple, at man troer ham paa hans Ord. Men denne Feil er større eller mindre, efter den Talendes Person. Thi den forsvares i visse Maader med Alder, Anseelse, Myndighed, hvilke dog neppe torde være hos nogen i den Grad, at ikke dette slags Selsforsikring maa formildes ved nogen Tilsetning; ligesom alt, hvori Sagføreren laaner Grunde fra sig selv. Saaledes havde det været

(27) Hvad skal jeg tænke) Stedet er Philipp. 2, 1.

ret høvmødt, om Cicero havde sagt, at man i en Sag, hvor han var Defensor, ikke burde gjøre det til en Forbrydelse at være en Romersk Ridders Søn. Men han gjorde, at det endog blev optaget med Nødest, ved det, at han forbandt sin Værdighed med Dommernes: (28) „At han er en Romersk Ridders Søn, burde Anklagerne ikke have anført som en Forbrydelse, hverken for Dommere, som disse, eller imod en Defensor, som jeg“.

Et frekt, stæiende og vredt Væsen er alle uanstændigt; dog desto meer at laste, jo meer een har forud i Alder, Værdighed, Erfaring. Man finder nogle Reglere, som ikke lade sig indskrænke, enten af Verbødighed for Dommerne, eller af Skik og Orden i Rettergang; saa at de ved denne deres Tænkemaade røbe, at de, saavel i at paatage som udføre Sager, bekymre sig om ingen Ting. Thi Taler forraader gemeenlig Sæderne, og opdager Hjertets skjulte Ting; og ikke uden Åarsag have Grækerne sagt: „At som enhver lever, saa taler han ogsaa“. Nedrigere ere saadane Feil, som en slavisk Smigren, en affecteret Skiemtesuldhed, Uforskammenhed i ubeskedne og uteerlige Ting og Ord, i alle Forretninger at glemme den Algt, man skylder andre; hvilkke Feil gierne møde hos dem, der ville være for meget enten Hofmænd, eller lystige Personer. Selv

B 2

det

(28) „At han er en Romersk Ridders Søn) Cicero
det er pro Caelio cap. 2.

det samme Slags Bæltalenhed semmer ikke alle. For Gamle f. E. passer sig ikke saavel det Fyldige, og Op-
 leste, og Driftige, og meget Pynkede, som dette
 Jevne og Sagmodige, og Correcte, og det, Cicero
 har havt i Tanker, naar han siger (29), at hans
 Tale begynder at blive graa. Saaledes lade heller
 ikke Klæder, (30) lysende af Purpur og Safran,
 denne Alder synnderlig vel. Hos unge Mennesker taa-
 les endog det meget Yppige og næsten Halsbrekkende;
 men hos disse er igien det tørre, omhyggelige og
 indknebne Foredrag forhadet, gemeenlig just fordi
 det affekterer Alvorlighed; thi ogsaa en gammel
 Mands adstadige Væsen ansees for umodent hos un-
 ge Personer. Krigsmænd semmer det at tale ligesom.
 For dem, som giøre Profession af Philosophie, (som
 nogle giøre) ere de fleste Talens Zirater lidet anstæn-
 dige, allerhøjest tagne af Sindslidelser, hvilke de
 falde Feil. Eigerviis have udsægtene Ord og det periodis-
 ske Sprog intet med dette Foredrag at giøre. Thi
 ei aleene hine blomstrende Udrøf, som forekomme
 hos Cicero: (31) „ Klipper og Udørkener svare paa
 „ vor Tale“; men ogsaa disse, skönt blodrige: (32)
 „ Thi

(29) At hans Tale begynder at blive graa) Brut. c. 2.

(30) Lysende af Purpur og Safran) Den Safran-
 farve, som Gruentimmerne fornemmeligen bære.

(31) „ Klipper og Udørkener svare paa vor Tale)
 pro Arch. 8.

(32) „ Thi eder, I Albanske Høie) pro Mil. 31.

„ Thi eder, I Albanske Høie og Lunde, eder siger jeg,
 „ taler jeg til, og kræver til Bidne, og eder, Albaner-
 „ nes omvæltede Altære, Bundsforvante og Stads-
 „ brødre af det Rømerske Folks Helligdome “; pas-
 se sig ikke til hint Skiæg og sure Ansigt. Men den
 arbeidsome og i Sandhed vise Mand, som har opfoeret
 sig, ikke til ørkesløs Mundkeglen, men til Statens Be-
 skjærelse (med hvilken de, som kaldes Philosopher, ha-
 ve nu aldeles intet at giøre,) vil gierne betiene sig af
 alt hvad som kan befordre hans Tales Hensigt, naar
 han først har besluttet at befordre det som er dydigt.
 Der er noget, som sømmer Fyrster, og som man ikke
 tilstaaer andre. Imperatorer og (33) triumphalske
 Mænd have paa en vis Maade deres Veltalenhed
 for dem selv; Pompejus s. Ex. fortæller om sig selv
 med stor Fryd; og (34) denne Cato, som i den bor-
 gerlige Krig tog Livet af sig, var en veltalende Raads-
 herre. Det samme siges ofte med Frihed af een, som
 i en andens Mund er rasende, og atter af en anden
 høvmodigt. (35) Thersites Tale imod Agamemnon
 beleees; leg den Diomedes, eller nogen anden hans
 Fjemand i Munden, den vil synes at røbe et heit

B 3

Mod

(33) Triumphalske Mænd) Saadane som havde er-
 holdt Triumph, eller den dermed forbundne Hæder.

(34) Denne Cato, som i den borgerlige Krig) Cato
 af Utica, Casars Modstander.

(35) Thersites Tale imod Agamemnon) Iliad. 2.
 v. 225 og følg.

Mod. (36) „Jeg skal ansee dig for Consul, siger „L. Crassus til Philippus, da du ikke vil ansee mig for Raadsherre?“ Ord af den ædelste Frihed. Dog skulde man ikke taale at høre dem af enhver. (37) En vis Poet siger, at han agter ikke stort, „enten Cæsar er stort eller hvid.“ Galskab! Vend det om, saa at Cæsar faaer sagt det samme om ham; det bliver Hovmod.

Meer have komiske og tragiske Skribenter at iagttage i Henseende til Personer; thi de bruge mange og mangeflags. Paa samme Maade forholdt det sig og med dem, som skreve Taler for andre, og forholder sig endnu med dem, som holde Taler i de rhetoriske Skoler. Thi vi tale ikke altid som Advocater, men ofte som Parter. Dog ogsaa i de Sager, hvor vi ere Advocater, bør den samme Forskiel nøie iagttages, efterdi vi sette os i andre Personers Sted, og tale ligesom igiennem andres Mund; og dem, vi laane vor Røst, maae gives deres egne Sæder. (38)

(36) „Jeg skal ansee dig) forekommer hos Cicero de orat. 3, I.

(37) En vis Poet siger) Han synes at mene Catullus, som saaledes har skrevet om Cæsar, carm. 92.

Nil nimium, Cæsar, studeo tibi velle placere.
Nec scire, utrum sis albus an ater homo.

Turnebus.

(38) Thi anderledes forestilles P. Clodius, anderledes Appius Cæcus, anderledes hin Fader hos Cæcilius, anderledes denne hos Terentius. Hvad ubarmhertigere (39) end Verres's Licetor: „For at komme ind, skal du give saa meget“; hvad taprere end han, af hvis Mund under Stokkeprængene ikke høretes anden Lyd, end: (40) „Jeg er Romersk Borger“? Hvor værdige Miso's Død (41) (i Slutningen af Talen) for den Mand, der saa ofte til Statens Lykke havde holdet en oprøst Borger i Skranken, og ved sit Mod overvundet Efterstræbelser?

Endelig har (42) Characterdanningen (Prosopopoeien) ikke alene saa mange Forandringer, som Sagen, men endog saa meget flere, som vi under

B 4

disse

(38) Thi anderledes forestilles) Er alt taget af Ciceros Tale for Cælius, som Cap. 15. indfører Appianus Cæcus, heftig irettesættende Clodia, men P. Clodius lemsældig og broderlig. See ogsaa Cap. 16 Faderen hos Cæcilius og Terentius.

(39) End Verres's Licetor) in Verr. 5. 45.

(40) Jeg er Romersk Borger) Sammeft. Cap. 62.

(41) I Slutningen af Talen) See pro Mil. cap. 34 Valent, valent inquit &c.

(42) Characterdanningen) Prosopopoeia. Han synes at giøre sermocinatio og prosopopoeia, som ellers i Rhetoriken adskilles, til eet.

disse forestille' Børns, Fruentimmers, Nationers, selv summe Kongs Eidenstaber (43), hvilke alle bør have deres rette Træk. Dette samme bør iagttages i Henseende til dem, til hvis Forsvar vi skal tale. Thi ofte maa man tale anderledes for een, end for en anden, eftersom enhver er æret eller ringeagtet, forhadet eller yndet, og (44) bemærke endog Forskielen imellem det, som legges til Rast, og den forhen førte Wandel. Men allerbehageligst hos en Taler er Mennefsfærlighed, Høflighed, Sagtmodighed, Godhed.

Dog ogsaa paa den anden Side semmer det en rettskaffen Mand, at hade Onde, røres ved Fædrelandets Vanheld, være ferdig til Hævn mod Dandskab og Uretsferdigheder, og, som jeg i Begyndelsen sagde, alt hvad der er dydigt. Men ikke alene hvo der taler, og til hvis Forsvar, ogsaa hos hvem man taler, kommer i Betragtning. Thi baade Stand og Magt gjør Forskiel, og det er ikke det samme

(43) Hvilke alle bør have deres rette Træk) *Orig. quibus omnibus debetur suus decor.* Jeg forklarer decor, som hos Horat. Art. poet. v. 157 *modilibusque decor naturis dandus & annis.*

(44) Og bemærke endog Forskielen) *Propositorum differentia.* *Propositum er Iuris.* En Advocat bør ofte skildre sin Principals forhen førte Liv, for at vise at han ikke kan have begaaet det, som legges ham til Rast, uden han maatte fornegtet sin Charakter.

samme, at tale hos en Fyrste, en Magistratsperson, en Raadsherre, en privat, naar kun fri, Mand; ei heller har samme Tone Sted, (45) hvor offentlige Sager forhandles, som ved Voldgiftsmænds Kiendelser. For Exempel, som Angest og Bekymring anstaaer den, der taler i Livs- og Vresager, og alle Machiner, saa at sige, hvorved Taleren udsmykkes; saa vil det samme være daarligt i ringe Ting og Domme, og den med Rette belees, der, naar han sidder for at tale i den ubetydeligste Sag hos en Voldgiftsmand, betiener sig af hin (46) Ciceros Tilstaaelse, "at han ikke aleene røres i Sindet, men gyser ogsaa over det hele Legeme." Nu hvem veed ikke, at Raadsherrens Erværdighed kræver et andet Foredrag, end det, der skal kildre Almuen? efterdi endog, hvor enkelte Personer domme, det samme ikke semmer sig hos alvorlige Mænd, som hos letsindige Folk, ikke det samme hos en Lærd, som hos en Krigsmand og Bonde, og Taleren undertiden maa nedstemmes

B 5

og

- (45) Hvor offentlige Sager forhandles, som ved Voldgiftsmænds Kiendelser) Offentlige Sager angik offentlige d. e. saadane Forbrydelser, som røgte det hele Folk, saasom majestatis, ambitus &c. Arbitri eller Voldgiftsmænd vare ikke ordentlige Dommere; de dømte ogsaa mere efter got Dykke og Billighed, end efter den stricte Ret. Quid in iudicio? directum, asperum, simplex. Quid est in arbitrio? mite, moderatum. Cicero pro C. Roscio Com. 4.

- (46) Sin Ciceros Tilstaaelse) Divin. in Cæcil. 10.

og forkortes, isald Dommeren skal kunne enten for-
staae eller rumme den.

Ogsaa Tiden og Stedet behøve en særegen Jagt-
tagelse. Thi hvad Tiden angaaer, da er den snart
glad, snart bedrøvet, snart fri, snart indskrænket;
efter hvilket alst Taleren bør rette sig. Og i Hen-
seende til Stedet kommer det mangfoldig an paa,
om det er et offentlig eller privat, folkerigt eller
eensomt, om det er en fremmed Bye, eller din egen,
endelig om du taler i en Leir, eller paa Torvet;
og ethvert kræver sin egen Form, og en vis sær-
egen Beltalenhedsmaade. Man seer jo endog i
de øvrige Livets Handlinger, at det samme ikke sømmer
sig at gjøre paa Torvet, paa Raadstuen, paa Mars-
marken, paa Skuepladsen, hjemme; og at meget,
som i sig selv ikke er at laste, ja endog undertiden
nødvendigt, paa et andet Sted, end hvor Skikken
tillader det, ansees for skammeligt. Det har jeg
allerede sagt, hvor meget meer Glands og Pynt (47)
Materier af det demonstrative Slags, saasom ind-
rettede til Tilhørernes Forlystelse, tilstede, end
de, hvori det kommer an paa Handling og Strid,
nemlig de af det raadende og til Rettergang henhø-
rende

(47) Materier af det demonstrative Slags. Som
har at gjøre med at rose og laste. De øvrige Mate-
rier, som henhøre til Beltalenheden, ere enten af det
raadende eller raadslagende Slags (generis suaserii &
deliberativi), eller Retsager (generis judicialis).

rende Slags. Dette bør endnu legges til, at Sagernes Beskaffenhed forvolder, at nogle endog npperlige Talens Dyrer ikke semme. Kan nogen taale at høre en Sagvolder i en Livs og Døds Sag, allerhelst naar han forsvaret sig selv hos en Seirherre og Fyrste, som bruger hyppige Metaphorer, nye eller forældede Ord, en Stil meget forskielig fra den almindelige, afrundede Perioder, de meest blomstrende Steder og Tanker? Vil ikke alt dette fordrer ve den for en Ulykkelig nødvendige Farve af Bestyring, og den Hielp, som endog Ulykkelige bør søge af Medlidenshed? Mon nogen røres ved dens Tilstand, som han i en tvivlsraadig Forsatning seer opblæst, brøstende, og fuld af Forsængelighed høre med sin Veltalenshed? Nei, tværtimod han hader en Sagsskyldig, som gaaer paa Fangst efter Ord, og er forpikket paa at roses for Vittighed, og har Tid til at være snalsom.

Dette synes mig M. Cælius fortreffelig at have samlet i den Tale, han holdt til sit Forsvar, da han var anklaget for Vold: „At ikke nogen af eder, „ eller af dem, som ere her i Forretninger, skal „ holde sig besværet ved nogen min Lune eller Misne, „ eller med nogen vel heftig Stemme, eller endelig „ delig (hvilket er meer end man kunde forlange), „ ved nogen for levende Gestus.“ Nu beroe nogle Sager paa Tilfredsstillelse, Afbiat, Tilstaaelse; skal der grædes i klummerlige Sententser? Skal (48) Epiphonema

- (48) Skal Epiphonema eller Entymema gjøre Afbiat? Epiphonema er et Udbrud efter en vigtig

phonemer eller Enthymemer giøre Afbigt? Vil ikke alt hvad som legges til de stærke Affecter, fylle alle deres Kræfter bort, og (49) slappe Medynken ved Sikkerhed? Set, at en Fader skal tale om sin Søns Død, eller om en Beskæmmelse, haardere end Døden; vil han da enten i Fortællingen af Facium sege hin Yndighed i Forklaring, som kommer af et reent og klart Sprog, og lade sig nøie med at have fremlagt Sagens Orden kortelig og syndig, eller tælle Beviserne paa Fingrene, og snappe efter spillende Vittighed i Setninger og Delinger og, som gjerne er Brug

tig Slags Fortælling, som dette hos Virgil: *Tanta molis erat Romanam condere gentem. Et rhetorisk Enthymem er et Bevis, udført med Modsetninger, som dette: Qvem cum omnium gratia noluit, hunc voluit, cum aliquorum querela? Qvem iure, qvem tempore, qvem loco, qvem impune non est ausus; hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, cum periculo capitis, non dubitavit occidere?*

(49) Og slappe Medynken ved Sikkerhed) Jeg har ikke troet at burde svække dette stærke Udtryk ved en vandig Oversættelse, da jeg tænker, det er let at see, at Meningen er: Saa snart en Taler slipper de opvekkede Affecter, for at udframme sin Vittighed eller Kløgt, vil Tilhøreren strax blive kold, og isteden for at ynke den Anklagede, blive sikker og roelig for hans Skiebne, som den, der er uden Fare, siden hans Advocat har Stunder til at være vittig.

Brug i dette Slags, tale ganske koldt? Hvor flyer imidlertid hin Sortig hen? hvor blive Taarene af? hvor vil en saa roelig Reglernes Jagttagelse faae Sving fra, til at kaste sig midt ind i Sagen? Skal ikke, fra Begyndelsen lige indtil den sidste Røst, vedligeholdes en bestandig Sukken, og det samme bedrøvede Afsyn? ifald han ellers ønsker at indgyde sin Sorg i Tilhøreren; thi slipper han den nogensteds, skal han ikke kunne faae den tilbage igien i Dommernes Sind. Dette bør fornemmelig i de rhetoriske Skoler (thi jeg fortryder ikke at see tilbage ogsaa til denne min Forretning, da jeg eengang har paataget mig at danne unge Personer) iagttages; jo flere Sindsforfatninger her forestilles, hvilke vi sette os i, ikke som Sagførere, men som om de vare vore egne. Allerhelst da endog det Slags Trætter pleier at forestilles, da nogle enten formedelst en stor Uhykke, eller og af Anger begiere af Raadet Lov til at døe; hvor det nu ikke semmer sig, jeg vil ikke sige, at synge, som er blevet til en Modens Feil, eller at være Raad, men end ikke at føre Beviser, uden med iblandede Affecter, og de saaledes, at de i Bevisningen selv stille meer frem. Thi den, som i Actionen kan slippe sin Sorg, synes at kunne ogsaa glemme den.

Dog veed jeg ei, om vi ikke allermest bør undersøge, hvor vidt denne Sammelighed, hvorom vi tale, er at iagttage i Henseende til dem, mod hvilke vi tale. Thi uden Tvivl bør vi, saasnart vi actionere nogen, strax mage det saa, at vi synes ugiertie
at

at have givet os af dermed. Og derfor finder jeg ikke liden Mishag i hine Cassius Severus's Ord: „Gode Guder, jeg lever, og holder det værd at leve, siden jeg seer Asprenas sagsskyldig“; thi han kan synes at have lagt Sag an imod ham, ikke af nogen billig eller nødvendig Grund, men af en slags Eyst til at anklage. Foruden dette alligevel, som er almindeligt, kræve nogle Sager en egen Klogskab. Den for Exempel, som forlanger at blive sin Faders curator bonorum, bør beklage hans flette Helbred; og saa haarde Ting en Fader agter at legge sin Søn til Last, bør han dog vise, at han anseer det som den største Ulykke for sig, at være bragt til denne Nødvendighed; og det ikke blot i saa Ord, men i hele Foredragets Farve, saa man seer, at han ei aleene siger, men siger det af Hjertet. En heller bør en Formynders nogensinde blive saa vred paa sin Myndling, som søger ham, at han ikke endnu lader Spoer af Kierlighed see, og af en hellig Aandelse om hans Fader. Nu, hvorledes en Sag bør føres imod en Fader, som gjør sit Barn arvelest, imod en klagende Hustru, har jeg viist, jeg tænker, i syvende Bog. Naar det semmer dem endog selv at tale, naar at bruge en Advocat, er Indholdet af den fjerde Bog, hvori forekomme Regler for Indgangen.

At der ogsaa i Ord er noget sammeligt eller usammeligt, tvivler ingen om. Et synes da aleene nu at være at legge til denne Materie, og det en
Sag

Sag af største Vanskelighed, nemlig paa hvad Maade de de Ting, som af Naturen ingen oratorisk Glædes taale, og som vi heller havde fortiet, dersom det havde staaet i vor Magt, dog kunne anføres uden Ufømmelighed. Hvad kan see modbydeligere ud, eller hvad skietter man mindre om at høre, end naar en Søn, eller hans Advocat skal hegde en Moder igennem? Dog er det undertiden fornødent, som i Ciceroni's Sag; men ikke altid paa den Maade, som Cicero har brugt imod Cassia. Ikke, som om han ikke har gjort det meget godt, men fordi det kommer mangfoldig an paa, hvori og paa hvad Maade hun fornærmer. Hun burde derfor, da hun offentlig greb sin Søn an paa Liv og Ære, tappert afvises. Alligevel har Cicero mesterlig iagttaget de to Ting, som ene kunde iagttages. Først, at han ikke glemmer den Ærbødighed, som skyldes Forældre; dernæst, at han gaaer tilbage til de allerførste Anledninger, og viser omstændelig, hvor ikke alene billigt, men ogsaa nødvendigt det var, hvad han agtede at tale imod Moderen. Og dette forklarede han først, skjønt det ikke angik det nærværende Spørgsmaal; saa forsikret var han, at der i en vanskelig og forviklet Sag intet burde sættes paasees, end hvad som sømmede. Derved gjorde han da, at Modernavnet ikke blev Sønnen, men just hende til Skade, imod hvilken han talte. Dog kan en Moder ogsaa være en Søn imod i en ubetydeligere og mindre hadesfuld Sag; og da vil det være sømmeligt, at tale af en sagsferdigere og lavere Tone. Thi baade ved en fyldest-

destigjørende Erklæring skal vi deels formindske Hædet imod os, deels endog velte det paa Contraparten; og naar man aabenbar seer, at Sønnen tager sig det meget nær, skal man troe, at han ingen Skyld har, og oven i Kibbet ynke ham. Ogsaa sømmer det at velte Skylden paa andre, at hun kan ansees at være opbragt ved eens eller andens List. Saa bør vi forsikre, at vi vil taale alting, og intet bittert forebringe, paa det at, endog naar vi ikke kan undgaae at sfiænde, vi dog maae synes at giøre det ugierne. Ogsaa naar Bebreidelse skal giores, bør Advocaten see til, at opvække den Tanke, at han giør det imod Sønnens Billie, men for at handle som en ærlig Mand. Paa den Maade kan begge faae Roes. Hvad jeg har sagt om en Moder, bør forstaaes om begge Forældre. Thi ogsaa imellem Fædre og Sønner, naar Sønnen var blevet løst fra den faderlige Magt, veed jeg, har været ført Processer.

Ogsaa i Henseende til andre Slegtninger bør passers paa, at vi ansees for at have talet ugierne og af Fornødenhed, og med Skaansel, men meer eller mindre, ligesom vi ere enhver Person Verbedighed skyldig. Det samme have Frigivne at iagttage imod deres Herrer, og for at sige meget med saa Ord: Det sømmer aldrig at agere saaledes imod saadane Personer, som vi vilde fortryde paa, at Folk af samme Villkaar agerede imod os.

Undertiden vides ogsaa den Agt for Værdigheder, at vi gjøre Regnskab for vor Frihed, at ingen skal troe, vi have angrebet dem, enten af Overgivenhed, eller endog af ærgjerrige Hensigter. Derfor har Cicero, endskjønt han agtede at tale med største Alvorlighed imod Cotta, og P. Oppius's Sag ikke paa anden Maade kunde føres, alligevel undskyldet sig i en lang Fortale med sin Pligts Nødvendighed. Undertiden er det semmeligt, at skaae eller hjælpe til Rette endog Undermænd, og fornemelig unge Mennesker. Denne Bøjsældighed bruger Cicero i sit Forsvar for Cælius imod Utratinus, saa han synes ikke at tugte ham som en Fiende, men at advare ham næsten som en Fader. Thi han var baade ung og fornem, og det var ingen ubillig Fortrydelse, som havde bragt ham til at anklage. Dog i Henseende til de Ting, hvori vi bør overbevise enten Dommeren eller endog de Tilstedeværende om vor Bøjsældighed, er Arbeidet lettere; derimod har det større Vanskelighed, naar vi ere bange for at støde selv dem, imod hvilke vi tale. Saadane tvende Personer paa een gang vare Cicero i Beien, (50) da han forsvarede Muræna, nemlig M. Cato og Servius Sulpitius: Hvor anstændig har han alligevel, efterat han havde tilstaaet Sulpitius alle Fortienester, negtet ham Forstand paa at sege Consulatet. Thi hvad var der, hvori

(50) Da han forsvarede Muræna) See Taler pro Muræna cap. 29. og følg.

hvori en Mand af høi Byrd og stor Jurist kunde heler taale at lade sig overvinde? Nu! hvorledes gjorde han ikke Rede for sit Forsvar, da han sagde, at han havde understøttet Sulpitius's Ansejning imod Murena, da det galdt en Hæderspost, men burde ikke understøtte en Klage, som gik paa Ære og Velfærd? Og hvor vaersomt har han ikke gaaet tilverks med Cato? hvis Tænkemaade han hellig beundrer, men vil, at den Haardhed, han i nogle Stykker viser, skal ikke ansees for hans Feil, men tilskrives den stoiske Sect; saa man skulde troe, at det ikke var en Rettergangssag, men en lærd Tvist, der var forefalden imellem dem.

Ja, derpaa kommer det i Sandhed an, og den visseste Regel er, hvad denne Mand iagttager; at, naar man vil laste nogen i noget, uden at støde, tilstaaer man ham alt andet. I dette aleene har han været enten mindre erfaren, end i Resten, (med tillagt Marsag endog, om mueligt, hvorfor), eller lidt for egenfindig, eller lettroende, eller vred, eller tilskyndet af andre. Dette er et almindeligt Hielpemiddel i saadane Sager, naar under den hele Sagerelse viser sig ei aleene Høiagtelse, men ogsaa Kierlighed; naar vi desuden have gyldig Marsag til at tale, og giøre det ei aleene med Sagtmodighed, men ogsaa af Nød. Et andet, men lettere, Tilfælde er det, naar vi bør rose een og anden Handling hos Personer, som enten forresten ere stette, eller ilde lidte af os. Thi Anstændigheden udfordrer at rose Tingene selv, hvem
end

end Personen er. Cicero har talet til Forsvar for Cabi-
 nius, og P. Vatinius, tilforn hans største Fien-
 der, imod hvilke han endog havde skrevet Taler; men
 Marsagen bliver gyldig, ved det han tilstaaer, at det
 ikke er ham om at giere, at roses for Vittighed, men
 for Ærlighed. Større var Vanskeligheden i den
 Eluentiske Sag, da han nødvendig maatte erklære
 Scamander skyldig, hvis Sag han havde ført.
 Men dette undskylder han meget fint, baade med
 deres Begiering, som havde formaaet ham til at
 fremtræde, som ogsaa med sin Ungdom; da han
 ellers vilde have svækket sin Myndighed, naar han,
 især i en mistænkt Sag, tilfod, at han uden Grund
 paatog sig flette Folkets Forsvar. Men saa vanske-
 ligt det er at overtale en Dommer, som enten for
 andres, eller for sin egen Fordeels skyld, er indta-
 get imod den Sag, vi have paataget os, saa rede er
 det at finde, hvad der skal siges. Thi vi bør stille
 os an, som at vi, af Tillid til hans Retferdighed, ikke
 til Sagen, ere uden al Frygt. Dommeren maa gieres
 ærefier, ved at forestille ham, at hans Redelighed
 og Samvittighed vil blive saa meget aabenbarere i
 hans Dom, jo mindre han feier sin Hvergiertighed,
 eller Egennytte.

Paa samme Maade bør ogsaa forfares hos
 dem, fra hvilke vi have appelleret, isald det treffer
 sig, at vi henvises til dem paa ny. Vi bør da tillegge
 en Grund enten af een og anden Nødvendighed,
 isald det er Sagen til Fordeel, eller Bidsfarelse, eller

Mistanke. Det sikkerste altsaa, at tilstaae Fortrydelse, og giøre fyldest for sin Feil; og paa alle Maader maa Dommeren bringes til at skamme sig ved at vise Brede.

Det hender sig og undertiden, at en Dommer anden gang kiender paa den samme Sag, hvori han har fældet Dom. Saaer det vel almindeligt, at vi for en anden Dommer ikke skulde tvistet om hans Kiendelse; thi den burde billig ikke rettes af nogen anden, end af ham selv. Forresten vil man efter enhver Sags Medfør finde paa, enten at man har været uvidende om visse Omstændigheder, eller manglet Vidner, eller (hvilket dog bør siges med største Frygtsomhed, og naar man slet intet andet har) at Advokaterne ikke have været Sagen vorne.

Ogsaa, naar Sagen forhandles for andre Dommere; saasom (51) i anden Instants i Frigivnes Sager, eller i de (52) dobbelte Centumviralretter, naar Parten har tabt; vil det være anstændigere, saa ofte man kan, at skaane Dommerens Undseelse; hvor-
om

(51) I anden Instants i Frigivnes Sager) I Orig. in secunda Assertionem. See Turnebus ved 5. B. 2 Cap.

(52) Dobbelte Centumviralretter) Dobbelte kaldes disse Retter, fordi de vare deelte i tvende hastas eller Instantser, fra den ene af hvilke kunde appelleres til den anden.

om vidløstligere er talt i det Capitel om Beviserne. Det kan træffe sig, at vi her laste hos andre, hvad vi selv have gjort; saasom Tubero bebrejder Ligarius, at han har været i Afrika; og nogle, straffede for at have søgt Embeder ved ulovlige Midler, have, for at erholde deres Værdighed igien, lagt Sag an imod andre for samme Forbrydelse; eller i Skolerne en ung Søn, som selv er en Forøder, anklager sin Fader for Udselshed.

Med hvad Anstændighed dette kan skee, indseer jeg i Sandhed ikke, med mindre nogen Forsskiel udfindes i Henseende til Person, Alder, Tid, Sag, Sted, Sindelag. Tubero siger, at han som et ungt Menneffe har maattet følge sin Fader, at denne, som var sendt af Raadet, ikke til Krig, men for at ksee Korn, havde forladt Partiet, saasnart det var i hans Magt; Ligarius derimod var baade blevet det troe til Enden, og havde ikke holdet med En. Pompejus, som laae i en Kæmpstrid med Cæsar, ved hvilken de begge vilde Fædrenelandets Vel, men med Tuba og Afrikanerne, det Romerske Folks afsagde Fiender. Ellers er dette endnu det allerletteste, at giøre andre en Brøde af det, hvori man tilstaaer sin egen; endsskiønt dette er at demme, ikke at advocere. Har man ingen Undskyldning tilrede, giver Fortrydelsen aleene en Sminke; thi den kan synes temmelig forbedret, som er omvendt saaledes, at han hader sine forrige Vildfarelser. For, undertiden er Tingens Natur selv saadan, at man kan giøre det uden Uanstændighed.

stændighed; som naar en Fader gier sin Søn, der
 er sødt af en Skiege, arveløs, (53) fordi han vil
 ægte en Skiege som han elsker. Dette er en Ma-
 terie for Skolerne, som dog kan foresalde. Her
 skal han altsaa kunne sige meget, uden Skam; deels
 at alle Forældre ønske at have Børn dydigere, end
 de selv ere, (thi ogsaa, isald det var blevet en Datter,
 skulde Moderen ville have en ærlig Pige af hende,
 skiont selv tilforn en Skiege) deels at han selv har
 været af ringere Stand, (thi det har han Lov at sige)
 deels at han ingen Fader har haft, som kunde ad-
 vare ham. Ja Sønnen burde have gjort det saa me-
 get mindre, at han ikke skulde fornøje Husets Ban-
 ere, og bebreide sin Fader sit Giftermaal, sin Mo-
 der den Trang, der nødte hende til sin forrige Leve-
 maade, endelig give ligesom en Lov for sine Børn
 igien i Fremtiden. Og man vil endog troe, at hin
 Skiege maa være særdeles slet, siden denne Fader nu ikke
 kan lide hende. Andre Ting gaaer jeg forbi; thi vi
 holde nu ikke rhetoriske Øvelser, men vise, at Ta-
 leren undertiden kan paa en god Maade betiene sig
 af Uleilighederne selv.

Der

(53) Fordi han vil ægte en Skiege, som han el-
 sker) Skieger tillode Fædre deres Sønner at have,
 og styrede selv deres Valg i dette Stykke; kun vilde
 de ikke, at de maatte ægte dem. Det hedder derfor
 siden, at Faderen havde kunnet lide denne Skiege til-
 forn.

Der er Heden større, naar nogen klager over
 Skændighed, saasom utugtig Brug, (54) fornem-
 melig om det er Mandspersoner. Jeg vil ikke sige,
 naar den Fornærmede taler selv, (thi hvad semmer ham
 andet end Suk og Graad, og at forbande sit Liv?
 saa at Dommeren meer skienner, end herer hans Be-
 drøvelse) men ogsaa Advokaten bør sette sig i lige
 Sindsforsatning, fordi dette slags Forhaanelse op-
 vækker meer Skamsuldhed hos dem, som have lidt,
 end dem, som have rovet den. I det meeste maa
 Talens Haardhed formildes, ved at sette en anden Far-
 ve derpaa, som Cicero har gjort i Henseende til de
 Forvistes Børn. Thi hvad er grummere, end at
 Folk, fødte af smukke Forældre og Forsædre, ude-
 lukkes fra offentlige Forretninger? Derfor bekien-
 der denne store Mester i at omgaaes Mennesker, at
 dette er haardt; men han paastaar, at Statens For-
 satning staar i saadant et Sammenhang med Sulla's
 Love, at den første ikke kan blive ved Magt, naar
 disse ophæves. Saaledes naaede han, at det syntes,
 som han gjorde noget endog for deres Skyld, imod
 hvilke han talede. Det har jeg ogsaa erindret, da
 jeg talede om Skient, hvor uanstændigt det er, at
 bebrejde nogen sin Lykke, og at man maatte skaa-
 ne hele Stænder og Familier eller Nationer for sin
 Raadhed.

C 4

Men

- (54) Fornemmelig om det er Mandspersoner) Jeg
 har udeladt os profanatum, for ikke at fortorne Er-
 barheden.

Men undertiden nødes en Advokat, naar han vil være ærlig, at sige noget om det hele Slags af visse Folk, saasom Frigivne, eller Krigsfolk, eller Soldforpagtere, eller andre saadane. Her er den almindelige Tilflugt, at man synes ugierne at tage fat paa det, som støder, at man ikke gier Ansald paa alt, men paa det, som her bestrides, og naar man laster, gier det godt igien med at rose andet. Vil man kalde Krigsfolk begierlige, hedder det: Det er ingen Under, at de troe, dem tilkommer større Belønninger for Livsfarer; vil man kalde dem overgivne, det kommer deraf, at de ere meer vante til Krigen, end til Fred. Skal Frigivne betages deres Ansæelse; man har Lov at rose dem for den Bindskibeligbed, hvorved de have sat sig ud af Trællestaden. Hvad fremmede Nationer angaaer, (55) seer man, hvorledes Cicero, da han ved adskillige Grunde vil svække de Græske Vidners Troeværdighed, tilstaaer dem Lærdom og Videnskaber, og erklærer sig for en Elsker af denne Nation. Sardinien foragter han, Allobrogerne beegner han som Fiender; og af dette var intet, dengang det sagdes, upassende eller imod Reglerne om Sømmeligheden.

Ogsaa naar der er noget stødende i Tingen, pleier man at formilde det ved Ordene, som naar man kalder den Værste alt for alvorlig, siger om den Uretferdige, at han tager feil, af en urigtig Tanke,

(55) Seer man, hvorledes Cicero) I Taler pro Flacco cap. 26.

ke, om en haardnakken Mand, at han er overmaade standhaftig i sit Foretagende; og overalt stræber ligesom at vinde dem selv ved Fornuft, hvilket er det mildeste. Ufsømmeligt er desforuden alt hvad som er formeget, og derfor taber endogsaa det, som af Tingens Natur er passende nok, sin Yndest, naar der ikke tillige holdes Maade med.

Men denne Sags Jagttagelse beroer meer paa et Slags Skionsomhed og Fornemmelse, end at det kan læres ved Regler: „ Hvor meget der er tilpas, og „ hvor meget Ørene modtage. “ Her har ingen Maal eller Bægt Sted; thi det gaaer som med Maaden: Eet Slags mætter meer end et andet. Og saa dette her kortelig erindres, at de forskieligste Talens Dyder have ei alene deres Yndere, men roses ofte af de samme Personer. Thi Cicero skriver paa eet Sted, „ at det er det beste, som man har troet lette. „ lig at kunne efterligne, og kan dog ikke “; og paa et andet, „ at han ikke havde lagt Bind paa at tale „ saaledes, som enhver troede at giøre det efter, „ men som ingen. “ Dette kan synes at være modsigende, men begge Dele roses, og det med Rette; thi Forskielen beroer paa Sagen og Maaden, efterdi hin den ukonstlede Tales Simpelhed, og saa at sige Rolighed, passer sig overmaade vel til ringe Sager; for større skikker sig dette Beundring opvekkende Fordrag meer. I begge er Cicero Mester; og i det eene skal Uerfarne troe at kunne naae ham, Forstandige i intet.

 Andet Capitel.

 Om Hufommelsen.

Hufommelsen have nogle holdt for Naturens Gave aleene, og vist nok beroer det meste derpaa, men den forbedres, som alt andet, ved Ophøvelsen; og det hele Arbeide, hvorom vi hidindtil have talt, er forgieves, med mindre de øvrige Dele faae ligesom Livet af denne. Thi baade beroer paa Hufommelsen al vor Undervisning, som er til ingen Nytte, naar, hvad vi høre, gaaer ind ad eet Øre, og ud af et andet; og af Exempler, Love, Erklæringer, Tanker og smukke Gierninger, hvilke Taleren bør have Overflødighed af, og altid paa rede Haand, opstiller denne samme Kraft nogle, saa at sige, Tropsper. Hvorfor den ei urettelig kaldes Beltaleshedens Skatkammer. Men Sagførere bør ei aleene fast beholde, men ogsaa hastig fatte mange Ting, og ikke blot ved en gientagen Erøsning indprente sig hvad der er skrevet, men ogsaa i det, der alene er tænkt, selge Tingenes og Ordenes Sammenhæng; samt erindre hvad der er sagt af Bederparten, og just ikke igiendrive det i den Orden, det er sagt, men indføre det paa beqveme Steder. Nu Extemporaltalen synes mig ikke at beroe paa nogen anden Sielens Kraft. Thi mens vi tale eet, bør vi have for Øie, hvad vi siden skal

skal tale. Da saaledes Tanken altid søger langt over det Nærværende, saa giemmer den paa en vis Maade, hvad den imidlertid finder, hos Hukommelsen, hvilket denne, som et slags Mellemhaand, annammer af Opfindelsen, og overleverer til Udtrykket. Jeg tænker ikke, jeg bør opholde mig ved at forklare, hvad det er, som gior Hukommelse, endskjønt de fleste troe, at der i vort Sind indtrykkes visse Spøer, som giemmes der, ligesom Signet-Ringenes Aftryk i Voret. Saa lettroende vil jeg heller ikke være, at tænke, at Hukommelsens Svaghed og Styrke beroer (56) paa Legemets Constitution. Men jeg vil heller beundre dens Natur i det, som henholder til Sielen: At gamle Ting, hentede fra saa stort et Mellemrum, pludselig fremstille og tilbyde sig, og det ikke blot, naar vi sege dem, men undertiden endog af sig selv, ikke blot, naar vi vaage, men ogsaa snarere, naar vi sove. Hvorfor endog Dyrene, som mangle Forstand, ihukomme og kiende igjen, og skjønt langveis bortførte, vende tilbage til deres vanlige Opholdssteder. Ja! er denne Varietet ikke besynderlig, at de friskeste Ting falde os af Sindet, naar det Gamle hænger ved? at vi glemme, hvad der skeede i gaar, og erindre vor Barndoms Gierninger? at nogle Ting skule sig, naar de søges, som falde os siden ind af

en

- (56) Paa Legemets Constitution) Jeg har fulgt Gesners Formodning: Corporis habitu, i Mangel paa noget bedre.

en Hændelse? og (57) at Huskommelsen ikke altid vedbliver, men kommer undertiden ogsaa tilbage? Alligevel skulde ikke vides, hvor stor dens Styrke var, hvor guddomelig dens Natur, dersom den ikke havde viist sin herlige Glands i Tiden. Thi den skaffer Orden ei aleene i Ting, men ogsaa i Ord, og det er ikke lidet, den sammenføier, men den holder ud næsten i det Uendelige; og i de allerlængste Forhandlinger svigter før Tilhørernes Taalmodighed, end Huskommelsens Troeskab. Og dette er just et Beviis paa, at der gives en Kunst, og at Naturen hjælpes ved Overlæg, siden vi kunne giøre det, naar vi ere oplærte, hvilket vi ikke formaae, saa længe vi blive uden Lærdom og Øvelse. Endskjønt jeg finder hos Plato (58), at Skrifts Brug er Huskommelsen til Hjinder, jeg kan tænke, fordi vi afstode ligesom at passe paa det, vi have giemt i Skrifter, og slippe det, just fordi vi ere sikre derpaa. Det er heller

(57) At Huskommelsen ikke altid vedbliver, men kommer undertiden ogsaa tilbage) D. e. at vi undertiden glemme en Ting ganske, hvilken vi dog siden ved een og anden ofte meget ringe Leilighed erindre os igien. Man faaer falde denne Evne Erindringen, for at adskille den fra Huskommelsen.

(58) At Skrifts Brug er Huskommelsen til Hjinder) Det samme troede de gamle Druider i Gallien, som Cæsar fortæller B. G. VI. 14, og derfor lærte de i Skolerne alting efter det mundtlige Foredrag, uden at binde sig til Skrift.

heller ikke at tvivle, at det jo i dette Stykke er af største Virkning, at holde Sindet opspændt, og ligesom ikke at vende Blikket fra de Tings Beskuelse, som det har for sig. Thi derved skeer, at hvad vi i mange Dage skrive, for at lære uden ad, beholde vi, endog i Tankerne alene.

(59) Hukommelsens Kunst siges Simonides først at have viist; om hvilken dette er en almindelig Sagn. Da han for en vis Priis havde skrevet et Vers paa en kronet Klopsegt, saaledes som det pleier at opsettes til Seirvinderes Vre, blev en Deel af Pengene negtet ham, fordi han efter Poeternes meget brugelige Maade havde i en Digression roset Castor og Pollux; hvorfor man bad ham at fordrø en Deel hos dem, hvis Bedrifter han havde berømmet. Disse betalede ham ogsaa, som det fortælles. Thi da der var et stort Giestebud til samme Seirvindings Vre, ved hvilket og Simonides var tilstede, blev han kaldet ud ved et Bud, som sagde, at der vare komne to unge Mennesker til Hest, som længtes meget efter ham. Dem foresandt han vel ikke, men fornam dog af Udsaldet, at Guderne havde været skionsome imod ham. Thi neppe var han gaaet ud af Døren, før end Giestesalen kaldte sammen over Giesterne, og knusede dem saaledes, at, da enhver Paarørende ledte efter Sine, for at

(59) Hukommelsens Kunst siges Simonides) See Phædrus IV, 24, og Cicero de Orat. II, 86.

at begrave dem, kunde de ved intet Merke kiende ei aleene Ansigterne, men end ikke noget Lem af de Gønderknusede. Hvorpaa Simonides, som kom ihu, paa hvad Sted enhver havde siddet ved Bøddet, siges at have givet hver Paarørende sine Liig tilbage.

Men der er stor Ueenighed imellem Skribenterne, om det Vers blev skrevet over Glaucus Earystius, eller Leocrates, eller Agatharchus, eller Skopas, og om dette Huus har været i Pharsalus, som Simonides selv synes paa et vist Sted at tilkiendegive, og Apollodorus, Eratosthenes, Euphoriion, og Eurypilus fra Larissa have berettet; eller i Cranon, som Apollas Callimachus, paa hvis Ord Cicero har udbredt dette Rygte videre. At Skopas, en fornemme Thessalier, er omkommet i dette Gieftbud, er bekiendt; man feier hans Søstersøn til, og mener, at de fleste nedstammede fra den ældre Skopas.

Dog alt dette om Lyndariderne holder jeg for fabelagtigt. Poeten har heller ikke nogensteds selv meldet noget derom, da han dog vist ikke skulde have fortiet en Sag, som gjorde ham saa stor Ære. Af denne Simonides's Gierning synes man at have laet Merke til, at Hukommelsen hielpes ved visse i Sindet betegnede Pladse; (60), og det vil enhver troe

(60) Og det vil enhver troe af egen Erfaring) Jeg har oversat efter Gesners Formodning: Idque credit suo quisque experimento.

troe af egen Erfaring. Thi naar vi efter en Tid komme tilbage til eet eller andet Sted, kiende vi ei aleene Stederne, men mindes ogsaa, hvad vi have foretaget os der, hvad Folk vi have seet og talt med, undertiden endog vore taase Tanker. Denne Konst er altsaa, som de fleste andre, født af Erfaring. De giøre sig de videste Rum bekiendte, og saadane, som ere udmerkede ved megen Foranderlighed, som for Exempel, et stort og af mange Afdelinger bestaaende Huus. Hvad som helst i samme er merkeligt, indtrykkes med Glid i Hukommelsen, at Tanken uden Ophold og Forhaling kan giennemløbe alle Rummet's Dele. Og dette er den første Meie, ikke at standse ved det, som møder (61); thi den Hukommelse bør være meer end fast, som skal hielpe en anden Hukommelse. Derpaa merke de, hvad de have skrevet, eller hvad de fatte i Tanken (62), med et andet Tegn, hvorved de kan erindres; hvilket kan være enten af en heel Sag, saasom om Seiladsen, Krigstienesten, eller af et Ord. Thi ogsaa ved et Ords Advarsel (63) kan Sager, som glemmes

- (61) Thi den Hukommelse bør være meer end fast)
Nemlig Rummenes Hukommelse skal hielpe til at
huske Ordenen i de Ting, som settes i dem, og der-
for bør Rummene og deres Folge huskes vel.
- (62) Med et andet Tegn) Jeg udelader et, endskiant
det kunde til Nød forklares ved etiam.
- (63) Kan Sager, som glemmes) Jeg læser med
Abrecht excidentēs res, isteden for excidentēs unius.

mes, bringes i Erindring. Lad Seiladsens Tegn
være som et Anker; Krigstienestens som et Stykke
Naaben.

Disse Ting fordele de saaledes. Den første
Tanke, eller det første Rum giv de Anvisning, saa
at sige, paa Forstuen, den anden paa Dagligstuen,
derpaa gaae de Gaarden rundt om, og forvare ei
aleene i Sove- og Giestekammere, men ogsaa i
Senge og deslige Ting, eet efter det andet. Naar
dette er skeet, og Erindringen skal igientages, be-
gynde de at giennemgaae disse Rum for fra, og kræve
tilbage, hvad de have betroet ethvert, og advares
ved deres Billede; saa at, saameget det er, som
hør erindres, er dog hvert enkelt Stykke forbundet i
et slags Dandschor, saa de ikke forvildes, som
naar de ved den blotte Udenadslæren sêe det Efters-
følgende sammen med det Foregaaende.

Hvad jeg har sagt om et Huus, kan skee baa-
de med offentlige Verker, og med en lang Rei, som,
naar man gaaer Byer omkring, og med Malerier.
Man kan ogsaa digte disse Billeder. Altsaa behø-
ves Rum, som enten digtes eller laanes, Billeder
eller Forestillinger, som vist nok maae digtes. Bil-
lederne ere Merker, hvorved vi merke os det som
skal læres udenad; saa at vi (64), som Cicero
siger, „bruge Rum isteden for Bortavler, Billeder
„for

(64) Som Cicero siger) Se de Orat. II, 86 og 87.

„for Bogstaver.“ Det vil være det bedste at anføre ogsaa dette Ord for Ord: „Rum har vi bruge mange, klare, udfoldede, med smaa Mellemrum; og Billeder, som ere levende, skarpe, udmærkede, der kan fremstille sig, og hastig staae Sindet.“ Destomeer undrer jeg mig, hvorledes (65) Metrodorus i de 12 Tegn, giennem hvilke Solen gaaer, har fundet 360 Rum. Det har, kan jeg tænke, været et forsængeligt Pralerie, at han heller har villet giøre sig til af Kunst end Natur, i Henseende til sin Hukommelse. Vel negter jeg ikke, at denne Kunst gavner til noget, som, naar mange Ting Navne skal opregnes i den Orden, man har hørt dem. Thi disse Ting sette de i de Rum, de have lært, et Bord for Exempel i Forstuen, et Hynde i Dagligstuen, og saa videre; naar de derpaa gaae det paa ny igiennem, finde de alt, hvor de have sat det. Og dermed have de maaskee hjulpet sig, som efter en Auction have opregnet, hvad de havde solgt enhver, (66) overensstemmende med Vexelerernes Pro.

(65) Hvorledes Metrodorus i de 12 Tegn) Metrodorus betiente sig af de 12 Tegn i Dyrekredsen til Hukommelsen, og deelte ethvert i 30 Rum. Men Feilen var, at de ikke faldt i Sandserne, og havde ikke smaa Mellemrum. Turneb.

(66) Overensstemmende med Vexelerernes Protokoller) Vexelererne sadde ved Auctioner, holdte Bog, og laante Penge til hvem, som behøvede.

Protokoller, hvilket man fortæller, Hortensius har gjort. Mindre skal den kunne gavne i at lære uden ad, hvad som hører til en sammenhængende Tale. (67) Thi baade have Meninger ikke det samme Billede, som Ting, da det ene bør digtes; og dog paa minder Konsten nogenlunde derom. Men paa hvad Maa-

(67) Thi baade have Meninger ikke det samme Billede) Gesner forklarer dette saaledes: Naar en sammenhængende Tale skal læres uden ad, bør foruden Tingen, hvorum tales, agtes paa Meninger og Ord. Den som skal tale, bør ihusomme ikke alene, at det er om Krig, han skal tale; derom kan maaskee et Sværd, sat i eet eller andet Hufommelsens Rum, erindre ham: Men ogsaa Meningerne bør være ham tilrede; disse bør digtes af Taleren selv, han bør tænke paa, hvad han om ethvert logisk Subjectum skal bekræfte, hvad han skal negte. Disse Meninger have nu ikke det samme Billede, som Tingene; i det mindste er det vanskeligere at optænke deres Merker saa simple, at de let kan fattes af Hufommelsen, saa levende og virksomme, at de slaae Sindet. Men dog nogenlunde) om ikke passende, beqvemt, let, saa dog paa nogen Maade erindrer denne Kunst ogsaa om Meningerne — Jeg har fulgt hans Læsemaade, utrumqve for utrumqve, som alle andre have, endskjønt jeg maa bekiende, at baade alterum synes at fordre utrumqve, og at det forekommer mig vel haardt, at supplere ars ved commonet. Men hvorledes man skal komme affied med utrumqve, forstaer jeg slet ikke.

Maade kan Ordenes Context i en Tale fattes ved samme Kunst? Jeg vil ikke tale om, at nogle Ting kan ved ingen Billeder betegnes, som i det mindste (68) Conjunctioner. Thi lad os ogsaa, som de der skrive i Chifferer, have visse Billeder paa alt, og uendelige (thi det maatte det være) Rum, hvori de Ord, som ere i de fem Bøger af den anden Forhandling mod Verres, stilles op; saa at vi erindre dem endog alle, som Liggendesfø: Maa ikke nødvendig Talens Flod hindres ved Hukommelsens dobbelte Omsorg? Thi hvorledes kan den flyde i Sammenhæng, naar man for hvert enkelt Ord skal see hen til enkelte Afbildninger? Derfor maae baade Carmadas, og Metrodorus, jeg nys taledes om, fra Skepsis, hvilke Cicero fortæller at have brugt denne Svælse, beholde deres for dem selv; jeg vil foredrage det, som er simplere.

Skal en noget lang Tale huffes, vil det være godt at lære den stykkeviis (thi Længden er den meest til Besvær), og disse Stykker bør ikke være alt for smaa; ellers vil de blive for mange, og splitte og søndre Talen. Alligevel vil jeg ikke foreskrive et vist Maal, men meest efter som enhver Materie sluttet, med mindre

D 2

den

(68) Conjunctioner) Enten man tager dette grammatiske falsk, er det sandt; thi hvor er et Merke, som tydelig og kortelig betegner nam, enimvero, tamen? eller man forstaaer Conjunctioner om Forbindelses og Overgangsformuler. See Cic. de Orat. 2, 38.

Gesner.

den er saa vidtløftig, at ogsaa den bør beles. Nogle
 visse Grændser bør antages, for at beholde Ordnes
 Context, (som er vanskelig) ved flittig at pønske
 derpaa, og siden at forbinde Stykkerne selv, ved at
 igientage det ene efter det andet. Det er ikke af
 Veien, for at de desbedre kan hænge ved, at sette
 nogle Merker til, hvis Erindring kan advare og liges
 som opvekke Hukommelsen. Thi ingen er lettelig saa
 uheldig, at han ikke veed, hvad Tegn han har be-
 stemt for ethvert Sted, (69) eller er han tungnemmet
 dertil, saa kan han endnu benytte sig af den Hielp,
 at Merkerne selv opvekke ham. Derfor er det efter
 hin Konstes Forskrift ikke unyttigt, at sette Tegn
 til de Tanker, som glemmes; et Anker, (som jeg oven
 for har antaget) naar der skal tales om et Skib; et
 Spyd, naar om en Trefning. Thi Tegnene giøre
 meget, og af een Erindring kommer en anden; som
 naar en Ring, der er flyttet eller bundet en Traad
 om, erindrer os, hvorfor vi have gjort det. Disse
 Ting sætte endnu meer, som føre Hukommelsen fra
 noget ligt til det, der skal beholdes, saasom i Egne-
 navne; isald Fabius f. E. skal huskes, tænke vi ders
 ved paa Cunctator, som ikke kan glippe, eller paa
 en

(69) Eller er han tungnemmet dertil) Jeg læser med
 en ringe Forandring aut for ut; thi Gesners Forkla-
 ring begriber jeg ikke, allerhelst der staaer; si erit tar-
 dus ad hoc, hvilket ad hoc aabenbar gaar paa
 det foregaaende, nemlig ut ne sciat, quod cuique
 loco signum &c.

en Ben, som kaldes ligesaa. Dette er lettere i saadane Navne, som Biörn, Falk, Stær, saa at det, hvoraf Navnene ere, indtrykkes i Hukommelsen.

Ogsaa Ordenes Etymologie er undertiden en Nars sag til at beholde dem, (70) saasom Rosenkrands, Løvenørn, Guldberg, isald de skal bruges. Derved vil enhver finde sig tient, at lære uden ad af det samme Papir, hvorpaa han har skrevet. Thi han følger da Hukommelsen paa visse Spoer, og beffuer ligesom med Vine, ei aleene Sider, men næsten Linier selv, og taler, ligesom han læste i Papiret. Og møder der nu en Overstrøgning, eller Tillæg, eller Forandring, saa har man visse Tegn, som ikke tillade os at fare vild, naar man har dem for Vine. (71) Denne Maade, som den er hin Konst, hvorom jeg først har tale, ikke ulig, saa er den, isald Forsøg have lært mig noget, baade redere og af meer Virkning. At lære stiltiende uden ad (thi ogsaa derom er blevet spurgt) var det bedste, dersom der ikke gemeenlig falder andre Tanker ind i det ligesom erkesløse Sind, for hvis Skyld det maa opbeværes ved Røsten, paa det at Hukommelsen kan hjælpes ved en dobbelt Bevægelse, Talens og Hørel.

(70) Saasom Rosenkrands) I Orig. Cicero, som kommer af Cicer, Verrius af verres, Aurelius af aurum eller auris. — Det følgende: si debent insens, synes ikke at være af Fabius.

(71) Denne Maade) Jeg læser med Gallæjus hos Burrmann: hæc ratio, eller maaffee bedre est hæc ratio.

relsens. Dog maa denne Røst være lav, og snarere en Mumlen. Men den, som lærer uden ad efter en andens Oplæsning, bliver paa den ene Side forsinket, fordi Vinenes Sands er skarpere end Ørenes, men kan paa den anden have den Hielp, at naar han een eller to gange har hørt, kan han strax prøve sin Hukommelse, og lade sig overhøre af den Læsende. Og overalt bør vi for alting jevnlig prøve os, efterdi en uafbrudt Læsning gaaer lige hastig over det som hænger meer, og det som hænger mindre ved. Naar man setter Forsøg paa om man husker, spørder man baade Kræfterne meer an, og man spilder ingen Tid paa at igientage, hvad man veed, da det aleene tages paa ny for igien, som var bleven glemt, for at indprentes ved idelig Igientagelse; endsskiønt det pleier allermeeft at hænge ved, just fordi det har været glemt. Dette gjelder baade om at lære uden ad, og om at skrive, at til begge Dele er god Hjelpen, god Gødsielse, og et Sind frit for andre Tanker overmaade tienlige.

Men Deling og Sammensetning ere baade, i at samle hvad vi have skrevet, af stor Virkning, og næsten det eeneste, som hjælper til at beholde hvad vi tænke; jeg undtager Øvelse, som gjør det allermeeft. Thi den, som deler rettelig, kan aldrig fare vild i Tingenes Orden. For, ikke aleene i at sette Spørgsmaalene hvert paa sit Sted, men ogsaa i at udføre dem, er det første, og andet og saa videre, vist, naar vi kun tale retteligen; og hele Tankernes

Tankernes Rad hænger sammen, saa at intet kan fratages eller indffødes, uden at angribe Meningen. Scævola havde (72) i et Femtenbrilleespil, hvor han havde Forhaanden, gjort et falskt Træk og tabt Spillet; derpaa var han gaaet paa Landet, og havde underveis eftertænkt det hele Spil, og fundet hvad Brille han havde trukket feil; hvorpaa han gik tilbage til den, han havde spillet med, og denne tilfald, at det saaledes var tilgaaet. Kan Ordenen i et Spil, hvor hver anden trekker, udrette saa meget; skulde da den samme Orden udrette mindre i en Tale, hvor den beroer heel paa vort eget Gøtthfke? Ogsaa hvad som er godt sammensatt, hjælper Hukommelsen ved sin Orden. Thi ligesom vi lære lettere Vers, end Prosa, saa lære vi lettere (72. b) den bundne Prosa end den løse. Saaledes kan man Ord for Ord igientage endog det, som syntes at være uden Forberedelse frembragt; hvilket jeg ogsaa har kundet giøre med min maadelige Ihukommelse, saa tit jeg

D 4

var

(72) I et Femtenbrilleespil) In lusu duodecim scriptorum. Disse duodecim scripta vare tolv Linier, som Brettet, hvorpaa man spillede, var deelt i. Man havde paa hver Side femten Briller (calculi). At trekke en Brille, kaldtes dare calculum. En fransk Forfatter, som har beskrevet dette Spil iblant andre de Gamles Hazardspil i Historie de l'Academie des inscript. Tom. I. pag. 156 ligner det med vores Trietraf.

(72. b) Den bundne Prosa end den løse) Ved den første forstaaes Talernes periodiske Prosa; den anden er andre Forfatters, saasom Juristernes. See følgende Side.

var nødt til at gientage et Stykke af Declamationen, (73) naar nogen kom ind, som kunde fortjene den Ugt. Og her kan ingen Usandferdighed have Sted, da de endnu leve, som have været tilstede.

Vil nogen alligevel forlange af mig den eneste og vigtigste Hukommelses Kunst, saa er det Øvelse og Møie. Meget at lære uden ad, meget at fatte i Tankerne, og, om det er mueligt, dagligen, er det kraftigste. Der er intet, som saa meget enten forbedres ved Flid, eller tabes ved Skiødesløshed. Lad derfor baade Børn strax, som jeg har raadet, lære uden ad, saa meget mueligt, og hvad Alder det er, som ved Flid vil ophielpe Hukommelsen, overvinde i Begyndelsen den Riedsomelighed, ofte at igientage hvad som baade skrives og læses, og ligesom at tygge den samme Mad om igien. Hvilket ogsaa derved kan gøres lettere, at man i Førstningen lærer lidet, og saadant, som ikke er riedsomeligt, legger derpaa dagligt et Stykke til efter det andet, hvorved Arbeidets Tilvært ikke merkes, som dog i det Hele kan være til det Uendelige; og at man først lærer Poesier, saa Taleres Arbeider, tilsidst ogsaa læsere og fra Talernes Brug meer afvigende Prose, som Juristernes; thi det som øver, bør være vanskeligere, desto lettere bliver det, hvortil det øver, ligesom Athleterne vænne Hænderne til Blyvegeter, endstønt de skulle bruge dem ledige og bare i Striden.

Jeg

(73) Naar nogen kom ind) Nemlig i Qvinctilians rhetoriske Skole, hvor han dannede unge Talere.

Jeg vil ogsaa ikke undlade, hvad man ved daglige Forsøg finder, at det, som haves i friskest Minde, staaer langsommere Næmmer mindst bi. Forunderligt er det, og ikke let at give Grund for, hvor meget en Nats Mellemkomst giver Fasthed; enten at hint Arbeide, som ved Træthed var sig selv til Hinder, faaer Hvile, eller at det moednes og fordoies, eller at dets fasteste Stykke er (74) Erindringen. Hvad som ikke strax kunde gøres Rede for, settes Dagen efter ordentlig sammen, og just Tiden, som pleier at være en Aarsag til Forglemmelse, bestyrker Hukommelsen.

Ogsaa hin alt for hurtige Hukommelse er gierne borte i en Hast, og ligesom den, efterat have gjort sin Pligt strax, var intet Skyldigt for Fremtiden, gaaer den sin Vej, som afskediaget. Det er ei heller at undre, at det som i længere Tid er fastet i Sindet, hænger mere ved. Af denne Næmmernes Forskielighed er det Spørgsmaal opkommet: Om de, som skal tale, bør lære Ord for Ord uden ad, eller om det er nok at fatte Tingene aleene, og deres Orden? hvorefter om uden Tvivl intet kan fastsettes i Almindelighed. Thi dersom Hukommelsen staaer bi, Tid ikke mangler, vil jeg, at ingen Stavelse maa undgaae mig; for ellers er det ja overflødig endog at skrive.

D 5

dertil

(74) Erindringen) Jeg kalder saaledes den Sielens Synne, hvorefter man bringer Ting tilbage i Hukommelsen, som have været der før. I Lat. recordatio.

dertil bør fornemmelig Børn holdes, og Hukommelsen ved Øvelse bringes i den Bane, at vi lære ikke at holde os selv noget til gode. Derfor duer det ikke, enten at hjælpes, eller at see i Bogen; hvilket giver Frihed til at være skidesløs, og ingen troer, at han ikke veed tilgavns, hvad han ikke er bange for at glemme. Derved kielnes Actionens Hede, Talen standser, og støder an, og den som opremser, hvad han taler, som en Udenadslerie, taber endog al Fordelen af, at han har skrevet vel, selv derved at han beskiender at have skrevet. Men Hukommelsen giver Ære endog af et hurtigt Nemme, saa at vi synes ikke at have bragt hjemme fra med os, hvad vi tale, men taget det der strax; hvilket gavner baade Taleren og Sagen selv meget. Thi baade beundrer Dommeren meer, og frygter mindre, hvad han ikke troer at være forud tillavet imod sig.

Og det er en Hovedsag at iagttage i det mundtlige Foredrag, at vi udtale noget endog af det, vi allerbest have bundet, ligesom læst, og undertiden, som om vi tænkte efter og stode i Tvil, lade som vi søge, hvad vi have bragt med os.

Altsaa, hvad der er det beste, seer enhver. Men dersom enten Hukommelsen er af Naturen slet, eller Tiden ikke søier, vil det endog være unyttigt at binde sig til alle Ord, da Forglemmelsen af et eneste deraf, i hvilket som helst, vil forvolde enten en hæselig Habren, eller endog Taushed; og langt sliere er det,

det, naar man har fattet Tingen selv i Sindet, at levne sig Udtrykkets Frihed. Thi baade taber enhver nødigt det Ord, han havde valgt, og finder ikke letteligen et andet isteden, saa længe han leder efter det, han havde skrevet. Men det er ikke engang en Hielp for en svag Huskommelse, undtagen hos dem, som have skaffet sig nogen Evne til at tale uden Forberedelse. Mangler nogen begge Dele, vil jeg raade ham, at lade det hele Arbejde fare med Taler, og isald han har nogen Styrke i Videnskaber, heller anvende den paa at skrive. Dog dette Banfeld vil være siældent.

Hvormeget i det øvrige Huskommelsen formaaer ved Natur og Flid, bevidner deels Themistokles, som man veed har inden eet Aars Forløb talt meget godt Persisk; deels Mithridates, som berettes at have forstaaet de 22 Nationers Sprog, han herskede over; deels hin rige Crassus, som, da han forestod Asien, kiendte det græske Sprogs fem Dialekter saa nøie, at enhver erholdt hans Kiendelse i det samme Sprog, hvori han havde anbragt sin Klage; deels Cæsar, som troedes at vide alle sine Soldaters Navne. Ja Theodectes fortælles at have kundet, naar han en eneste gang hørte en Mængde Vers, sige dem strax efter. Ogsaa nu siges der at være de, som giøre det samme, men jeg har aldrig hørt den Enkelte selv at høre det. Alligevel bør man først Troe der til, alene for det, at den, der troer, ogsaa har Haabet.

Tre.

Tredie Capitel.

Om Udtalen.

Udtalen kaldes af mange Action, men det første Navn synes den at faae af Røsten, det andet af (75) Legemets Stilling. Thi Action kalder Cicero et slags legemlig snart Tale, snart Betsalenhed. Dog lader han den derhos bestaae af to Dele, der ere de samme som Udtalens, nemlig Røst og Bevægelse. Altsaa er det tilladt at bruge begge Navne i Fleng. Men Sagen selv har en særdeles stor Kraft og Virkning i Taler. Thi det kommer ikke saa meget an paa, hvordan det er, som vi have sat sammen hos os selv, som hvorledes det fremføres, efterdi enhver røres, eftersom han hører. Derfor er heller ikke noget oratorisk Beviis saa stærkt, at det jo taber sin Kraft, naar det ikke understøttes af den Tælendes Tilstyrkelse. Alle Affekter maae nødvendig

(75) Legemets Stilling) Jeg har her forklaret gestus med dette Ord, fordi Geberder syntes mig ikke almindeligt nok, til at udtrykke alle Legemets Bevægelser, siden har jeg brugt, snart Geberder, snart Gestus, snart Action, efter ethvert Steds Medfør. Lader og Mener høre blot til Ansigtet.

flappes, naar de ikke settes i Brand ved Røst, Læder, næsten hele Legemet's Stilling. Thi naar vi have giort alt dette, ere vi endda lykkelige, om Dommeren antændes ved denne vor Ild; end sige, vi skulde røre ham, naar vi ere dørste og roelige, og han ikke meget meer selv kiølnes ved vor Lunkenhed. Selv de theatralske Acteurer tiene til Devits, som baade legge saa megen Lækkelighed til de bedste Stykker, at de behage os uendelig meer, naar de høres end læses, og forskaffe, endog nogle af de Sletteste, Dren, saa at de, som aldrig sees i Biblioteker, opføres endog ofte paa Skuepladsene.

Derfor i Ting, som vi veed, ere Digt og Lant, Udtalen formaaer saa meget, at den opvekker Brede, Graad, Bekymring; hvormeget meer maa den nødvendigen udrette der, hvor vi ogsaa troe. Jeg for min Part tør sandelig paastaae, at endog en middelmaadig Tale, som har Fordelen af en god Action, vil have større Vægt, end den bedste, som mangler samme. Hvorfor og Demosthenes, da han blev spurgt: Hvad der var det fornemste i det hele Talerarbejde? gav Udtalen den første, Udtalen den anden, Udtalen den tredje Plads, indtil man hørte op at spørge ham; saa det kunde synes, som om han havde holdet den ikke for det fornemste, men eneste Stykke. Derfor studerede han og selv saa flittig hos Acteuren Andronikus, (76) at Eschines synes at have Ret til at spørge

(76) At Eschines synes at have havt Ret) Eschines opholdt sig i sin Landflygtighed paa Den Rhodus,

ge Rhodierne, da de beundrede hans Tale: Hvad, om I havde hørt ham selv? Ogsaa M. Cicero holder for, „at Actionen ene hersker i Talerne.“ (77) Ved den skal Cn. Lentulus, efter hans Beretning, have erhvervet sig meer Anseelse, end ved Beltalenhed; ved den samme C. Gracchus, da han begravd sin Broders voldsomme Død, have opvaakt det hele romerske Folks Laare; Antonius og Crassus have megen Styrke i samme, men allermeeest Qv. Hortensius, hvilket man ogsaa deraf kan troe, at hans Skrifter ere faldne saa meget, da han dog i lang Tid blev holdet for den ypperste blant Talerne, i nogen Tid for Ciceros Medbeiler, og tilsidst, saa længe han levede, for den næste efter ham. Saa det er klart, at der maa have været noget hos ham, som behagede, naar han talte, hvilket vi ved at læse ham ikke finde.

Og sandeligen, da Ordene af sig selv formaae meget, og Røsten skaffer Tingene en ny Styrke, og Stilling og Bevægelse have nogen Betydning; saa maa sikkerlig noget fuldkomment komme frem, naar

hvor han gav Undervisning i Talekonsten. Efter Rhodiernes Begiering oplæste han sin Tale imod Ctesiphon, derpaa ogsaa Demosthenes Tale til Forsvar for Ctesiphon. Og da han saae, at Rhodierne vare meget rørte, sagde han: Ja, hvad om I havde hørt Demosthenes selv tale? Turnebus.

(77) Ved den skal Cn. Lentulus) See Cicero i Brutus cap. 66. Om Gracchus forekommer de Orat. 3, 56, og endelig om Hortensius Brut. cap. 89.

naar alt dette samles. Der ere alligevel de, der holde hin raae Action, som er det naturlige Udtryk af enhveres Sindshede, for stærkere og eene mandigt; men gierne de samme, der ogsaa i Talen pleie at misbillige Omhu, og Konst og Glands, og alt, hvad der ved Flid bringes tilveie, som affecteret og unaturligt; eller saadane, som i Ordenes og selv i Stemmens Grovhed ville ansees for at efterligne Alverdomen, som Cicero siger om L. Cotta.

Men lad dem beholde deres Grille, som troe, at det er nok for Mennesker, til at blive Talere, at de sedes; og tilgive os, der holde intet for fuldkomment, uden naar Naturen hjælpes ved Flid. Herti er jeg ikke uvillig at samtykke, at Naturens Rolle er den fornemste. Thi vist nok skal den ikke kunne fremføre noget tilgavns, som enten i Henseende til det, han har opskrevet, mangler Hukommelse, eller ferdig Færdighed i hvad der skal tales uden Forberedelse, eller naar han har uforbederlige Feil i Talerskabet. Og saa Kroppen kan have nogen Lyde saa stor, at den ved ingen Konst tvinges. Men der maa endog en smuk Røst til, naar Actionen skal være meget god. Thi en god og stærk kan vi bruge som vi vil; en slet eller svag hindrer baade i meget, som i at stige, at udraabe, og neder til noget, saasom at falde, at hvile, og at sette den slimede Hals og det trette Bryst i Stand igien ved en styg Rømmen. Men vi tale nu om det, som det ikke er forgiøves at give Regler for. Og da den hele Action er deelt, som jeg har sagt, i to Stykker,

ter, Røst og Legemsstilling, hvoraf den ene rører Drene, den anden Drene, giennem hvilke to Sandser al Gemtsbevægelse naaer til Sindet; saa bliver først at tale om Røsten, efter hvilken ogsaa Legemets Stilling lempes. Deri er først at agte paa dens Beskaffenhed, dernæst paa Maaden at bruge den.

Røstens Natur beroer paa Qvantitet og Qvalitet. Qvantiteten er meer ligestem; thi i Almindelighed er den høi og lav, men imellem disse Ydeligheder ere Middelarter, og fra den laveste til den høieste, og tilbage, mange Grader. Qvaliteten er meer forskielig; thi den er baade reen og duntig, (brudten) baade stærk og spæ, baade jevn og hvas, baade (78) indknebet og udvidet, baade haard og bøielig, baade tydelig og tyk. Andedrættet er ogsaa enten langt eller stakket. At undersøge Aarsagerne til enhver af disse Forandringer, er ikke nødvendigt til mit Werks Hensigt; om Forskielen er i de Redskaber, hvori Veiret undsfanges, eller i disse ligesom Orgelpiber, hvorigiennem det gaaer, eller Røsten har selv sin særegne Natur? Om til dens Modification hjælper meer et stærkt Bryst, eller et stærkt Hoved? thi det behøves alt, ikke aleene

Mun-

(78) Baade indknebet og udvidet) I Orig. contracta og fusa. Maaskee det kunde hedde: tængstelig, og frist, og være det samme, som Horatjes contractum, solutum Ep. I, 5.

Mundens Behagelighed, men ogsaa Næsens, hvorigennem det, som er tilovers af Røsten, udstødes; hvis Lyd alligevel bør være sagte, ikke snusende. Bruges kan Røsten paa mangfoldige Maader. Thi foruden den tredobbelte Forskiel af høi, dyb, Mid-
del-Stemme, behøves snart stærkere, snart svagere, snart høiere, snart lavere Toner; ogsaa langsommere eller gesvindere Pauser. Men selv derimellem ligge mange Skatteringer; og ligesom Ansigtet, skönt det bestaaer af meget saa Dele, har en uendelig Forskielighed; saaledes, endskönt Røsten indeholder saa Arter, som kan nævnes, har dog ethvert Menneske sin særegen, der ikke mindre adskilles med Ørene, end hint med Øinene.

Men som alle andre Tings, saa ogsaa Røstens Fordele, forbedres ved Glid, og aftage ved For-
sømmelse. Dog anstaaer samme Glid ikke Talere, som Sangmestere; alligevel have begge meget tilfælles, saasom et stærkt Legeme, at vor Røst ikke bliver saa klein og spæ, som Gildingers, Fruentimmers og Syges; hvilket Bevægelse, Salven, Afhol-
denhed fra Elskov, let Fordøielse, med eet Ord, Diet tilveiebringer. Desuden, at Halsen er uden Meen, d. e. blød og jevn; thi fattes den noget, bliver Røsten hæs og dunkel, og grov, og skurrende. Thi ligesom Fløiter med samme Veir give en anden
Lyd, naar Huslerne ere lukte, en anden, naar de ere aabne, en anden, naar de ikke ere rene nok, en an-
den,

den, naar de ere sender; saa qvæles Røsten, (79) naar Halsen er fuld af Vand, bliver utydelig, naar den er sløv, grov, naar den er rue, lig et brudnen Instrument, naar den er saaret. Vandedrøttet klæves ogsaa, naar noget kommer for; som sidt Vand ved en lille Steen, hvilket, omendskiont det løber snart sammen igien, efterlader dog et Hul bag ved det som var kommet det i Veien. For megen Vædse hindrer Røsten, ligesom den taber sig, naar al Vædse sættes til. Thi ogsaa Træthed har Indflydelse paa Begemerne, ei aleene for den nærværende, men ogsaa tilkommende Tid.

Men ligesom Dvælle, hvorved alting faaer friske Kræfter, er lige fornøden for Sangere og Talere, saa er Pleien ikke af samme Slags for begge. Thi hverken kan visse Spadseretimer gives den, som er belempret med saa mange borgerlige Forretninger, ei heller gaaer det an, at (80) forberede Røsten fra de laveste Toner til de høieste, heller ikke altid at hvile sig ud efter Striden, da man ofte maa tale for flere Netter. End ikke med Mad kan det samme iagttages. Thi vi behøve ikke saa meget en blød og kielen Røst, som en stærk og udholdende; da hine formilde alle endog de høieste Lyde ved Sangen, vi bør tale det mees-

(79) Naar Halsen er fuld af Vand) Jeg forklarer fauces tumentes saaledes af §. 28. og 29.

(80) Forberede Røsten) Gesner anfører til dette Steds Forklaring Cic. de Orat. 1, 59.

meeste haardt og frygt, og vaage Nætter igiennem, og drikke Ofen af vore Lamper i os, og holde ud i svædige Klæder. Lad os derfor ikke forkiøle Køften ved Bellyster, ei heller føre os i en Bane, som vi ikke kan beholde, men dens Øvelse svare til dens Brug; den tabe sig ikke ved Længsel, men styrkes ved Bane, hvorved al Vanskelighed formindskes.

Det beste vil være, at lære det uden ad, hvori man skal øves; (thi den som taler uden Forberedelse, forhindres fra at sørge for Køften ved den Bevægelse, hvori Tingene selv sette ham) og at lære de forskielligste Ting, hvori der baade sties og mundhugges, og snalkes og vendes; saa at vi beredes til alting tilige. Dette er nok. Ellers naar Køften pyntes og pleies alt for meget, vil den vegre sig ved et uvant Arbeide, ligesom Legemer, der ere vant til Fegteskolen og Olie, endskjønt de i deres Dyster see smukke og stærke ud, svigte, naar man paabyder dem et Tog, hvor de skal bære Bylster og gjøre Matteposter, og hvor de savne deres Salven, og Sved paa den nøgne Krop. Hvem vil taale at see i dette Verk Forskrifter som disse: At man skal slye Soel og Vind, og Regnveir med, og Lærke? Alisaa skal vi lade de Sagsskyldige i Stikken, naar det behøvedes at tale i Soelen, eller paa en vindig, fugtig eller varm Dag? Thi hvad nogle advare, at man skal vogte sig for at tale, naar man nylig har spist, eller er forædt eller drukken, eller nyelig har spyet, det tænker jeg, gjør ingen, som er ved fuld Sands. Dette er ikke uden Nar-

E. 2 sag

sag af alle anbefalet, at Røsten bør skaanes meest i Overgangen fra Barndommen til Manddommen, fordi den naturligvis hindres, ikke i mine Tanker, formedelst Hede, som nogle have meent, (thi den er stærre hos andre) men snarere formedelst Bødske. Thi deraf har denne Alder Overflødighed. Derfor flyder paa denne Tid ogsaa Næse og Bryst, og alting grødes, saa at sige, er spød og kan let komme til Skade.

Men for at komme tilbage til mit Forehavende, naar Røsten allerede er fast og dannet, saa holder jeg det slags Svølse for det bedste, som ligner det virkelige Arbejde meest, nemlig at tale daglig saaledes som vi tale i Skrankerne. Thi paa denne Maade styrkes ei aleene Røsten og Lungerne, men Kroppen faaer ogsaa en sømmelig og til Taler passende Bægelse.

Men med Udtalen forholder det sig ikke anderledes, end med Taler selv. Thi som denne bør være uden Feil, derhos tydelig, jirlig, passende; saa vil hin ogsaa være correct, d. e. uden Feil, naar Munden er let, jevn, yndig, fin, d. e. naar intet høres af den, som er enten bondeagtigt eller fremmed. Thi ikke uden Årsag siges, at een taler (81) Barbarist eller Græst, efterdi vi kiende Menneskene paa Lyden, som paa Klangens Ertset. Saaledes vil det

(81) Barbarist eller Græst) Barbarist, bondeagtigt, græst, fremmed.

det ſkee, hvad (82) Ennius roser, naar han ſiger, at Cethegus har havt en ſødtalende Mund, ikke hvad Cicero laſter hos dem, ſom, han ſiger, gide, ikke tale. Thi Feilene ere mange, om hvilke jeg har talt, da jeg i et Stykke af den første Bog danne- de Berns Munde, holdende beſeiligere, at tale om dem, i den Alder i hvilken de kan forbedres. Næ- sten ſelv være altsaa først (at jeg ſaa ſkal tale, ſund, d. e. have ingen af de Uleiligheder, hvorom jeg nys meldte; dernæst ikke taaffet, raa, fæl, haard, ſtiv, (83) tudende, alt for tyk: eller uſſel, tom, pibende, kleinlig, blød, qvindagtig; Andes- drættet hverken ſtaffet eller lidet udholdende, eller beſværligt at drage. Tydelig er Udtalen, først naar den fremfører Ordene hele, og ikke enten opſlu- ger en Deel deraf, eller ikke underſtytter en anden Deel nok, ſom mange, der legge ſaa megen Lyd paa de første Stavelfer, at de ikke lade høre de ſidſte. Men ligesom det er fornødent at tale Ordene reent ud, ſaa er det kiedſomeligt, og ſtygt at føre alle Bogſta- ver til Regning, og ligesom at tælle dem til. Thi baade gaae Vocalerne meget ofte ſammen, og nogle Conſonanter forties, naar en Vocal paafølger. Her

E 3

(82) Ennius — Cicero) See Brut, 15, og de Orat.
3. 34.

(83) Tudende) Jeg læſer rana efter Cezners For-
modning.

er et Exempel paa begge Dele: (84) multum ille & terris — — Man vogte sig ogsaa for, at lade haarde Ord komme sammen, saasom pellexit & collegit, og flere, hvorom paa et andet Sted er talt. Og dette er den søde Udtale af Bogstaverne, (85) som roses hos Catulus. (86) For det andet, naar Taleren ret adskilles, d. e. naar den, som taler, baade begynder og ender, hvor han bor.

Det bør ogsaa iagttages, paa hvad Sted Taleren skal holdes i Veiret, og ligesom hænge, (Grækerne kalde det ὑποδιαστολή, eller ὑποσυστολή, eller ὑποσημνή), og hvor den skal synke. I Veiret holdes dette: Arma virumque cano, fordi dette virum hører til det følgende, saa at det er: Virum, Trojæ qui primus ab oris; og her anden gang; thi omend skient Stedet, hvorfra han kom, er et andet, end det han kom til, bør det dog ikke adskilles, fordi begge Dele indeholdes i det samme Ord venit; tredje gang ved Italiam, fordi fato profugus er en Mellemsetning, der deler Taleren, som hængte sammen med Italiam Lavinaque; og for samme Årsags Skyld fjerde gang ved pro-

(84) Multum ille & terris) Nemlig dette bør udtales: Multillet terris, saa at Consonanten M forties, og og de tvende Vocaler E løbe sammen.

(85) Som roses hos Catulus) See Cic. Brut. 74.

(86) For det andet) Thi dette hører med til dilucida pronuntiatio, hvori var primum, si verba &c., secundum, ut sit oratio distincta.

profugus; endelig Lavinaqve venit litora, hvor der nu
 bør være et Skiel eller Adskillelse, fordi derfra begyn-
 der en anden Tanke. Men endogsaa i Adskillelserne
 selv bør vi give snart kortere, snart længere Tid, thi
 der er Forskiel paa, om de ende Talen eller Tanken.
 Derfor bør jeg strax med et andet Aandedræt fortsætte
 hin Adskillelse litora: naar jeg kommer dertil: Atqve
 altæ moenia Romæ, bør jeg lade Talen synke ned, og
 pausere, og atter giøre en ny Begyndelse. Undertid-
 den ere, endog uden nyt Aandedræt, nogle Pauser,
 endog i Perioderne; saasom i denne (87) In cœtu
 vero populi Romani, negotium publicum gerens, ma-
 gister equitum, &c. Den har mange Leed; thi den
 bestaaer af en Mængde Tanker, og ligesom det er il-
 kun een Periode, saa maa man kun lidet opholde sig
 i disse Mellemrum, ikke afbryde Sammenhængen.
 Paa den anden Side er det undertiden nødvendigt at
 drage Aande, uden at lade noget Ophold merke, i
 hvilket Tilfælde den bør ligesom stieles, thi ellers,
 dersom den drages paa en uskicket Maade, vil det
 medføre ikke mindre Dunkelhed end en falsk Ad-
 skillelse. Forresten er det maaskee en ringe Fortieneste, at
 adskillte tilgavns, alligevel kan uden den ingen anden
 have Sted i Actionen.

Dirlig er Udtalen, naar den udføres med en
 let, stor, lyffelig, boielig, fast, sød, udhol-
 dende, klar, reen, giennemtrængende og skun-
 grende

E 4

(87) In cœtu vero populi Romani) Cic. Philipp. 2, 25.

grende Kæst. Thi der er en vis, som er skicket for Gehøret, ikke fordi den er stor, men rigtig; er desuden saa at sige, smidig, indeholdende i det mindste alle de Toner og Grader, som behøves, og forsynet, som man siger (88) med et heelt Orgelverk. Denne bør være forenet med stærke Lunger, og med et Beir, som baade holder længe ud, og ikke lettelig trættes ved Arbeide. Hverken den dybeste Lyd, som i Musikken, ei heller den høieste, passer sig for Taler. Thi som den første ikke er reen nok, og alt for fuld, kan den ikke sette Gemytterne i nogen Bevægelse; og denne, som er alt for spød og umaadelig fin, kan, foruden det, at den er ikke naturlig meer, hverken bøies i Udtalen, heller ikke taale længer at spændes. Thi det er med Kæsten, som med Strengene; jo slappere, desto baade grovere og fuldere, jo spændtere, desto finere og høiere er den. Saaledes har den laveste ingen Styrke, den høieste staaer i Fare for at bryde. Man bør derfor betiene sig af Middellyde, og disse forstærkes, naar de skal stige, og dæmpes, naar de skal falde.

Thi den første Jagttagelse ved en rigtig Udtale er Jevnhed, at Taleren ikke hopper i ulige Tidrum og Toner, blandende lange og korte, grove og fine, høie og lave,

(88) Med et heelt Orgelverk) Han sigter til de bekendte organa hydraulica, hvori allehaande Toner ved Hielp af Vand bleve tilveiebragte, og som havde stor Lighed med vore Orgeler.

lave, og ved en Ujevnhed i alt dette ligesom hinker paa Benene. Den anden er Afverling, uden hvilken ingen Udtale engang er; og maa man ikke troe, at Jevnhed og Afverling ere stridige imod hinanden, da hin Dyds modsatte Feil er Ujevnhed, dennes een og samme Skikkelse, saa at tale, som Grækerne kalde *μονοειδής*. Videre, ligesom den Kunst at afverle forskaffer Behagelighed og forfrisker Ørene, saa vnderqvæges den Talende just ved Arbeidets Forandring, ligesom vi skiftes til at staae, gaae, sidde, ligge, og kan ikke udholde een af Delene længe. Men det er det vigtigste, (hvorom vi skal handle lidt bedre henne) at Næsten bør dannes efter de Ting's Beskaffenhed, hvorom vi tale, og Gemytternes Forsatninger, for ikke at skurre imod Talens Jædhold.

Lader os altsaa sŕye den af Grækerne kaldte Monotonie, som bestaaer i een og samme Grad af Beir og Lnd; ikke aleene, at vi ei sige alting i en steiende Tone, hvilket er affindigt; eller saaledes, som vi snakke, hvori er intet Liv; eller med en lav Mumlen, hvorved endog svækkes al Spænding; men at der i de selvŕamme Dele og selvŕamme Sinds-lidelser ere alligevel nogle ikke alt for merkelige Røstens Afbeininger, estersom enten Ordenes Værdighed, eller Tankernes Natur, eller Begyndelsen eller Slutningen eller Overgangen kræver: Ligesom de, der have malet med enkelte Farver, have dog høvet noget, dæmpet andet; uden hvilket de end ikke kunde have givet de forŕkielige Dele deres Omridning. Lad

os for Exempel tage for os hin Begyndelse i Ciceros
 berømte Tale for Milo. Mon ikke ved næsten ethvert
 Skieltegn, endskjønt Afstyret bliver det samme, Mi-
 nen alligevel, at jeg saa skal tale, maa forandres?
 „ Endskjønt jeg befrygter, Dommere, at det vil
 „ være en Skam, strax at vise Angest, saasnart jeg
 „ begynder at tale til den tapperste Mands Forsvar“.
 Omendskjønt det hele Fordrag er ængstelig og nedstem-
 met, baade fordi det er en Indgang, og en bekymret
 Talers Indgang; saa maa det dog nødvendigen have
 været noget fuldere og meer opløstet, imens han siger:
 „ Til den tapperste Mands Forsvar“, end naar det hed-
 der: „ Endskjønt jeg frygter“ og, „ det er en Skam“,
 og „at vise Angest“. Nu det andet Mandedræt bør vo-
 re, og Naturen selv siger derefter, jo mindre bange vi ta-
 le, og jo meer Milos Siels Høihed legges for Dagen:
 „ Og det ingenlunde anstaaer, da T. Annius er meer
 „ urolig for Statens, end for sin egen Frelse“.
 Derefter følger ligesom en Vebreidelse imod sig selv,
 „ at jeg ikke kan optræde i hans Sag med lige Siels
 „ Høihed“. Derpaa bitterere: „ Forsærdes dog Sy-
 „ net ved denne nye Domstols nye Skikkelse.“ Men
 dette nu næsten med aabne Piber, som man taler
 (fuldt Gab) „ Hvilket, i hvo det seer hen, savner
 Torvets gamle Sædvane og Domstolenes vedtagne
 Skik“(89) Thi det følgende er endog flinkt og friskt:
 „ Thi dette er ikke den Kreds, der pleiede at omgive eders
 „ Bæn:

(89) Thi det følgende er endog flinkt og friskt)
 Jeg forklarer latum atque fufum, som modfat det
 forrige contractum atque submissum.

„Bænke.“ Dette har jeg udtegnet, paa det man skulde see, at der ei aleene i de større Dele af en Sag, men ogsaa i de mindre er et slags Afsværling i Udtalen, uden hvilken intet er enten større eller mindre.

Men Røsten bør ikke tvinges over Kræfterne; thi baade qvæles den ofte og er mindre klar, jo meer man umager sig, og undertiden naar den qvæstes, udbryder den i en Lyd, som Grækerne efter Hanerens umoedne Sang har kaldet *κλαυμός* (Kaglen). Ei heller maa ved alt for stor Gesvindighed blandes i hverandre hvad vi tale; hvorved baade Skielmerkelse og Affekt tabes, og undertiden endog Ordene lem-læstes. Den modsatte Feil er en alt for stor Seendragtighed, hvorved man baade tilstaaer Bønskelighed for at opfinde, og indgyder sin Dorstshed og Søvnagtighed i Gemytterne, og (som ogsaa bør betragtes) (90) spilder Vandet for den foreskrevne Tid. Målet være hurtigt, ikke overilende; jevnt, ikke seendragtigt. Lad ogsaa Beiret hverken dragaes saa ofte, at det stykker Meningen, heller ikke trekkes ud indtil det forgaaer; thi baade er Lyden hæslig, naar Beiret saaledes settes til, og Aandedrættet ligner dens, der længe har været trykt under Vandet; og Pusterummet bliver for langt, og ikke paa rette Sted, som

(90) Spilder Vandet for den foreskrevne Tid) En Taler havde sine foreskrevne Timer at tale i, som beregnedes efter Vanduhre.

som det, der tages, ikke, hvor vi vil, men hvor det er nødvendigt. Derfor, naar vi skal udtale en noget lang Periode, bør vi samle Beiret, dog saa, at vi giøre det hverken længe, eller med Lyd, eller overalt, at det mærkes; paa andre Steder drages det best imellem Talens Sammenføininger. Men man bør øve det, for at giøre det ret langt; som Demosthenes, der til den Ende reciterede, det meste han kunde, i det han steg op ad et steilt Sted. Den samme pleiede hiemme at tale med smaa Stene i Munden, for des lettere at udtale Ordene, naar han intet havde i den. Undertiden er Aandedrættet baade langt og fuldt og reent nok, alligevel ikke af nogen Fasthed, og derfor skielvende; som Regemer, der ere sunde at see til, men fattes stærke Seener. Grækerne kalde det *βράχχοι*. Der ere de, som af Mangel paa Tænder ikke drage, men søbe Beiret med Hvislen igiennem Tænderne. Andre, som ved en bestandig og huul Stønnen giøre Dvæget efter, naar det puster under Byrden og Aaget; hvilket de endog afsectere, som om de trænges af Opfindelsens Overflødighed, og en større Forraad af Veltalenhed vælder ind, end der kan udelades giennem Svælget. For andre gaaer Munden i Baglaas, og de ligge i Strid med deres egne Ord. Nu at hoste, og spytte idelig, og (91) føre Slimet fra det nederste af Lungen op paa

(91) Føre Slimet fra det nederste af Lungen op paa Tridser) Er vel ikke andet, end hække.

paa Tridser, og spreite sine Naboer i Ansigtet, og (92) snøvele i Udtalen; Kjent disse vist nok ikke ere Røstens Feil, saa dog, da de begaaes for Røstens Skyld, bør de helst erindres paa dette Sted. Men hvilken det er af disse Feil, kan jeg heller taale den, end denne Syngen, som nu er saa almindelig i alle Sager og Skoler, og er ligesaa utienlig som hæslig. Thi hvad semmer en Taler mindre, end en theatralisk og undertiden Drukkenboltes og Svirebrøders Overgivenhed lignende Træallen? Hvad er ogsaa meer imod Sindslidelsers Opvekkelse, end naar der skal vises Sorrig, Brede, Fortrængelse, Medynk, da ei alene at arbejde imod de Sindslidelser, hvori Dommeren bør settes, men at overtræde Domstедernes Erbødighed selv ved Billiardhuses Frelshed?

(93) Cicero har allerede sagt om de Lyciske og Cariske Rhetorer, „at deres Udgange ere næsten en (94) theatralisk Sang.“ Ogsaa vi have i dette Stykke overskredet Erbarheds Maal. Er der nogen, som naar der handles, jeg vil ikke sige om Manddrab, Kirkeran, Frændemord, men om Regninger og

(92) Snøvele) I Orig. majorem partem spiritus per nares ducere.

(93) Cicero har allerede sagt) Orat. 18.

(94) Theatralisk Sang) Hos Cicero canicum. Den theatraliske Deklamation var indrettet efter Musl; derfor kaldtes ogsaa Acteurerne cantores.

og Pengesager, fort, er der nogen (for at komme engang til Ende), der synger i en Proces? Og skal saadant endelig indføres; saa seer jeg ei, hvorfor vi ikke accompagnere denne Trilren med Strengseleg og Fløiter, eller min Troe! for at komme hin Qvinkeleren endnu nærmere, med Cymbaler. Imidlertid giere vi dog dette gierne; thi baade hører enhver med Velbehag sin egen Sang, og heri er mindre Meie, end i Actionen. Nogle ere der ogsaa, hvis Leve- maade i andre Stykker er fordervet, som ogsaa gierne vilde høre allevegne noget, som kildder Ørene. — Men siger ikke dog Cicero selv? „at der i Talen er „ (95) et Slags umerkelig Sang. “ Og dertil har Naturen selv gjort Begyndelsen. Jeg skal noget herefter vise, hvor, og hvorvidt denne Røstens Veining og Sang, det er sandt, men (hvilket de fleste ikke vil forstaae) et Slags umerkelig Sang, kan have Sted.

Thi nu er det Tid at handle om, hvori den passende Udtale bestaaer, det er at sige, den som læmpes til det, hvorom vi tale. Vist nok beroer den størstedelen paa Gemmternes Bevægelser selv; thi som Røsten slaaes, saa lyder den. Men iblant Sindsbevægelser ere nogle sande, andre opdigtede og forfælske; de sande bryde ud af sig selv, saasom Corrig, Brede, Fortrydelse; men de ere uden Kunst, og bør der-
for

(95) Et Slags umerkelig Sang) Cantus quidam obscurior. Orat. 18.

for ikke dannes ved Underviisning og Regler. Derimod de, som eftergjøres, beroe paa Konst; men disse mangle Natur, og derfor kommer det ved dem fornemmelig an paa, at røres tilgavns, gjøre sig levende Forestillinger om Tingene, og lade sig sette i Bevægelse af dem, som om de vare sande; saa skal Køsten som Mellemmand, indgyde i Dommernes Sieler, hvad Forsatning den saaer annammet fra vore. Thi den er Sielens Forræder og ligesom Gienpart, og har saamange Forandringer, som densne. Derfor stöder den i Glæde fuld, simpel, og selv i visse Maader glad; men i Strid hæver den sig af alle Kræfter, og spænder, saa at sige, alle Streng an. Grum i Brede, og rue og tyk og med jævnlige Aandedrag; thi Aandedraget kan ikke være langt, naar Veiret udpustes overmaade. Noget seener, naar Misgunst skal opvekkes, thi dertil tage vi ikke gierne Tilflugt, uden i Forlegenhed; men jevn og lav, naar der skal fædskes, tilstaaes, tilfredsstilles, bedes. Naar vi raade og advare, og love, og trøste, er den alvorlig (grov.) I Frygt og Undseelse ængstelig, i Opmuntringer stærk, i Dervedlinger smidig, i Ynken ynkelig og flabende, og med Flid ligesom noget dunkel, men i Afvigelser fra Materien frisk, og af en roelig Klarhed, i Forklaring og Samtaler ligefrem, midt imellem den fine og grove Lyd. Naar Affekterne hæve sig, hæver den sig ogsaa, og falder med dem igjen, høiere eller dybere efter begge Forsatningers Medfør. Hvad ethvert Sted kræver af Taleren, vil jeg opsætte

lidet,

libet, for først at tale om Miner og Geberder, hvilke baade selv harmonere med Røsten, og adlyde Sielen saavel som den. Af hvor stor Vigtighed de ere hos Taleren, er aleene deraf tydeligt nok, at de udtrykke det meste, endog uden Ord. Thi ei aleene Hænder, men ogsaa Nis erklære vor Villie, og ere hos Stumme i Talens Sted; Dands forstaaes og rører ofte uden Røst; og af Gangen og Ansigtets Miner dømmes om Charaktererne. Ja selv hos de umælende Dyr kiendes Brede, Glæde, Gledfæn, baade af Dinene, og nogle andre Legemets Tegn. Og hvad Under, at disse Ting, som dog beroe paa nogen Bevægelse, virke saameget paa Gemytterne, da et Malerie, som er et stiltiende Verk, og altid af samme Stilling, trænger saa dybt ind i Sielen, at det undertiden synes at overgaae Talens Kraft selv? Derimod naar Miner og Geberder skurre imod Taleren, skal vi fremsføre bedrøvede Ting med Munterhed, bekræfte noget i det, vi negte, og vore Ord fattes ei aleene Myndighed, men ogsaa Troværdighed. Et smukt Væsen kommer ogsaa af Geberder og Bevægelse; og derfor pleiede Demosthenes at sette Actionen i Lave for et stort Speil, saa aldeles vilde han ved egne Dine være overbevist om dens Virkning, naaget Glasset forestiller Objekterne forkeert. Men det fornemste i Actionen er, ligesom paa Kroppen selv, Hovedet, baade i Henseende til dette smukke Væsen, hvorom jeg har talt, (96) som ogsaa til Udtrykket.

Til

(96) Som ogsaa til Udtrykket) Jeg setter Punctum efter significationem, og henseer decoris til illa

Til Væsenet hører dette: Først, at det holdes lige og naturligt; thi ved et nedbeiet Hoved forraades Nedslagenhed, ved et kneisende Stoltshed, ved et til Siden hældende Dorskhed, og ved et uberageligt og stivt et slags Vildhed i Sindet.

Dernæst, at det faaer de rette Bevægelser fra den øvrige Action, saa at det stemmer overeens med Geberderne, og svarer til Hænder og Sider. Thi Synet vendes altid sammesteds hen, som Gestus, undtagen, naar vi bør enten fordømme, eller ikke tilstaae noget, eller velte noget fra os; saa at vi med Minerne synes at affkye det samme, som vi med Haanden støde fra os, saasom: (97) „Vender, „ o Guder, ach vender fra Jorden den Plage“ og „Nei! saadan Vre jeg mig ikke værdig holder“. Til Udtrykket hjælper Hovedet paa mange Maader. Thi foruden de Bevægelser, hvorved vi bejae, benegte og bekræfte, ere de, som tilkiendegive Undseelse, Tvil, Forundring og Fortrydelse, bekiendte og tilføjes for alle. Dog med det aleene at giøre

Ge-

stant, saa at det er: Decoris illa fuit; hvilket er tydeligt nok af det følgende, hvor det hedder: significat vero. Significatio decoris har ingen Forstand, men significatio er Sielens Udtryk ved Legemets Stilling og Geberder.

(97) Vender, o Guder — Nei, saadan Vre. See Virg. Æn. 3, 630. og I. 335.

Gestus, have endog de theatraliske Lærere misbilliget. Endog jevnlig at nikke med det, er ikke uden Feil, end lige som hos Besatte, at kaste og dreie det, saa at Haarene falde forud.

Men Ansigtet er af den allerstørste Virkning. Dermed bønfulde, dermed true, dermed sledske vi, dermed ere vi bedrøvede, dermed glade, dermed modige, dermed forsagte. Det rette Føle sig efter, det see de paa, det beskue de, endog førend vi tale. Dermed give vi Kierlighed, dermed Had tilkiende; deraf skienne vi mange Ting, det er ofte isteden for al Tale. Derfor i de Stykker, som forferdiges for Skuepladsen, laane Mestere i Actionen Affecter endog af Maskerne, saa at Niobe i Tragoedien er traurig, Medea bister, Ajax forbauset, Herkules vild. Ogsaa i Komoedier, foruden det, at der iagttages, at Trælle, Ruffere, Snylkegieste, Bønder, Soldater, Skjæger, Slavinder, barske og sagtmodige Gamle, ærbare og uordentlige Unge, gifte Koner og ugifte Piger adskilles fra hinanden, saa har Faderen, som er en Hovedperson, det ene Die-laag i Veiret, det andet i Orden, fordi han er snart opbragt, snart roelig (98); og Acteurerne pleie

meest

(98) Acteurerne fremvise den Side) Nemlig Acteurerne vare maskerede over det hele Legeme, og Ansigtets Maske, malet efter den Persons Alder, og Charakter, de forestille. Burmann læser ellers Latinis for latus.

meest at fremvise den Side, som svarer til den Rolle, de spille. Men i Afsynet selv formaae Dinene det meste, efterdi Sielen skinner meest igiennem dem, saa at de endog uden Bevægelse baade i Munterhed faae Glands, og i Bedrøvelse overtreffes med et slags Taage; ja ogsaa Taarer gav Naturen dem til at røbe Sielen, hvilke enten udbryde af Smerte, eller rinde af Glæde. Men ved Bevægelse blive de stirrende, roelige, stolte, bister, venlige, skarpe; hvilke maae dannes, eftersom Forestillingen kræver. Men undertiden bør de være stramme og udspilede, eller matte og dørffe, eller forfærdede, eller frefke og omløbende, eller smægtende og vellystige, eller med Diekast til Siden, og (at jeg saa skal tale) veneriske, eller krævende noget, eller lovende. Thi tillukte eller plirende har vel ingen dem under Tælen, uden den, som slet ingen Erfaring eller Forstand har. Og til alt dette at udtrykke, gaae ogsaa Dienbrynene og (99) Dielaagene tilhaande. Meget forrettes og med Dinelaagene; thi baade danne de i visse Maader Dinene, og regiere Panden. Ved deres Hielp rynkes, høves, og glattes den (100). Blodet

§ 2

kom-

(99) Dielaagene) Turnebus bemærker at genæ bruges her, som hos Plinius, om Dielaagene.

(100) Blodet kommer derved) Jeg har oversat Stedet, saa godt jeg har kunnet, for dog at faae en Mening ud. Burmann holder de Ord: Ut una res in ea plus valeat, for mistækte.

Kommer derved til at virke saameget paa den; thi det bevæges efter Sindets Forsatning, og, naar det treffer en ved Blyferdighed svag Hud, udgynes i Rødme, naar det af Frygt er løbet tilbage, forsvinder det alt, og gjør Panden bleeg og kold, ligesom det i en jevn Forraad virker et Slags Blidhed, som er imellem begge. En Feil er det i Dielaagene, naar de enten ere aldeles stive, eller alt for bevægelige, eller ulige (som jeg nys sagde om den komiske Person), eller tværtimod det vi sige. Thi Brede vides, naar de trekkes sammen, Bedrøvelse, naar de udvides, Munterhed, naar de ere frie. Og saa eftersom man giver Bisald eller Misfald tilkiende, nedlades eller opløstes de.

Ved Næse og Læber yttre vi sielden noget paa en anstændig Maade, endsskient dermed pleier at udtrykkes Spot, Foragt og Haanhed. Thi at rympe Næsen (101) (som Horatius siger), blæse den op, bevæge den, pille deri med Fingeren, støde Veiret ud ved at slaae pludselig paa den, spile den alt for ofte ud, og stryge den tilbage med den flade Haand, er uanstændigt; da endog den alt for jevnlige Snyden ikke uden Marsag lastes. Hvad Læberne angaaer, da lader det ilde, baade, naar de reffes ud (102), og kløves, og snerpes til, og spiles, og blotte

(101) Som Horatius siger) Ep. I, 5. Ne fordida mappa corruget nares.

(102) Og kløves) Gesner tilstaaer, at han ikke veed, hvad han skal gjøre heraf. Skal det være oppositum

blotte Tænderne, og trekkes til Siden og næsten til Øret, og ligesom med et Slags Haanhed foldes tilbage, og hænges, og lade Kæften ifkun paa den ene Side gaae ud. Ogsaa at slikke og bide dem er hæsligt, allerhelst da de endog til at danne Ordene bør kun maadelig bevæges, thi vi bør tale meer med Munden, end med Tænderne.

Nakken bør være lige, ikke stiv, eller kneisende. En forskielig, men ligesaa stor Feil er det, baade at trekke Halsen sammen, og at strekke den ud, men Udstrekingen skeer endog med Besværlighed, og Kæften bliver svag og mat. Hagen sat i Ørystet gjør den ikke tydelig nok, og ligesom alt for bred, ved det at Svælget trykkes. Skuldbrene lader det sielden vel at lette og trekke sammen. Thi Nakken forkortes, og forårsager et slags krybende og slaviske, og saa at sige skielmske Gestus, som de, der sette sig i Stilling til at smigre, beundre, frygte. At kaste Armen lidet frem, uden at bevæge Skuldbrene, og lade Fingrene udfolde sig, i det Haanden fremføres, skilker sig meest for sammenhængende, og i eet fortløbende Steder.

Men, naar noget pynteligere og fyldigere skal siges, som dette: „Klipper og Ørkener give
„Gienlyd, naar vi tale“, saa spadserer den ud til

§ 3

Si-

til porrigitur; saa kunde det synes at være den Fagte, naar Overlæben trekkes ud over Underlæben, eller Underlæben ind under denne.

Siden, og Taler udgyder sig selv paa en vis Maade med Geberden. Men Hænderne, uden hvilke Actionen skulde være lam og vanser, have en utroelig Hoben Bevægelse, og række næsten til Ordnes Righed selv. Thi de øvrige Dele gaae den Talerde tilhaande; disse maatte jeg næsten sige, tale selv. Er det ikke ved dem, vi kræve, love, kalde, lade gaae fra os, true, falde tilfode, afstke, frngte, spørge, negte? vise Glæde, Bedrøvelse, Tvilraadighed, Tilstaaelse, Fortrydelse, Grændse, Overflodighed, Tal, Tid? Er det ikke ogsaa dem, hvormed vi pirre, bønlig begiere, værge for os, billige, beundre, vise Skamfuldhed? Ere de ikke som Adverbier og Pronominer i at vise paa Steder og Personer? saa, at i den store Forskielighed af Tungemaal over alle Slegter og Folk, synes mig dette at være alle Menneskers fælles Sprog.

Nu disse Gestus, hvorum jeg hidindtil har talt, udfare naturligvis med Røsten selv; andre ere der, som ved Esterabelse betegne Tingene, som, naar man forestiller en Syg, ved at efterabe en Læge, som føler Pulsen, eller en Citharslager, ved at sette Hænderne, som een, der slaaer paa Strengene. Men dette Slags bør man stke i Actionen som en Poesi. Thi en Taler bør holde sig langt fra Pantomimen, saa at Geberden er læmpet meer efter Meninger end Ord; hvilket ogsaa Mimer af nogen Alvorlighed have pleiet at iagttage. Derfor, som jeg tillader en Taler, at han viser paa sig med Haanden, naar han

han taler om sig selv, eller udstrekker den, imod den, han har i Sigte, og noget deslige; saa ikke, at gjøre een og anden Stilling efter, og ved Fagter afbilde, hvad han skal tale. Og dette bør iagttages ei alene i Henseende til Hænderne, men til Geberde og Røst i Almindelighed. Thi hverken i denne Periode: (103), „Det Romerske Folks Prætor stod „ i Solea og s. v.“, bør Verres's Stilling gjøres efter, som læner sig paa en Skiæge; ei heller i denne (104): „Han blev pidsket midt paa Torvet i „ Messana“, Kroppen bevæges og vries, som den pleier ved Slag, eller Røsten udvraales, som ved Smerte. Selv Acteurerne gjøre i mine Tanker meget ilde, der, endskiønt de agere et ungt Menneske, aligevel, naar i Stykket enten en gammel Mands Tale, som i (105) Prologen af Hydria, eller et Fruentimmers, som i Georgus, foresalder, udtale saadant med en skielvende, eller spæd Røst. Saaledes er endogsaa hos dem nogen Esterabelfe Feil, hvis hele Kunst bestaaer i Esterabelfe.

Denne Gestus er den almindeligste, da den mitterste Finger trekkes sammen med Tommelfingeren, og de tre øvrige ere udslagne. Den er baade i Begyn-

F 4

(103) „Det Romerske Folks Prætor) In Verr. 5. 33.

(104) „Han blev pidsket midt paa Torvet) Ib. 62.

(105) Prologen af Hydria — Georgus) Stykker af Menander.

gynndelserne at bruge, naar den fremføres lidet med en sagte Bevægelse til begge Sider, hvorved tillige baade Hoved og Skuldre lidt efter lidt føie sig derhen, hvorhen Haanden føres; og i Fortællningen giver den en Vished, men da føres den noget længer frem; endelig i at irettesette og straffe er den skarp og paatrængende, thi ved disse Leiligheder kommer den længer og friere ud. Men en Feil er det, naar den samme Finger, ligesom den søgte den venstre Skulder, føres hen til Siden, endskjønt nogle endnu varre rekke Armen paa tværs frem, og declamere med Albuen. De to mitterste legges ogsaa under Tømmelfingeren; og denne Gestus er endnu meer paatrængende, end den første, men ikke skikket til Indgang og Fortælling. Men naar de tre trekkes sammen, og holdes med Tømmelfingeren, saa pleier den Finger (106), som Cicero siger, at Crassus har betient sig saavel af, at udsoldes. Den har Sted i at irettesette og pege paa (107), (hvoraf den har Navn), og naar den med en mod Skulderen opløstet Haand holdes lidt ned, bekræfter den, vendt imod Jorden, og ligesom næsegrus, driver den paa, undertiden bruges den til at tælle med. Den samme, naar det øverste Leed holdes saa lefelig paa begge Sider, og de to andre Fingre krummes lidet, mindre dog den mindste, er beqvem til Disputeren. Dog synes de at argumentere skarpere, som heller holde paa

(106) Som Cicero siger) De Orat. 2. 45.

(107) Hvoraf den har Navn) Nemlig Pegefingern

paa det mellemste Leed, saa at de bageste Fingre gaae saa meget naermere sammen, som de forreste ere komne dybere ned. Ogsaa denne Gestus er meget skikket for en blyferdig Tale, naar de fire forreste Fingre gaae med Enderne saa loselig sammen, og Haanden føres til os ikke langt fra Munden eller Brystet, derpaa falder ned og lidt ud for os løsnes. Paa denne Maade troer jeg, at Demosthenes har udført sin frygtfome og lave Begyndelse for Ctesiphon, saaledes Cicero's Haand dannet, da han sagde: „Dersom jeg har noget Nemme, Dommere, hvil „ket jeg føler at være heel ringe“. Noget friere føres den samme Haand imod os, med Fingrene ned ad, og breides saa lidt videre ud til den anden Side, saa at den paa en vis Maade synes at fremsføre Talen selv. Undertiden skille vi Fingrene, to og to, men uden at sette Tømmelfingeren imellem, dog at de bageste vende lidt ind, men de forreste derfor ikke udstrekkes. Undertiden ligge de to yderste i den flade Haand ved Roden af Tømmelen, som selv er føiet til de mitterste Led af de forreste; undertiden legges den fjerde skiev tilbage; undertiden legge vi de fire Fingre paa Hælding, med Tømmelfingeren ned ad, og giøre derved Haanden skikket til at demonstrere og distingvere paa Siden, i det den føres i Beiret til venstre Side, og falder ned ved den anden. Der ere ogsaa disse korte Gestus, naar Haanden, lidet føiet, som hos dem, der giøre Leste, bevæges saa sagte, og understyttes af en liden Bevægelse i Skuldrene, meest skikket for dem der tale lidet, og

ligesom frugtform. Til Forundring er denne Gestus passende, naar Haanden hæves lidt i Veiret, Fingrene saa, een efter den anden, fra den mindste af, legges i den, og den derpaa, naar den føres tilbage, udfoldes tillige, og vendes om. Ved Spørsmåale indrette vi Gestus paa adskillige Maader; gemeenslig dog med omvendt Haand, i hvad Stilling den er.

Den Tømmelfingeren nærmeste Finger lagt med det mitterste af Næglen paa høire Side til det øverste af Tømmelen, de øvrige Fingre løse, er sæmmelig, baade naar man bifalder, og fortæller, og adskiller (distingverer). Denne er ikke ulig, skjønt de tre Fingre legges i Haanden, den Gestus, som Grækerne nu meest bruge, endog med begge Hænder, saa ofte de ved Gestus ligesom afrunde deres Enthymemer. Naar Haanden kastes ud ad, og bevæges langsom, lover og smigrer den; med en hastigere Bevægelse tilskynder den, og undertiden roser. Der er en Gestus, som sees hos den, der taler med Iver, da man ved en vovelviis og hastig Bevægelse trekker Haanden sammen, og folder den ud; men denne er meer almindelig, end efter Konstens Regler; atter en anden, naar Fingrene splittes og legges i den hule Haand, som opløstes over Skulderen, med et slags Bevægelse ligesom for at formane; hvilken nu er næsten blevet Mode i de fremmede Skoler.

En skielvende Haand er for Theatret. At sette Enderne af Fingrene sammen, og føre dem til Mun-

Munden, ved jeg ikke, hvorfor nogle have fun-
det Mishag i; thi det giøre vi, baade naar vi falde
i nogen Forundring over noget, og undertiden efter-
en pludselig Opfaren, ligesom bange og afbedende.
Ja vi legge ogsaa den knyttede Haand paa Brystet
til Tegn paa Anger eller Brede, i hvilket Tilfælde
det end ikke lader ilde at flemme Næsten ud imellem
Tænderne: „Hvad skal jeg nu gribe til? hvad skal
„ jeg giøre?“ At bevise noget (108) med opreyst
Tommelfinger, holder jeg meer for Mode, end an-
stændigt for Taleren.

Men (109), som enhver Bevægelse har sex
Dele, og den syvende er den cirkelformige, saa er
denne alene falsk. De øvrige, foran, og paa høire
og venstre Side, og opad, og nedad, have nogen
Betydning, bag til giøres ingen Gestus, dog pleier
den undertiden ligesom kastes tilbage. Haanden be-
gynder best fra venstre Side, og legges ned paa
høire, men saa, at den synes at legges, ikke at
slaae; dog baade falder den undertiden i Enden,
allige-

(108) Med opreyst Tommelfinger) Jeg anseer averso
pollice, som modsat pollici presso, eller compresso
(converso).

(109) Men som enhver Bevægelse) Der ere syv Ar-
ter af Bevægelse foran, bagved, til høire Side,
til venstre, opad, nedad. Til disse legges den
cirkelformige Bevægelse, hvilken Gubius aldeles la-
ser hos Taleren. Turnebus.

alligevel saa, at den i Hast gaaer tilbage, og springer sommetider af sig selv tilbage, naar vi enten negte, eller forundre os over noget. Her lagde de gamle Konstnere dette med Rette til: „At Haanden skulde baade begynde og legges ned med Meningen“. Thi ellers vil Gestus komme enten for Røsten, eller efter Røsten; hvilket er i begge Dele hæsligt. Deri have de af alt for stor Epidisfindighed taget feil, at de har vildet, der skulde være tre Ord imellem enhver Bevægelse, hvilket hverken iagttages, eller kan skee. Men Meningen har været, at Langsomheden og Hastigheden skulde have ligesom et slags Maal; og det ikke uden Aarsag, for at ikke enten Haanden skulde være lange ørkesløs, eller en idelig Bevægelse (som sees hos mange) skulde synke Actionen.

Noget andet er der, som baade skeer tiere, og skuffer meer. Der ere visse skulte Slag, og, saa at sige, nogle Fødder i Talen, efter hvilke de flestes Gestus falder, saa at det er een Bevægelse (110), Novum crimen; en anden C. Cæsar; en tredie & andre hanc diem; en fjerde inauditum; videre propinquus meus; og saa Qv. Tubero detulit. Hvoraf ogsaa den Feil skyder, at unge Mennesker, naar de drive, afmaale Gestus i Forveien, og opsette Tansaaledes, som Haanden vil falde. Deraf ogsaa Feil, at den Gestus, som i Enden bør gaae til høire

(110) Novum crimen) Begyndelsen af Talen pro Ligario.

hoire Side, idelig slipper ved den venstre. Bedre er dette, at, da der i enhver Tale ere nogle korte Leed, ved hvilke man, isald det behøves, kan drage Veiret, man da indretter Gestus efter dem; s. Ex. *Novum crimen*, *C. Caesar*, har en vis Fuldstændighed, fordi der følger en *Conjunction*, dernæst & *ante hanc diem inauditum*, har ogsaa saavidt sine Grøndser. Efter disse kan Haanden laves, og det, saalænge Actionen er i sin Begyndelse og roelig. Men naar nu Heden har sat den i Bevægelse, saa maae ogsaa Gestus skynde sig med Talens Hastighed. For nogle Steder passer en hastig, for andre en langsom Udtale. Hin, naar vi i Forbigaaende anføre noget, naar vi dynge tilsammen, skynde over, ile; denne, naar vi trænge paa, indskærpe, indtrykke. Men det langsomere har meer Affekt; og derfor var *Roscius* hurtigere, *Esopus* adstadigere, fordi den første spillede Komødier, den anden Tragoedier.

Det samme er ogsaa at iagttage i Henseende til Bevægelsen. Derfor i theatraiske Stykker er unge Menneskers, gamle Mænds, Officerers, fornemme Koners Gang adstadigere; Trælle, Slavinder, Snyllegieste, Hiskere gaae hurtigere. Haanden forbyde Kunstnere at leste op over Linene, og lade gaae inden for Bryttet; end større Feil holdes det for, at bevæge den fra Hovedet af, eller lade den gaae nederst til Bugen. Men den venstre kan man semmelig lade gaae inden for Skuldrene, videre ikke. Men naar vi, i det vi vende os fra noget, ligesom skynde Haan-

den

den frem til venstre Side, bør venstre Skulder trekkes frem, for at harmonere med Hovedet, som gaaer til høire. Venstre Haand bør aldrig gjøre Gestus aleene; efter den høire lempet den sig ofte, det være sig, at vi sette Bevøiserne i Orden paa Fingrene, eller, for at vise Afstyk, vende de flade Hænder mod venstre Side, eller både for os, eller strekke dem ud til begge Sider, vi maae nu gjøre Afbigt, eller bønssalde. Men af et andet Slags ere disse Gestus: Naar vi enten lade Hænderne falde ned, eller rekke dem i Veiret, som tilbedende, eller strekke dem nogensteds ud for at pege paa eller anraabe: „I Albanstø Høie og Lunde“. Eller disse Gracchus's Ord: „(111) Hvor skal jeg Stakkel tage Tilflugt? “ hvor vende mig hen? „Til Capitoli-um? — Men det svømmer i min Broders Blod. — Hiem? — For at see min stakkels Moder i Taarer og Gremmelse? “ Thi her vise begge Hænder i hinanden meer Affect. I vigtige, traurige, roelige Tilfælde komme de ikke langt fra Kroppen; i store, glade, fæle, rekkes de længer ud. Jeg bør ogsaa erindre nogle Feil ved Hænderne, som endog vrede Talere undertiden pleie at begaae. Thi disse Gestus, som af nogle Skribenter ere bemærkede, saasom, at see ud som den, der kræver et Beger, eller truer med Hug, eller (112) gjør

Jem-

(III) Hvor skal jeg Stakkel Cic. de Orat. 3. 56.

(112) Gjør Femhundredetallet Gesner anfører til dette Steds Forklaring følgende Ord af Beda: Quum di-

Femhundredetallet ved Tømmelfingerens Væining, har jeg end ikke seet hos Bønder. Men at Armen stikkes saa langt ud, at man kan see ind i Siden, at een ikke tør føre Haanden uden for Fligen, en anden udstrekker den, saa lang den er, eller løfter den pil op til Loftet, eller svinger den idelig fra over den venstre Skulder, og pidsker saaledes bag til, at det ikke er sikkert at staae bag ham, eller lader den gaae i en Bue fra venstre Side, eller kaster den uden Regler, og treffer paa sine Naboer, eller sner Skoe med Albuerne, det veed jeg, hendes ofte. Den pleier ogsaa enten at hænge død eller at dingle, eller at see ud, som man skar Brænde, undertiden og med krumme Fingre, saa at den kastes ned fra Hovedet, og smides saa op igien i Veiret. Man seer ogsaa den Stilling af Fredsmegler, som findes paa Støtterne, da Hovedet holder til høire Skulder, Armen gaaer lige ud fra Dret; og Haanden udstrekkes med (113) nedlagt Tømmelfinger; hvilken behager

eis quingvaginta, pollicem exteriore artu instar græcæ literæ Γ curvatum ad palmam inclinabis, quingenta vero in dextra, quemadmodum quingvaginta in læva facies.

(113) Med nedlagt Tømmelfinger) Nemlig inferus pollex forklæres i Fabri Thesaurus ved pressus pollex, og denne holder denne Forfatter for at være signum odii, da man ellers tværtimod af Plinius L. 28, 2 holder pressus pollex for indicium favoris, men der læ-

hager meest dem, som giøre sig til af at tale (114) med opløstet Haand (sublata manu). Man kan endnu legge disse til, som svinge Fingrene, for at skyde Tankerne ud ligesom Rastespyd; eller give Kald og Varsel med opløstet Haand; eller (hvilket i sig selv undertiden kan gøres) rense sig op paa Tæerne, naar noget staaer dem an; men det giøre de paa en falsk Maade, enten ved at rekke een, eller vel ogsaa to Fingre i Beiret saa høit de kunne, eller, ved at sette begge Hænder, som de der bære noget.

Dertil komme Feil, ikke af Natur, men af Frygtsomhed: At klamres med Munden, som leber i Baglaas, naar Hufkommelsen slaaer feil, eller det, man havde i Tanker, ikke staaer bi; at rømme sig, som om der var kommet noget i Halsen; at stryge Næsen i Beiret; gaae op og ned, førend Tælen er til Ende, blive saa pludselig staaende, og tie for at faae Roes. Hvilket er næsten uendeligt alt at opregne; thi enhver har sine Feil. Man maa iagttage, at Brystet og Bugen ikke kastes for over; thi derved sveies Bagdelen, og al Reising er modbydelig. Siderne bør stemme overeens med Heberden, thi ogsaa hele Legemets Bevægelse giør noget, saa at Cicero holder for, at derved udrettes meer, end

ser denne Forfatter promere pollicem, som skal være oppositum til premere.

(114) Med opløstet Haand) See Qvinct. 2, 12.

end ved Hænderne selv. Hans Ord ere (115) i Orator: „Ingen Sagter med Fingrene, intet Bede, mod bevæget efter Tacten, Bevægelsen snarere styret af den hele Krop og Sidernes mandige Beining.“ At staae paa Laaret, hvilket Eleon menes først at have gjort i Athenen, er baade brugeligt, og anstaaer dem, som ere vrede, og opvekker Tilhørens. Og det er det (116) Cicero savner hos Callidius: „Han slog sig ikke for Panden, ikke paa Laaret, ikke engang stampede med Fødderne, som er det mindste.“ Endskient, hvad Panden angaaer, maatte det tillades mig at være af andre Tanker; thi dette er ligesaa vel theatralisk, som at klappe i Hænderne, og staae sig for Brystet. Det er ogsaa sielden sømmeligt at føre den hule Haand med Finger:Enderne mod Brystet, naar vi nemlig tale os selv til, for at opmuntre, irettesette, ynske os; og skeer det engang, vil det ikke skille sig, at tage Løgen paa det Sted tilside. Ved Fødderne iagttages Staaen og Gaaen. At staae med den høire Fod frem, og rekke den samme Haand som Fod ud, er hæsligt. Undertiden kan man hvile paa den høire Fod, men med Brystet lige, hvilket dog er meer en comiss end oratorisk Stilling. Ildelader det ogsaa at staae paa venstre Fod, og enten løfte den høire op, eller sette den paa Tærne. At skræbe overhaands,

(115) I Orator Cap. 18.

(116) Cicero savner hos Callidius Brut. cap. 30.

haands, er baade stygt, naar man staaer, og næsten grovt, naar Bevægelse kommer til. At løbe frem, kan man ved god Leilighed, men kort, med Maade, sielden. At gaae noget, kan vel ogsaa lade sig gjøre, formodest den umaadelige Tid, (117) Recommendationerne tage hen; skönt (118) Cicero vil, at man skal gaae sielden, og ikke for langt. Men at biffe frem og tilbage, og som Domitius Afer sagde om Sura Manlius, at agere den Stundesløse, er høist narragtigt; i hvilken Anledning Flavius Virginius spurgte vittig om en sin Modstander en Sophist: „Hvor mange tusinde Skridt han havde deklameret?“ Ogsaa dette veed jeg, foreskrives, at vi ikke under Gangen vende os fra Dommeren, men sette Fødderne til Siden, og see om til Retten. Dette kan ikke skee ved private Domstole, men der er ogsaa Rummet kortere, og vi ere ikke lange afvendte. Imidlertid har man dog Lov at gaae saa sagte tilbage; nogle springe endog tilbage, hvilket er aldeles latterligt. At stampe med Foden, ligesom det gaaer an (119) efter Ciceros Ord, i Begyndelsen eller Enden af et affect.

(117) Recommendationerne) Laudationes. Naar en forneme Mand, især som havde forestaaet en Provinz, var anklaget, tog han, foruden sine Advocater, (patroni causarum) med sig i Retten især Mænd af Anseelse, som under Sagens Forhandling stode op, og gavede ham Skudsmaal om hans gode Opførsel.

(118) Cicero (vil) Orat. 18.

(119) Efter Ciceros Ord) De Orat. 3, 59.

affectfuldt Sted, saa er det baade pedantiskt, naar det bruges ideligen, og gier tilsidst ikke meer sin Virkning, at vende Dommeren til sig. Ogsaa denne Slingren til høire og venstre Side, naar man staaer snart paa een, snart paa en anden God, er uanstændig. For alting maa man skye denne lese Action, (120) som Cicero beretter, at Titius har havt, hvoraf endog et slags Dands blev kaldet Titius.

Bidere fortienner at lastes den idelige og stærke Rokken til begge Sider, over hvilken baade Junius spottede hos den gamle Curio, da han spurgte: „Hvem der talede i Truget?“ og C. Sicinius. Thi, da Curio ved Siden af sin Collega, som formedelt Uspafselighed var forbundet, og smurt med en Hoben Salver for Gigtsmerte, kastede Kroppen stærkt efter Sædvane, siger han, „Du skal aldrig kunne suldtakke din Collega Octavius, thi havde han ikke været,“ skulde Fluerne her have ædt dig i Dag.“ Mogle skye ogsaa Skuldrene; hvilken Feil Demosthenes siges saaledes at have forbedret, at han stod og talede paa et trangt Kæthedet, med et Epyd nedhængende over Skuldrene, for ved et Sted deraf at erindres, naar han i Talens Hede glemte at vogte sig derfor.

At tale gaaendes i offentlige Sager, hvor der ere mange Dommere, bør vi da først, naar vi ligesom vil legge enhver især paa Hjertet, hvad vi sige.

G 2

Men

(120) Som Cicero beretter) Brut. Cap. 62.

Men det er utaaaleligt, naar nogle, efterat de have fastet Togen tilbage paa Skulderen, og med høire Haand trukket Fligen op indtil Lænderne, spadserer og snakke, og giøre Gestus med venstre Haand; da det endog er stngt, at snørpe den venstre Arm, ved at rekke den høire for langt ud. Dette minder mig, end ikke at gaae den store Daarlighed forbi, som begaaes af nogle, der, imens Recommendationerne vaere, enten hviſſe een i Dret, eller ſkiemte med deres gode Venner, eller undertiden ſee ſaaledes til deres Skrivere, at de synes at tilſige dem (121) Gaven. At helde ſig mod Dommeren, naar man underretter ham om noget, anſtaaer, iſer naar det, man taler om, er noget indviklet. At legge ſig paa een af Partens Venner, der ſidder paa de lave Bænke, lige for os, er forhaanende. At helde ſig endog tilbage til ſine egne, og lade dem holde ſig med Hænderne, er, naar man ikke aldeles har Aarsag til at være træt, Kielenſkab; ligesom det røber Glemsomhed, aabenbar at paamindes, eller at læſe. Thi i alle diſſe Tilfælde ſvækkes baade Talens Styrke, og Affektien kiølnes, og Dommeren troer, at man ikke viſer ham Æbødighed nok. At gaae over til Bænkene paa den anden Side, er imod Beſkedenhed. Caeſius Severus krævede derfor artig en Snoer imod dem, ſom gjorde det. Da gaaer man ogsaa engang i Hede hen, man kommer altid kold tilbage.

Meget

(121) Gaven) Nemlig for deres Recommendationer.

Meget af det, jeg foreskriver, maae nødvendig forandres af dem, som tale ved (122) Tribunalerne. Thi her maa nødvendig baade Afstyret meer opløstes, for at see paa den, for hvilken der tales, og Gestus, som ogsaa sigtende til ham, gaaer meer i Veiret, og andet, som endog uden min Erindring kan falde enhver ind. Det samme gielder om dem, som tale siddende. Thi baade skeer dette gerne i ringere Sager, og Actionen kan ikke have det samme Liv, og nogle Feil blive nødvendige. For Ex. naar Taleren sidder paa Dommerens venstre Haand, maa baade den høire Fod settes frem, og paa den anden Side mange Gestus nødvendigen gaae til venstre Haand, for at rettes til Dommeren. Vel seer jeg de fleste ved enhver Menings Slutning reyse sig, for at giøre sig selv en Compliment, og nogle endog nu og da spadserer et Stykke; men om det sommer, faaer de see selv til. Saa længe de giøre det, tale de ikke siddende. At drikke, eller endog æde under Sagens Forhandling, som mange have havt, og nogle endnu have i Skik, være langt fra min Taler. Thi, naar en Taler ellers ikke kan udstaae sit Embedes Besværligheder, saa er det ikke saadan en Ulykke, ikke at være Taler, og langt bedre, end at vise Foragt baade for sin Forretning og for sine Tilhørere.

G 3

Egen

(122) Tribunalerne) Saa kaldtes de ophøiede Domstole, hvor Prætor dommede; de øvrige Dommere maatte lade sig nøie med Subsellia.

Egen (123) Klædedragt har en Taler vel ikke, men den falder meer i Sinene hos ham. Derfor være den, som den hos alle Skikkelige Folk bør være, smuk og mandig. Thi baade Toga og Skoe og Haar fortiene at lastes, saavel af en alt for stor, som alt for liden Omhyggelighed. Noget er der i Klædedragten, som i visse Maader er forandret med Tiderne. Thi de Gamle havde ingen Fliger. Siden bleve de meget korte. Derfor maae de nødvendigen have brugt en anden Gestus i Indgangene, hvis Arm holdtes ligesom Grækernes, inden for Kiortelen. Men vi tale om nærværende Tider. Den, som ikke har Rettighed til den brede Søm, (*latus clavus*) spænde Beltet saaledes, at Besten (*tunica*) naaer med de forreste Ender lidet neden for Knæerne, med de bageste til midt paa Hæfterne; thi neden for er for Fruentimmer, oven for for Centurioner. At Purpurbremmerne gaae lige ned, er en ringe Omfarg; undertiden merker man dog, at det forfæmmes. Hos dem, som have den brede Søm, (124) bør den gaae lidt længer ned

(123) Klædedragt) For at forstaae, hvad her siges om Klædedragten, maa man nødvendig have de Figurer for Dine, som findes hos Octavius Ferrarius de re vestiaria, hvor han ogsaa forklarer hele Stykker af dette Capitel med Henviisning til Figurerne. Men endda bliver meget ifkun halv forstaaeligt.

(124) Bør den gaae lidt længer ned) Næmlig *tunica* eller Besten. Saaledes forklarer i det mindste Ferrarius det, pag. 42.

ned, end hos dem, der bære Veste. Togen selv vil jeg, skal være rund, og vel skaaret; thi ellers vil den paa mange Maader komme til at sidde ilde. Dens forreste Deel gaaer best til midt paa Skindebenene, den bageste i samme Forhold høiere, (125) som den er det paa Tunica. (126) Fligen sidder best, naar den gaaer lidt over det nederste af Toga, men aldrig maa den være neden for. Det Veste, saa at sige, som drages tværs under høire Skulder til venstre, maa hverken sidde snærrer, eller løst. Den Deel af Togen, som siden legges over, hænge længer ned; thi saa baade sidder den bedre, og holdes fast. Og saa en Deel af Tunica maa trekkes op, at den ikke i Actionen skal gaae tilbage til den tynde Arm; der paa bør Fligen fastes paa Skulderen, hvis yderste Kant det ikke lader ilde (127) at have fastet tilbage. Men Skulderen med den hele Hals bør man ikke skule; ellers vil Klædedragten blive trang, og tabe den Bærdighed, som er i et bredt Bryst. Den venstre Arm bør løstes saa høit op, at den udgør ligesom en ret Vinkel, hvorover en dobbelt Kant af Togen

G 4

(125) Som den er det paa tunica) Saaledes atter Ferrarius.

(126) Fligen sidder best) Gesner vil have dette forskaaet om tunica; Ferrarius forklarer det om toga, pag. 22.

(127) At have fastet tilbage) Nemlig paa venstre Arm.

gen bør sidde, lige lang. Haanden bør ikke fyldest med Ringe, især som ikke gaae over de mitterste Leed. Dens beste Stilling er, naar Tommelfingeren løstes i Veiret, og de øvrige Fingre bøies lidet, med mindre den holder en Bog; hvilket for alting ikke bør affecteres, thi det synes at røbe Mistillid til Huskommeisen, og er til Hinder ved mange Gestus. Togen nedlode de Gamle lige til Skoene, som Grækerne Pallium, og Plotius og Rigidius, som ved de Eider have skrevet om Gestus, foreskrive, at det bør skee. Destomeer undrer jeg mig over den Tanke, som Plinius Secundus, en lærd Mand, (128) og i denne Bog i det mindste endog alt for omstændelig, har staaet i, der beretter, at Cicero pleiede at giøre det, for at skule sine Gæværter paa Fødderne; da dette slags Dragt findes ogsaa paa deres Statter, som have levet efter Cicero. Hætte paa Hovedet, Grammaffer om Skindebenet, og Halsklude, og Dreslag, kan Upasselighed alene undskyldes.

Men denne Jagttagelse i Henseende til Dragen har Sted, imens vi begynde; naar det gaaer videre frem, og næsten fra Begyndelsen af Fortællingen, falder Flaen rettelig, ligesom af sig selv, ned fra Skulderen; og naar det er kommet til Bevøiserne og loci communes, vil det lade vel at staae Togen tilba-

(128) Og i denne Bog) Formodentlig den Bog, han kaldte Studiosus; hvorom hans Brodersøn, den yngre Plinius, Ep. 3, 5.

tilbage fra venstre Skulder, og saa at trekke Igligen ned, isald den hænger fast. Den venstre Deel af Togen har man Lov at trekke fra Halsen og det øverste af Brystet; thi nu er alting i Hede. Og ligesom Næsten er heftigere, og meer forvirret, saa har Dragten ogsaa et slags ligesom krigst Anseende. Derfor ligesom det næsten er affindigt, at svøbe den venstre Haand i Togen, og snøre sig ind, men frekt og petitmåtersk, at kaste Igligen nedenfra tilbage paa højre Skulder, (ikke at tale om andet endnu værre, som skeer) saa seer jeg ikke, hvorfor vi ikke kan kaste den videre Ilig under venstre Arm? thi det har noget fyrigt og hurtigt, og er ikke uskikket til Hede og Affect.

Men naar en stor Deel af Tælen er udtømmet, især, om Bylken er med, sømmer næsten alt, selv Sved af Træthed, og skædesløs Dragt, og en løs og ligesom fra alle Kanter faldende Toga. Desto meer forundrer jeg mig, at Plinius har kundet tænke endog paa den Omhyggelighed, at foreskrive, man skulde saaledes tørre Vanden med Tørklædet, at Haarene ikke bragtes i Vorden, hvilke siden efter at sætte i Bæve, han, som billigt var, alvorlig og strengelig har forbudet. Men mig synes selv disse uordentlige Haar at tilkiendegive et slags Affect, og just ved Foralemmelsen af den Omhyggelighed at behage. Men naar Togen falder ned i Begyndelsen, eller efterat man er kommet lidet frem, da ikke at sætte den i Bæve igien, er Bevis

paa en stor Skiedesløshed, eller Dovenskab, eller Uvidenhed om, hvorledes man bør klæde sig.

Disse ere da Actionens Skienheder eller Feil, som Taleren bør forestille sig; hvorefter meget falder at betænke. Først, hvad, hos hvem, i hvis Nærværelse han skal forhandle noget. Thi ligesom eet sammer sig meer at sige til og for een, end til og for en anden, saa ogsaa at giøre; og det samme er ikke lige anstændigt i Henseende til Røst, Gestus, Gang, for Fyrste, Raad, Folk, Magistrat, ved en privat, ved en offentlig Domstol, i Klagen, i Sagførelsen selv; hvilken Forskiel enhver kan forestille sig, som bruger Eftertanke. Dernæst, hvorledes den Ting er beskaffen, han skal tale om, og hvad han vil udrette. I Henseende til Tingen er en firedobbelt Jagttagelse.

Den første angaaer hele Sagen, thi der ere bedrøvelige, glade, bekymrede, roelige, store, smaa Sager; saa at vi neppe nogensinde saaledes bør anvende saa megen Glid paa deres Dele, at vi ikke erindre det Hele. Den anden angaaer Delenes Forskiel, saasom i Henseende til Indgang, Fortællning, Bevisførelse, Slutning. Den tredje Tankerne selv, hvori alt forandres efter Omstændigheder og Affecter. Den fjerde Ordene, hvori, ligesom Efterbællelse er en Feil, isald man vil giøre alting efter, saa tabe nogle al Styrke, naar de ikke faae deres naturlige Gestus.

Alt.

Altsaa i Lovtaler (med mindre det er Sørgetaler) Tøffsigelse, Opmuntring og deslige, er Actionen blomstrende og høi. Sørgetaler, Trøstetaler, de fleste Anklagedes Processer, traurige og lave. I Raadet bør tales med Myndighed, for Folket med Værdighed, i Privatsager holdes en Middelvei.

Om Sagens Dele, iligemaade om Tanker og Ord, som ere mangeslags, bør tales omstændeligere. Tre Ting maa da Udtalen tilveiebringe: Skaffe Yndest, overtale, røre, hvormed naturligvis hænges sammen, at den ogsaa forlyster. Yndest berører gemeenlig, enten paa at opvekke fordelagtige Tanker om sine Sæder, (hvilke, jeg veed ei hvorledes fremkomme endog af Kjøsten og Legemets Bevægelse) eller paa Talens Sødhed; Overtalelse paa egen Overbevisning, der undertiden formaaer meer, end Bevisgrunde selv: „Skulde du, siger Cicero til Callidius, sige dette saa lunken, isald det var sandt?“ og, „det er saa langt fra, at du satte vore Gemytter i Brand, at vi paa det Sted neppe barede os for at sove.“ Man lade altsaa Tilid og Standhaftighed see, især, (129) hvor Myndighed har Sted. At røre kommer an paa, at man enten selv er rørt, eller stiller sig saaledes an.

Der-

(129) Hvor Myndighed har Sted) D. e. naar man taler i Raadet, og det kunde ingen uden Personer, som havde Myndighed, homines in auctoritate constituti.

Derfor, naar Dommeren ved private, eller Herolden ved offentlige Feiligheder har befaleet at tale om Sagen, bør man staae langsom op, derpaa tøve lidet for at sette Togen tilrette, eller, om behøves, at tage den fra ny paa, at forstaae i Underretterne; (thi hos Fyrsten og for Magistratspersoner og Tribunaler kan det ikke have Sted) for baade at klæde sig sømmeligere, og vinde strax nogen Tid til Betænkning. Endog efterat vi har vendt os til Dommeren, og Prætor efter Anmodning har tilladt at tale, bør vi ikke strax bryde løs, men give os et kort Rum til at betænke os i. Thi Tilhørereren finder en besynderlig Fornøielse i at see den, som skal tale, bekymret, og Dommeren setter sig selv i Lave. Dette forekriver (130) Homer i Ulysses Exempel, hvilken han siger, „ stod med Dinene fæstede paa Jorden, og uden „ at røre Stokken, sørend han brød løs med dette „ Bestaltenheds Uveir. “ I denne Nølen ere nogle ikke usømmelige Tidens Afdelinger, som Theaterscribenterne kalde MORÆ, saasom stryge sig paa Kinden, see i Haanden, knarke med Fingerledene, lade som man vil til at tale, drage et Sul, for at vise sin Bekymring, eller, hvad som meest anstaaer enhver; og det saa længe, indtil Dommeren er blevet opmærksom.

Man staae opreyst, med lige Fødder og lidt fra hinanden, eller den venstre Fod meget lidet fremad:
 Ræder

(130) Homer i Ulysses Exempel) Il. 3. v. 217.

Knæerne lige, dog saa at de ikke udstrekkes; Skuldrene nede, Nashnet alvorligt, ikke bedrøvet, ikke stift, ikke dorst; Armene lidet ude fra Siden; den venstre Haand saaledes, som jeg oven for har viist, den høire, naar der nu skal skee Begyndelse, lidet udstrakt uden for Fligen, med den allerbeskedenste Bevægelse, ligesom ventende, naar der skal begyndes. Thi det duer ikke, at see paa Løftet, gnie sig i Ansigtet, og gjøre Grimacer, spile Dinene op af Tillidsfuldhed, eller for at gjøre Synet ret bister, trekke Dielaagene sammen, sknde Haarene imod Naturen opad fra Panden, for at see børstet og sal ud; videre, hvad Grakerne meget ofte gjøre, under Fingrenes og Labernes idelige Bevægelse at tænke over, rømme sig høit, sette den ene Fod langt frem, holde et Stykke af Togen i den venstre Haand, staae skrævende, eller stiv, eller knæysende, eller krum, eller med Arterne trukne til Baghovedet, i Klopssegrternes Stilling.

For Indgangen passer sig som oftest en sagtferdig Udtale, efterdi intet er meer skillet til at forstaae Yndest, end Undseelse. Dog ikke altid; thi Exordier tales ikke alle paa een Maade, som jeg har lært. Gemeenlig semmer dog, saavel en meget tempereret Røst og beskeden Gestus, som og at Togen sidder paa Skuldrene, og Kroppen sagte bevæges til begge Sider, Dinene henrettede paa eet Sted. Fortællingen vil som oftest kræve en videre fremskørt Haand, en tilbagefaldende Toga, en udmerket Gestus, en Røst, nærmende sig meget til den daglige Tale,

Tale, ifkun aabnere, en simpel Tone; i det mindste i disse Steder: (131) *Q. igitur Ligarius*, qvum esset nulla adhuc belli suspicio; og (132) *A. Cluentius* habitus pater hujusce. Andet kræver sammesteds Afsecterne, deels de brusende: (133) „En Svigermos“, der ægter sin Svigersøn,“ deels de hynkende: (134) „Paa Torvet i Laodicea anrettes et for det hele Romerske Asien ynkeligt og elendigt Spektakel.“ I Beviserne er Actionen meest buntet og mangfoldig. Thi baade at fremsætte, dele, spørge, nærmer sig meget til daglig Tale, og ligeledes at tage imod Contrapartens Modsigelse, efterdi dette er ogsaa en ny Fremsetning; men disse Ting udtale vi alligevel snart i en spottende, snart i en efterlignende Tone. Bevisernes Udførelse, (Argumentationen) som gemeenlig er meer levende, og fyrrig, og paatrængende, kræver ogsaa en til Ordene svarende Gestus, d. e. en kraftfuld Hurtighed. I visse Stykker maa paatrænges, og Talen slaas tæt sammen. Digressionerne ere jævne, og behagelige, og slappe, saasom (135) *Proserpina's Bortførelse*, *Siciliens* Be-

(131) *Q. igitur Ligarius*) Pro Lig. cap. 1.

(132) *A. Cluentius*) Pro Cluent. 5.

(133) En Svigermos) Pro Cluent. l. c.

(134) Paa Torvet i Laodicea) In Verr. I, 30.

(135) *Proserpina's Bortførelse*) In Verr. 4, 8. *Siciliens* Beskrivelse In Verr. 2, 1. *Pompejus's* Roes paa flere Steder, som pro Balbo 4.

Beskrivelse, En. Pompejus's Roes. Det er hets
 ler ikke at undre, at der er mindre Hede i det som er
 uden for Sagen. (136) Den malende Beskriv-
 velse (Esterlignelsen) er noget blød, undertiden med
 en Udbredelse mod Contraparten: (137) „Jeg syn-
 tes at see nogle gaae ind, andre gaae ud, andre ræ-
 ve af Wiin.“ Her tilføedes ingen mod Røsten skur-
 rende Gestus, hvorved skeer en lille Flytten til begge
 Sider, men alene med Hænderne, og uden Sider-
 nes Bevægelse.

Den 3d, Dommeren bør settes i, har man-
 ge Grader. Den største og skarpeste, som kan tæn-
 kes hos en Taler, er denne: (138) *Suscepto bello*
Cæsar, gesto jam etiam ex parte magna. Thi
 han har sagt i Forveien: „Jeg skal angribe min
 „ Røst, det mæste jeg kan, at det Romerske Folk
 „ kan høre det.“ Lidt lavere, og endog med en
 slags Undighed: *Quid enim tuus ille, Tubero, in*
acie Pharsalica gladius agebat? Endnu fuldere, og
langsomere, derfor og behageligere: In cætu vero po-
puli Romani negotium publicum gerens. Alting
 maa

(136) Den malende Beskrivelse) D. e. naar man be-
 skriver en Ting saaledes, at man synes at see den for
 Øine. Han kalder den *imitatio*. See L. 8, 3, 66.

(137) Jeg syntes at see nogle) Er taget af en Tale for
 Gallius. See L. 8, 3.

(138) *Suscepto bello*) Pro. Lig. 3, hvor og det følgende
 Sted læses.

maa udtreffes, ogsaa holdes paa Vokalerne, og Svælget aabnes. Dog flyder dette af en fuldere Canal: Vos, Albani tumuli atque luci. Thi det følgende har noget af en Sang, og aabner sig lidt efter lidt: Saxa atque solitudines voci respondent. Disse ere de Stemmens Bredninger, hvilke Demosthenes og Æschines bebreide hinanden, uden at de ders for bør misbilliges; thi da begge legge hinanden dem til Last, er det aabenbart, at de have brugt dem begge, og hverken har hin i en eenformig End (139) svoret ved Striderne hos Marathon, Plattea og Salamis, eller denne i en hverdags Tone (140) grædt over Theben.

En fra disse forskielig Røst, og næsten (141) uden for Orgelverket, er den, Grækerne har givet Navn af Bitterhed, umaadelig, og næsten over den menneskelige Stemmes Natur hvinende: (142) „ Ei, holder dog inde med den Raaben, som forraader eders Dumbhed, bær Vidne om eders ringe Antal! “ Men det, som jeg har sagt, overgaaer Maade, er i den første Deel: „ Ei holder dog

(139) Svoret ved Striderne hos Marathon) Pro Corona cap. 60.

(140) Grædt over Theben) Contra Ctesiph. cap. 49.

(141) Uden for Orgelverket) D. e. uden for det System af Stemmer, som den menneskelige Røst har.

(142) Ei holder dog inde) Pro Rab. Perd. cap. 6.

„dog inde.“ Beslutningen, (Epilogen) naaer den bestaaer i Indholdets Opregnelse, kræver en uafbrudt Følge af de korte Summarier; er den indrettet til at ophidse Dommerne, vil der noget til af det, jeg tilforn har sagt; skal de forsones, maa det skee ved et slags bevægelig Blødhed; skal de røres til Medynk, ved en syngende og flynselig sød Røst, som fornemmelig bryder Gemysterne, og er meest naturlig.

Seer man ikke derfor Faderløse og Enker ved Sigbegiængelser selv yttre deres Sorrig i et slags Sang? Her gjør ogsaa den hule Røst (143) som Cicero siger, Antonius har havt, besynderlig Virkning; thi den har noget, som vi kan efterligne. Alligevel er der en dobbelt Vnken, een for at opvække Had, som den nysanserte (144) om Philodamus's Fordømmelse; en anden forbunden med Afvigte, i en lavere Tone. Derfor, endskient der ogsaa i det Følgende er en umerkelig Sang: In cœtu vero populi Romani; thi dette har han ikke sagt i en flammende Tone; og: Vos Albani tumuli; thi dette har han ikke talet, som om han anraabte, eller krævede til Bidne; saa er dette dog uendelig

(143) (Som Cicero siger) Brut. cap. 38. (141)

(144) Om Philodamus's Fordømmelse Pro Cluent. 3. (142)

uendelig (145) meer snoet og dreiet: „ Jeg
 „ Stakket! jeg Ulykkelige!“ og: „ Hvad skal
 „ jeg svare mine Børn?“ og: „ Du har kundet
 „ kalde mig tilbage til Fædrenelandet, Milo, ved
 „ diffes Hielp; jeg skal ikke kunne holde dig i det
 „ samme Fædreneland ved de sammes Hielp?“ Og
 da han tilslaaer C. Rabirius's Gods for een Sesterts-
 penge: (146) „ O hvilken ussel og ynkværdig Au-
 „ ctionarius jeg er!“ Det gier ogsaa en besyn-
 derlig god Birkning, naar Taleren i Udgangen til-
 staaer, at han ligesom ikke kan meer for Corrig og
 Afsmagt; som for samme Milo: „ Men det faaer være
 „ nok; thi jeg mægter ikke at tale længer for Graad;“
 hvori Udtalen bør ligne Ordene. Der gives end-
 nu andet, som kan synes at henhøre til dette
 Stykke, saasom: At kalde de Anklagede frem, at
 løfte deres Børn i Beiret, at lade deres Slegtning-
 ge mede, at senderrive sine Klæder; men dette
 er paa sit Sted omtalt. Og siden der ogsaa i
 de andre Sagens Dele er Forskielighed, saa er
 det tydeligt nok, at Udtalen bør lempes efter
 Tankerne selv, ligesom vi har viist.

Men det samme bør skee med Ordene,
 som var det sidste, jeg sagde; ikke altid, men som-
 metider

(145) Meer snoet og dreiet) Jeg mener, dette er det
 samme, som tilforn lentiora. See §. III.

(146) O hvilken ussel og ynkværdig) Pro Rab-
 posth. cap. 17.

metider. Mon ikke dette: „Arme og fattige
 „Stakkel,“ bør siges med lav og angstelig;
 men dette: „Tapper, og heftig, og Røver“ med
 høi og hidsig Røst? Thi Tingene faae Kraft og Rig-
 tighed ved saadant et Medhold, uden hvilket Ro-
 sten skal forestille eet, Ordene et andet. Sa
 man forandre Udtalen, saa skal de samme Ord
 tilkiendegive, bekræfte, bebreide, negte, forundre, for-
 tryde, spørge, spotte, forringe. Thi anderledes
 siges tu i: (147) *Tu mihi quodcumque hoc regni, og i*
Cantando tu illum? og i *Tunc ille Æneas?* og i
Meque timoris argue tu, Drance. Og for ikke at
 være vidtløstig; enhver kan føre dette eller et
 andet Ord, hvilket han vil, igiennem alle Sinds-
 lidelser, han skal erfare, at hvad vi sige er
 sandt. En eeneste Ting fortjener endnu at til-
 legges, nemlig, at som det Sammelige fornemes-
 lig paasees i Actionen, saa semmer ofte det sama-
 me ikke enhver.

Dertil er en skjult og uforklarlig Grund;
 og ligesom man med Sandhed har sagt: „At
 „Konstens Hovedsag bestaaer deri, at hvad vi
 „giøre, semmer,“ saa kan dette hverken und-
 være Konst, eller ganske læres ved Konst. No-
 gles

H 2

(147) *Tu mihi quodcumque*) Det første er af Virgil, *Aen. 1,*
78, det andet af *Ecl. 3, 25,* det tredje af *Aen. 1, 617,*
 det sidste af *Aen. 11, 383.*

gles Fortienester finde ingen Yndest, hos andre behage Feilene selv.

De største Komœdiespillere, Demetrius og Stratokles har vi seet at finde Bifald ved forskellige Fortienester. Men det er ikke saa forunderligt, da den ene forestillede best Guder, og unge Mennesker, og fromme Fædre, og Trælle, og fornemme Fruentimmer, og ærværdige gamle Koner; den anden bedre strenge gamle Mænd, snedige Trælle, Snylstegeister, Ruffere, og alle, hvortil fordredes meer Liv. Thi Charactererne vare forskellige; ogsaa var Demetrius's Stemme nydigere, den andens meer slyg.

Meer endnu fortælle de Besynderligheder at anmerkes, som ikke kunde forskyttes, saasom at kaste Hænderne, at trække behagelige Exclamationer ud for Tilskuernes Skyld, at lade i Gangen Kiortelen sæve af Binden, og undertiden at gjøre Gestus med den høire Side; hvilket ikke klædte nogen anden, uden Demetrius, thi i alt dette hjalp ham Staturen, og en smuk Legems Skikkelse. Den anden klædte det at rende, og vimse, og, om det end ikke svarede saa vel til Rollen, at lee, (hvortil han havde sin gode Grund, naar han gjorde det for Folkets Skyld); ja selv en kort Rakke lod ham vel. Alt hvad den

den anden vilde gjort af dette, skulde seet høfligt ud.

Derfor kiende enhver sig, og overlegge, hvorledes han skal indrette Actionen, ikke aleene efter almindelige Regler, men ogsaa efter sin egen Natur. Dog er det ikke umueligt, at alt, eller det meeste kan klæde een.

Ogsaa denne Materie maa bestuttes med samme Advarsel, som de øvrige, nemlig at Middelveien er Hovedsagen; thi det er ingen Acteur, jeg vil have, men en Taler. Derfor bør vi hverken i Geberder jage efter alle Spidsfindigheder, ei heller i at tale bruge paa en affecteret Maade Adskillelser, Pauser, Modulationer. For Ex. naar der paa Theatret skal siges: „Hvad „skal jeg gjøre? ikke gaa? end ikke nu, da jeg „hentes? eller skal jeg svarere vise, at jeg ikke „kan taale Skæggers Forhaanelser?“ saa bør Acteuren bruge Pauser, som naar man betænker sig, Forandringer i Røsten, en Mangfoldighed i Bevægelser med Hænder og Hoved. Anden Smag har Taler, som ikke vil være for meget Frydret. Thi den bestaaer i Handling, ikke Efterligning. Derfor lastes ei ubillig en Udtale, med mange Grimacer, modbydelige Gestikulationer, og alt for megen Musik i Røsten. Dette kaldte de Gamle den urolige Action, et Udryk

tryk, som Lenas Popilius har brugt, og laant af Grækerne.

Meget vel havde derfor Cicero i dette, som i alle andre Stykker, foreskrevet, hvad jeg ovenfor har anført af hans Drator; hvormed stemmer overeens, hvad han i Brutus siger om Marcus Antonius. Men nu er en noget meer levendes Action vedtaget, der og kræves, og passer sig til nogle Dele, men her dog styres saaledes, at imens vi jage efter en Acteurs Fjinhed, vi ikke spilde en retskaffen og alvorlig Mands Anseelse.

Quintilians

Undervisning i Belsalenheden

Ellevte Bog.

Oversatt

ved

Isak Severin Frimann.

Udgiven ved Selskabet til de skionne og nyttige
Videnskabers Forfremmelse.

Kiøbenhavn, 1777.

Trykt hos H. E. Sander og H. E. Schrøder.

Commissarius

Unterschieds-Schlichter

Erster Theil

Der

von

der ersten Instanz

der ersten Instanz

der ersten Instanz

Verordnungen, 1777.

Verordnungen, 1777.

A decorative woodcut illustration of a horizontal scroll with floral and foliate motifs. The scroll is adorned with various flowers, including roses and carnations, and is surrounded by leaves and vines. The design is symmetrical and intricate, typical of 18th-century book ornamentation.

Erste Capitel

Sar man efter foregaaende Bogs Anvisning
giort sig dygtig til at skrive, og tillige,
naar udfordres, at tale uberedt, her Ta-
lens Passelighed dernæst paa sees, hvilken Cicero viser
at være den fjerde Guldkommenhed i Udtrykket, og
er efter mit Skien høisfordøden. Thi efterdi en
Tales Indklødning kan være forskiellig og skee paa
mange Maader, da eet Slags kan passe her, et an-
det der, saa, uden den er lempet efter Tingene og
Personerne, er det saa langt fra, at den vil give
den Eys, at den snarere vil skade den, og give
den en stridig Virkning. Hvad nytter det, at Or-
dene ere baade latinske og eftertrykkelige, og glim-
rende, ja endog kunstig sammenvirkede og velklingende,

dersom de ere upasselige til det, hvorpaa man vil have Dommeren henledet og underrettet om? Vilde man tale heittravende i ubetydelige Sager, frisdøs i vigtige, muntret i bedrøvelige, sagtnodig i heftige, truende i bønlig, underdanig i hidslige, barsk og vredsladen i fornelige: Meer skulde Mand ikke vandre med Smykker, Perler og (1) lang Dragt, som lader Fruentimmer vel, og mindre anstændigt var det ikke for Kønnet at bære (2) Triumfdragt, det heitideligste, som kan tænkes.

Denne Post berører Cicero kortelig i den tredje Bog om Taleren, og dog synes han at have sagt alt i disse Ord: Et slags Tale passer ikke til alle Sager, alle Tilhørere, alle Personer, alle Tider. Det samme har han sagt (3) i Taleren med næsten ligesaa kort Udryk. I hin lader L. Crassus det

(1) Lang Dragt) Det fornemme Rømerske Fruentimmer brugte forside Kioler, som gik i mange Følde og havde Ermer; de bleve opbundne med et Livbaand. Gemene gik i korte Trøyer.

(2) Triumfdragt) De triumpherende brugte den kostbare Dragt Trabea, som var overalt afdeelt med brede Purpurstriker, ligesom Bælter, og Toga pida, som var ganske af Purpur-Farve med Guld bestuften; desuden Tunica palmata, hvori vare indvævede Palmegrene.

(3) I Taleren) 21. 22. 35. Cap.

det beroe med at ligesom pege paa denne Deel, fordi han talte i store Taleres og lærde Mands Nær-
værelse, der vidste sligt tilforn; i denne bevidner Ci-
cero, talende til Brutus, at dette var ham bekiendt,
og at han derfor nu saa løselig meldte derom, end-
skient der kunde siges meget om denne Sag, som
og Philosopherne giøre. Jeg, som har givet mig
af med at lære heri, foredrager det kaade for dem,
som vide det; og som behøve at vide det; og der-
for bør nogen Vidilestighed holdes mig tilgode.

Man maa da for alting forstaae sig paa,
hvad der tiener til at bringe Dommeren paa sin
Side, til at underrette ham, til at røre ham, hvad
Paastand der skal gøres i hver Deel af Taleren.
Hverken forældede, eller uegentlige, eller digtede
Ord maae udsøges til Begyndelsen, (4) Fortællingen
og Bevisningen, ikke heller udsøvende og af Glim-
mer prangende Omsvøb, hvor Sagen bør deles og
ordnes; ikke heller maa man i Slutningen komme
frem med et nedrigt, hverdags og usammenhængen-
de Snak; og ikke bør Skiemt tørre Graaden, naar
Ynksonhed behøves. Thi al Talers Pynt kommer
ei saa meget i Betragtning efter sin egen Beskaffen-
hed, som efter Tingenes, hvortil den bruges, og
det er ligesaa meget at agte, paa hvad Sted, som

A 3

hvad

- (4) Fortællingen) Saa kaldes den Deel af Taleren,
som kommer næst efter Indgangen, og underretter
Tilhørerne, hvad der tvistes om.

hvad der tales. Men alt dette at tale passende, kommer ikke aleene an paa Udtrykket, (5) men og paa Opfindelsen; thi ligger der saa megen Magt endog paa Ordene, hvor meget meer paa Tingene selv? hvorom jeg paa sine Steder har givet adskillige Forholdsregler. Dette kan jeg ikke sige for ofte, at den først taler passelig, som ei aleene indseer det Nyttige, men og det Anstændig. Og jeg veed meget vel, at disse Ting som oftest ere foreenede; thi det Anstændige er næsten tillige nyttigt; der er og intet andet, hvorved Dommeren lettere pleier at vindes, eller i det modsatte Tilfælde gøres koldsendig. Undertiden rime de sig dog ikke sammen, men saa ofte de ikke kan foreenes, maa Nyttens selv give tabt for Anstændigheden. Enhver veed, for Ex., at intet skulde Kraftigere have hiulpet Sokrates til Frikiendelse, end om han havde benyttet sig af det ordentlige Rettegangs Forsvar, med en ydmyg Tale gjort sig Dommerne tilgedane, og grebet sig an for at igiendrive Beskyldningen. Men det anstod ham aldeles ikke, og derfor 6) forsvarede han sig, som den der vilde agte

(5) Men og paa Opfindelsen) Man bør ikke mindre see paa det Passelige i Opfindelsen, end i Udtrykket. Om man i en ubetydelig Sag vilde beraabe sig paa det Romerske Folkes Høihed, eller komme frem med vigtigere Ting, end behøvedes, var det en Upasselighed i Opfindelsen.

(6) Forsvarede han sig som den) Sokrates forsvarte sin Sag, (som Cicero siger) ikke i en bedende Tone, men

agte sin Straf for den høieste Vre. Thi denne meget floge Mand vilde heller miste Resten af sit Liv, end det forløbne; og da han slet blev paafløjet af sine Medlevende, indskød han sig for Estertidens Dom, og fik Evighedens Estermale, isteden for et lidet Tab af hans allerede meget høie Alderdom. Da derfor Lysias, som holdtes for den bedste Taler paa den Tid, havde tilbragt ham et skrevet Forsvar (7), vilde han ikke benytte sig deraf; endskjønt han ansaae det for got, men til sig upasseligt. Af dette eene kan endog sees, at en Taler altid bør have det Niemerke, at tale vel, og ikke at overtale, som undertiden er hæsligt. Dette nyttede ikke til hans Frikiendelse, men det som meer var, til hans Navnkundighed. At jeg bruger denne Deting og skiller det Nyttige fra det Anstændige, er meer for

A 4

at

men som han havde været Dommernes Overmand, og havt at befale over dem; han sagde endog, at han havde fortient at underholdes paa Statens Bekostning i Prytaneum, nemlig det fornemste Sted paa Slottet i Athen, hvor Raadets Samlinger vare, og af Republikken velfortiente Mænd underholdtes.

- (7) Vilde han ikke benytte sig deraf? Sokrates svarede Lysias saaledes: Ligesom, om du tilbragte mig Sicilianiske Skoe, vilde jeg ikke bruge dem, fordi det var noget, som horte Fruentimmerne til, saa vil jeg ikke heller bruge din Tale, fordi den skulde geraade mig til liden Vre.

at lempe mig efter den almindelige Talevane, end fordi det er rigtigt i sig selv. Dog maaſee det synes, at (8) Afrikanus den ældre har ikke til sit Beste ſeet paa det Nyttige, da han valgte Fædrenelands Rømning frem for at leve med en nedrig Tribun om ſin Ukyldighed; eller at M. Rutilius ikke vidſte, hvad ham beſt tiende, enten da han brugte omtrent ſamme Forſvarsmaade, ſom Sokrates, eller da han, tilbagekaldt af Sylla, heller vilde leve landſtingtig. (9) Men diſſe holdte de ſmaa Ting, ſom alle nedrige Sieler aate nyttige, for foragtelige i Ligning med Dyden, og derfor berømmes og beundres de af hele Eſterſlegten. Og ikke er jeg ſaa nedrig, at holde det for unyttigt, ſom jeg anprifer. Da det derfor meget ſielden treffer ind, at min Regſel taalor nogen Undtagelſe, bliver det ved det, jeg har ſagt, at i alle ſlags Sager er næſten det ſamme nyttigt, ſom er anſtændigt.

Det

(8) Afrikanus den ældre) Scipio Afrikanus blev af Pertilius Aſcus, Folkets Tribun eller, ſom andre ſige, af Naſius indſtævnet og anklaget, for at have beſviget det romerſke Folk de Penge, ſom ved Antiochs Overvindelſe bleve tagne til Bytte; derfor begav han ſig til Litternum hvor han døde.

(9) Men diſſe holdte de ſmaa Ting) Diſſe ſtilte ikke det Anſtændige fra det Nyttige, og foragtede den Nytte, ſom ikke havde Dyden i Følge med ſig.

Der er noget, som semmer alle, altid og allevegne, at raade, tale og handle med Anstændighed, derimod lader Skamløshed aldrig nogen vel paa noget Sted. Men ubetydeligere og (10) Middeltling ere mestendeels saa beskafne, at de kan tilstedes nogle, andre ikke, eller at de kan meer og mindre undskyldes eller lastes i Betragtning af Personen, Tiden, Stedet og Sagen. Dog maa der gøres Forskiel, enten vi tale om fremmede, eller vore egne Sager, da det er bekiendt, at de fleste Ting ere upasselige til det ene Sted, som ere beqveme paa det andet. Fornemlig er da al Brouten lastværdig, men især lader det Taleren ilde at puffe paa sin Bestalenhed, hvilket gjør ham ikke alene foragtelig i Tilhøreres Øine, men som oftest og forhadet. Thi der er af Naturen en vis heimodig Skielskhed i vor Siel, der ikke vil lade sig beherske. Vi antage os derfor gierne de Ringe, eller dem som krumme sig for os, da vi synes at gjøre dette som Overmænd; og Velvillighed har altid indtaget Misundelses Plads. Men om den, som gjør sig overmaade til, tænker man, at han forringer og foragter andre, meer for at gjøre

A 5

dent

- (10) Middeltling) Disse kan efter Omstændighederne lade snart vel, snart ilde, for Ex. Æsops's Ord mod Agamemnon vare latterlige, men ikke, om Diomedes havde sagt dem. Her gjorde forskiellige Personer de selsomme Ord anstændige og uanstændige.

dem mindre, end sig selv stor. (11) Derover blive de Ringere misundelige. Dette er igien en Feil af dem som ikke kan komme frem, og ikke vil gaae tilbage; de beleer Overmænd, laste de Retfærdne. Vel skal man som oftest befinde, at de Stoltes Indbildning om sig selv er falsk, men Medvidenhed om det Sande er endog nok for disse. Cicero har ikke lidet hørt ilde i dette Stykke, endskjønt han i sine Taler dog virkelig meer har ophøiet sine Bedrifter, end sin Veltalenhed; og dertil havde han næsten altid nogen Marsag. Thi enten forsvarede han dem, ved hvis Hjælp han havde qvælt Mytterie, eller og søgte han at redde sig mod sine Misundere, for hvilke han dog maatte give tabt, og til Straf for Fædrenelandets Frelse udstaae Vandflygtighed; saa det rimeligviis har snarere været for at forsvare sig, end at søge nogen Væge, at han idelig talte om sine Handlinger i Consulatet. Og naar han har indrømmet sin Bedrøvelses Advocater den højeste Grad af Veltalenhed, kan han ikke siges at have ageret med nogen overhaands Stoltthed. Hør ham selv: (12) Har jeg nogen Forstand, I Dommere! hvor liden merker jeg

(11) Derfor blive de misundte). Jeg læser: hoc Vitium est eorum, qui nec cedere volunt, nec possunt contendere. Inde invident humiliores, Vident superiores, improbant boni.

(12) Har jeg nogen Forstand) Dette er Begyndelsen af Ciceros Tale for Poeten Archias.

jeg dog, den er! og: (13) Thi jo mindre jeg kunde stole paa mit Hoved, des større Glid har jeg gjort mig. Ja endog i den Handel med N. Cæcilius, angaaende en Sagsfegers Udnævnelse mod Berres, hvor det dog kom meget an paa, hvem af dem, der skulde anses dueligst til at agere, har han meer forringet hans Taler gave, end opheiet sin egen, og ikke sagt om sig, at han var en god Taler, men at han havde anvendt al Glid paa at blive det. I Brevene, hvor han taler fortroelig med sine Venner, og undertiden i Samtaler skriver han virkelig om sin Veltalenhed, men under et fremmed Navn. Dog troer jeg næsten, at aabenbar Selvroes, som en simpere Feil, er meer fordragelig, end den forvædte Roes, den Rige søger ved at kalde sig fattig, Adelsmanden ved at lade sig hede ringe, den Mægtige ved at betitle sig usformuende, og den Veltalende ved at forringe sig til Idiot og Barn. At spotte tillige, er den stolteste Pralemaade.

At andre maa man altsaa roses. Thi, som Demosthenes siger, det lader vel at redmes, endog naar andre rose os. Derfor paastaar jeg ikke, at en Taler aldrig maa nævne sine egne Fortienester, som selvsamme Demosthenes maatte giøre i sit Forsvar for Ctesiphon: hvilket han dog gjorde antageligt, ved at vise Nødvendigheden til at giøre det, og fik lagt al

(13) Thi jo mindre) See Taler for Quintus.

al Skylden paa ham, (14) som havde tvunget sig hertil. M. Tullius taler og ofte om det Catilinar-
ske Oprørs Dæmpelse, men snart tilskriver han det
Raadets Klogskab, snart det guddommelige Forson.
Det er meest (15) mod Fiender og Bagtalere, at
han lader sig gielde noget; thi han maatte jo forsvare
sig (16) mod Bebreidelser. Gid han kun havde holdt
inde dermed i sine Vers! hvilke saa tit ere døde af
Ildesindede:

(17) For Freden Krig maa vige, for Tungen Seierfrands.
og:

O! tre gang lykkelige Rom, født i mit Borgemeisterdom.

Ligeledes

(14) Som havde tvunget sig hertil) Eschines, en
Atheniensist Taler, havde anklaget Ctesiphon, fordi
han fik udvirket af Athenienserne, at Demosthenes for
sin ugemeene Dyd blev bæret med en Guldkrone paa
Theatret. For at forsvare Ctesiphon holdt Demo-
sthenes den fortreffelige Tale $\pi\epsilon\sigma\iota\ \tau\epsilon\phi\alpha\gamma\epsilon$. De-
mosthenes maatte da nødvendig komme til at tale om
sine egne Bedrifter.

(15) Mod Fiender) Man læse Talerne mod Piso.

(16) Mod Bebreidelser) Der bebreidedes Cicero,
at han havde straffet nogle Sammenrottede paa Livet
mod den Romske Lov; derfor blev han og viist i
Landfængtighed.

(17) For Freden Krig maa vige) Cicero havde skre-
vet paa Vers 3 Bøger om sine Tider, som han skre-
ver

Ligeledes den Jupiter, af hvilken han foregiver at være kaldet til Gudernes Forsamling; og Minerva, som han lader hede sin Varemester i alle Videnskaber; dette anfaae han tilladeligt, da nogle Græker havde gjort det for ham. Men om det er uanstændigt at broute af sin Veltalenhed, er det derfor ikke altid sagt, at Tillid til den er utilgivelig. Thi hvem kan dable dette: (18) Hvad skal jeg troe? mig foragtet? Jeg seer ikke, hvad Antonius kan opholde sig over, enten i min Opførsel eller Anseelse, eller Handlinger, eller Forstand, hvor maadelig den end er. Og strax derpaa meer rundt ud: Men han vil afgjøre Sagen med mig i en Talekamp? da forbinder han mig meget; thi hvad er meer fyldestgjørende for mig, end at tale til mit Forsvar mod Antonius?

Stolte ere og de, som lade sig forhyde med at have medt, fordi de vidste at Sagen vilde falde saa ud, og ikke anderledes. Thi baade høre Dominerne med Forrydelse paa dem, som gribe ind i deres Ret-
tigheds

ver i et Brev til Lentulus. Han pleiede og brontende at kalde den Dag, paa hvilken Sammenrottelsen blev dæmpet, Byens Fødselsdag. I en Tale af en Ube-
kiendt, som udgives for Crispus Sallustius's, bebrei-
des ham disse pralende Talemaader om Veltalenheden,
Fødselsdagen, Jupiter og Minerva.

(18) Hvad skal jeg troe) Dette findes i Begyndelsen af den anden Tale mod Antonius.

tigheder, og ikke gaaer det med en Taler og hans Modstander, som det gik med Pythagoras og hans Tilhørere: (19) Han har selv sagt det. Egesom Talerne ere til, bliver dette meer eller mindre lastværdigt. Thi det kan nogenledes undskyldes med Alder, Stand, Anseelse; hvoraf dog neppe nogen har saa meget, at han jo bør holde Maade med denne Selvnødsomhed; saasom med alt det, hvori (20) Patronen argumenterer af sig selv. Hvad stoltere, end om Cicero havde negtet, at det kunde holdes for en Last, at være en Romersk Ridders Søn, paa Grund at han selv var det? Endog dette gav han en fordelagtig Bending, ved at foreene sin Værdighed med Dommerens. (21) Men at være en Romersk Ridders Søn, burde Anklagerne ikke fremføre som en Beskyldning, hverken for eder, Dommere, eller for mig, som Forsvarer.

En uforfæmnet, stæiende og vredsladen Action er alle uanstændig; og jo større Fortrin een har i Alder,

(19) Han har selv sagt det) Pythagoræerne havde saa stor Værdighed for deres Lærer, at de troede ingen Sats uomstødeligere beviist, end naar de kunde beræbe sig paa, at Pythagores havde sagt, at det var saa.

(20) Patronen) Saa kaldtes den, som vi nu kalde Procurator.

(21) At det kunde holdes for en Last) Man eftersee Taler for Cælius.

Alder, Stand, Erfarenhed, desmeer bør han herfor læ-
 stes. Men man kan see nogle Almrere, som hverken
 holde sig inden Verbødigheds Skranker for Dommere,
 ikke heller iagttage det Sædelige og Lovmæssige i Net-
 tergangen, af hvis Sindsforfatning tydelig kan sees,
 at de intet agte, enten i Sagers Antagelse eller Ud-
 sættelse. Thi Taler viser gierne, hvad een fører i sit
 Skjold, og hvad der boer i ham. Graekerne have
 derfor med Rette sagt: Som enhver lever, saa
 taler han. Nedrigere Feil er en krybende Smigren,
 Lyst til at vise en Vebelvittighed, Dierøhed i ublue
 og liberlige Ting og Ord, Skiedesløshed i at skaffe
 sig Anseelse i enhver Forretning; hvormed just de be-
 høftes, som vil være enten for meget søde eller latter-
 lige. Af den rette Veltalenhed kan og eet Slags an-
 staae een, som ikke anstaaer en anden. Thi det Ri-
 gelige, Modige, Dristige og Udprunkede passer ikke
 saa got til de Gamle, som det Kortfattede, Spag-
 ferdige og Veldrøftede, og det, som Cicero vil sige,
 naar han taler om sin graanende Tale; ligesom
 det og i den Alder ikke vel skikker sig at bære lyse
 Purpur- og Skarlagens-Klæder. Hos de Unge for-
 drager man noget Overflødigere, og det, som de ikke
 synes at kunne redde sig udaf. Derimod taales ikke
 af dem det mavre, forsmodige og indknebtne Fore-
 drag, just fordi denne Alvorlighed er selvtagen, da
 man troer, at den gammelmands Erværdighed ikke
 er kommen til Modenhed hos de Unge. For Krigs-
 mænd skikker sig det Simplere. Dem, som give sig
 ud for Lærere i Philosophien, som endeel Pralere

gøre,

giøre, anstaaer den meeste Talepyntning kun maadelig, allerhelst af Sindelidelser, som de kalde Laster. Udsøgte Ord og en vellydende Ordfeining har heller ikke Sted i saadant Foredrag. Thi ei aleene det Muntre, som Ciceros Udrøst: (22) Bierge og Orkener giengive Røsten, men og dette ihvorvel kraftfulde: (23) Thi eder, I Albaniske Høie og Lunde, eder anraaber og kræver jeg nu til Vidner, og I Albanernes kuldkastede Altære, lodtagne i og dannede efter den Romerske Gudsdyrkelse, er upasseligt til de skægede og surmulede Philosopher. Men en artig og ret forstandig Mand, som ikke har opofret sig til unyttige Ordkrige, men til Statens Tieneste, (hvorfra (24) de saa kaldte Philosopher aldeles have affondret sig) kan gierne bruge alt, hvad der kan tiene til at opnaae sin Tales Diemerke, naar han først har foresat sig at udvirke anstændige Ting. Fyrsterne kan noget anstaae, som man ikke tog til Talke af andre. Generaler og Triumpherende have en vis Veltalenhed for dem selv, for Ex. Pompejus havde særdeles gode Gaver at fortælle sine Bedrifter; og han, som myrdede sig i Borgerkrigen, Cato, var en veltalende Raads-

(22) Bierge og Orkener) See Talen for Archias.

(23) Thi eder, I Albaniske) See Talen for Milo.

(24) De saa kaldte Philosopher) Han stikker paa nogle Philosopher, der vare Talere tillige, som Cato og Rutilius.

Raadsherre. Det samme Ord synes ofte hos een frit, hos en anden assindigt, hos en anden stolt. De Ord, som (25) Thersites talte mod Agamemnon, beles; men set at Diomedes, eller hans Ege havde sagt dem; de skulde da lade heimodige. Skal jeg erkiende dig for Consul, siger L. Crassus til Philip-pus, naar du ikke vil erkiende mig for Raadsherre? Meget sammeligt og frit talt! men kunde derfor alle tale saaledes. (26) En vis Poet siger, at det er ham ligemeget, enten Cæsar er en sort eller hvid Mand. Ubesindighed! Om nu Cæsar igien havde sagt det samme om ham, var det stolt.

I det Theatraliske er der meer at iagttage ved Personer; thi der forestilles mange og forskjellige.

Saa

(25) Thersites) Thersites udskielt Agamemnon for at have gjort Achilles Uret, og raadede Grækerne, at de skulde stille sig med Agamemnon, og vende hjem igien. Juvenalis siger, at der kom ingen til Troja, som havde meer uforskammet Mund og hæsligere Regeme; thi han var, efter Homers Beretning, stiel-siet, halt, og havde et trefantet Hoved. Diomedes var een af de græske Konger.

(26) En vis Poet) Poeten er Catullus; han vil her med sige, at det var ham ligemeget, enten Cæsar var ond eller god. Om et ganske ubekiendt Menne-ske bruges det som et Ordsprog: Jeg veed ikke, enten han er hvid eller sort.

Saa maatte de giøre, som skrebe Taler for andre, og det samme gielder for (27) Declamantere. Thi da tale vi ikke altid andres Sager, men meestendeels vore egne. Ja endog i de Sager, vi forsvare for andre, maa samme Forstel ndie paapasses, fordi vi forestille Personer, og tale ligesom af en fremmed Mund; og den, som vi lade tale, maae vi og lade have sit eget Vesen. (28) Saaledes forestilles jo anderledes P. Clodius, anderledes Appius Cæcus, Faderen hos Cæcilus og den hos Terenz, hver paa sin Maade. Hvo barskere, end Berres's Stadstiener: Saa meget skal du give for at komme til ham? Hvo mandigere end den, som midt under Hudstettelsen lod høre dette eene: (29) Jeg er en Romersk Borger? Hvor værdige ere Ordene i Slutningen af (30) Taler for Milo den Mand, som saa ofte til Statens Bæste havde spæget en oprørsk Borgere, og ved sin Forsigtighed afbødet List?

Endes

(27) Declamantere) Declamationer vare private Taler, som de Uunge bleve øvede ved, for siden at kunne holde Orationer.

(28) Saaledes forestilles jo) See Taler for Cælius.

(29) Jeg er en Romersk Borger) Den Porciske Lov forbød at hudstette eller halsbugge en Romersk Borger.

(30) Taler for Milo) De Ord, som tillegges Milo. Ellers holder man for, at den Tale, hvormed Cicero forsvarede Milo for Mord paa Clodius, ikke var saa fuld-

Endelig er der ikke alene ligesaa mange Af-
 verlinger i (31) Persone: Forestillingen, som i
 Sagen, men der er saa meget flere, som man
 der maa sette sig i Steden for Børn, Gruen-
 timmer, Almuen, ja endog stumme Ting; hvil-
 ke maae alle have deres Anstændighed. Det samme
 maa iagttages med dem, man staaer i Rette for. Thi
 der maa ikke altid tales for den eene som for den an-
 den, men eftersom enhver er fornem, ringe, forhadet,
 elskværdig; paa nærværende Levemaade og forrige
 Levnet bliver Forskiel at giøre. Det meest indta-
 gende hos en Taler er Høflighed, Lemsældighed,
 Beskedenhed, Betænkthed. Men paa den anden
 Side anstaaer det og en brav Mand, at have de
 Onde, at være opmærksom ved Stats-Uveir, at sege
 Hevn for Ugierninger og Uret, og alt det, som jeg
 først sagde, der er anstændigt. Det er og ikke nok
 at betænke, hvo du er, som taler, og for hvem,
 men ogsaa til hvem. Thi baade Stand og
 Valde gjør Forskiel; hverken kan der tales eens
 til en Fyrste, en Øvrigheds-person, en Raads-
 herre, en simpel Borger, ikke heller bruges samme

B 2

Tone

Fuldkommen, som den, vi nu have; thi da Pompejus
 kom for Retten med bevæbnede Folk, blev Cicero saa
 bestyrret, at han ikke kunde fremføre noget af det,
 han havde betænkt sig paa.

(31) Persone: Forestillingen) Herom kan sees meer i
 den 9 Boges 2 Capitel.

Tone i den offentlige Rettergang, som i Voldgifts-Tretter. Thi ligesaa anstændig Omhu og Belymring, og alt hvad trekke kan til at give Taleren Anseelse, er den, som taler Livs-Sag, saa forsængelig er samme i ringe Sager og for smaa Retter, og man maatte billigen belee den, som brugte dette Cicero's Udsagn: at ei aleene hans Sind var bestyrtset, men hans hele Legeme gysede, (32) naar han sad og talte for en Voldgiftsmand om en meget ubetydelig Ting. Hvem veed ikke, at der vil en anden Maade til at tale for det alvorlige Raad, end den letsindige Pøbel? Ja, endog hvor der kun er een Dommer, anstaaer det ikke at tale til en ærverdige Mand, som til en Springer, til en Lærd, som til en Krigs- og Landmand. Undertiden maa og Taleren indknibes og forfattes, at Dommeren kan vel forstaae og begribe den.

Tiden og Stedet behøve ogsaa en egen Jagtagelse. Thi først kan Tiden være saa vel fornøielig som bedrøvelig (33), saa vel fri som knap;
og

(32) Naar han sad og talte) Taleren stod for den offentlige Ret, men sad i de private, naar Sagen afgjordes ved Voldgiftsmand.

(33) Saa vel fri som knap) Undertiden tillodes Talerne at udføre Sagen i saa mange Timer, de vilde, undertiden indskrænkedes de til en vis Tid. Cicero klager over, at han fik kun en halv Time til at forsvare Rabirius.

og efter alt dette maa Taleren rette sig. For det andet er der ikke liden Forskiel paa, at skulle tale paa et offentligt eller privat Sted; paa et almindeligt eller affondret, i en fremmed Stad eller Fødebyen, i Leiren eller paa Torvet; hvert vil have sin Form og særegne Taleart; ligesom det i andre Livets Stykker ikke gaaer an, at handle eens paa Torvet, Raadhuset, Marken, Theatret, hiemme; og ligesom de fleste Ting, i sig selv upaaflagelige, og derfor undertiden nødvendige, agtes uanstændige, hvor de ei ere i Brug.

(34) Jeg har allerede sagt, hvor megen Forskiønnelse og Udstaffering de (35) malende Materier, der ere indrettede til Tilhørernes Fornøielse, tage imod, frem for Raads- og Doms-Materier, som forhandles og omtvistes. Jeg maa endnu tilføie, at Sagernes Besskaffenhed kan giøre, at visse ellers fortreffelige Talegreb tage aldeles sin Anstændighed. Mon nogen vil taale, at en Misdæder, fornemelig saadan en, som selv skal forsvare sin Sag for en Seierherre eller Fyrste, bruger i sin Tale immer

B 3

uegent

(34) Jeg har allerede sagt) Nemlig i 8 Boges 3 Capitel.

(35) Malende Materier) Hvori Personer eller Ting roses eller lastes. Til Taler af dette Slags kan regnes de, som holdes til Gubernes Være, over berømmelige Mænd, Rigtaler. See om disse og de tvende andre Materier 3 Boges 4 Cap.

uegentlige, digtede og forældede Ord, en ganske usædvanlig Sammenfætning, vidløftige Meninger, det munterste Spøg og Klogt, han kan? Vil ikke alt dette betage denne Færestaaende den Bekymrings Ansæelse, han nødvendig maatte have? Og kan en alledrede Ukyldig begiere en ynksom Hielp? Vil nogen bevæges over dens Skiebne, som han seer i en slibrig Tilstand at bruge Ophævelser, gjøre sig til, og at være en stolt Beltalenheds Pranger? Nei! men han vil hade en saadan sagsskyldig Ordjæger, som det eene ligger om Hierte, at kunne hede vittig, og opofre Tiden for Beltalenheds Navn.

Dette synes mig, at Calius, sigtet for Bولد, i sit Forsvar ugemeen vel har indseet. Gid ingen af eder, saa mange I og bivaaner denne Sagforsel, maatte finde Anledning at støde sig, enten over min Forfatning, eller Udseende, eller noget ubestødent Ord, eller, som var utilgivelig, nogen frek Geberde. (36) Men da visse Sagers Udførelse bestaaer i Undskyldning, Afbedelse, Tilstaaelse, kan der da i dem opvækkes Graad ved Ind:

(36) Men da visse Sagers Udførelse) I de Sager, som udfordre Ynksomhed, bør ikke spores Raadhed; altsaa maa man ikke der søge at anbringe vittige Indfald og findrige Sprog for at forneie, ikke heller Epiphonemer og Enthymemer for at vise Klogt, men antage et traurigt og sørgmodigt Væsen. Om Epiphonemer og Enthymemer see 5 Bogs 10 og 14 Cap.

Jndfald? Kan der afbedes ved Epiphonemer og En-
 thymemer? Vil ikke endog den mindste Tilfats betage
 de (37) ublandede Sindslidelser sin hele Kraft, og
 vil ikke (38) Ligegyldigheden slappe Ynksheden?
 (39) Set, at en Fader, naar han skulde tale om
 sin Søns Død, eller en Fornærmelse, som var værre end
 Døden, enten i Fortællingen vilde søge at gjøre sit Fore-
 drag behageligt ved rene og klare Ord, ladende det
 heroe, med kort og tydeligen at give det Væsentlige
 af Sagen, eller plante Beviserne paa Fingrene, og
 stræbe at vise Smag i sine Bemærkninger og Delinger,
 men forresten, som almindeligst skeer i dette Fag,
 tale ganske koldstindig. Hvor stei Sorgen imidlertid
 hen? Hvor satte Graaden sig? hvilket almindeligt
 Ind-

B 4

- (37) Ublandede Sindslidelser) Naar Taleren over-
 alt viser den Sindslidelse Brede, er det merus af-
 fectus, men vil han vise Spog eller Kløgt imellem,
 siges han at have blandede Sindslidelser.
- (38) Ligegyldigheden) Seer Dommeren, at det er
 Taleren ligesaa meget om at gjøre, at faae sin Tale
 udpyntet, som at bevæge til Ynkshed, troer hia,
 at denne har intet betydeligt at klage over.
- (39) Set, at en Fader) Nu taler han om en Sag,
 som fordrer en anden Affect, nemlig Brede; deri
 bør Fortællingen være hidtig og vredladet, og Bevi-
 serne fremføres med kraftige Sindslidelser. Her har
 Bevisernes Henførelse paa Fingrene, som Cicero læ-
 ste Hortensius for, ikke Sted.

Jndtryk har vel en saa (40) tryk Jagttagelse af Tale-Manerer gjort? Maa man ikke fra Begyndelsen og lige til det sidste Ord immer vise sig bellemnt, og beholde det samme bedrøvede Ansyn, om man ellers vil faae Tilhørerne til at tage Deel i Sorgen? Gives den eengang Lust, Dommeren slipper den og, men for evig. Dette have Declamantere (thi det skal være mig en Fornøielse at tænke tilbage paa dette mit forrige Arbeide og Bemøielse med de Unges Undervisning) saa meget meer at legge særdeles Merke til, som der i Skolen digtes flere Affecter, hvilke man ikke som Advocater, men som Vidende paatager. Hvor og det slags Sager pleier forestilles, at visse begiere af Raadet (41) Døds Dom, enten formedelt et stort Bandheld eller Riedsomelighed til Livet, i hvilke det ei aleene er uanstændigt at synge, som nu er bleven en almindelig Feil, og at giere sig lystig, men endog at beviisliggjøre med ublandede Affecter, og det saa, at de vise sig meest i det egentlige Beviis. Thi den, som i Actionen kan lade Sorgen for en Tid, synes og at kunne giere det bestandig.

Jeg

(40) Tryk Jagttagelse 3: Omsorg, tene for at tale smukt, uden at see efter Affecterne.

(41) Døds-Dom) Saadane Sager forestilledes, formedelt den Skik, som var hos Indbyggerne i Mafslien og paa Den Chios, hvor man tillod een, som kunde foregive gylbig Døds Aarsag, at driffe Forgift.

Jeg troer dog næsten, at det er mod Contra-
parterne fornemelig, denne omtalte Anstandigheds
Jagttagelse bør have for Dine. Thi den første
Bestræbelse i alle Anklagelser maa ganske vist være,
at det kan lade, ligesom man mod sin Villie befatter
sig med dem. Og derfor finder jeg største Miskag i
disse Cassius Severus's Ord: Gode Guder, jeg
lever; og hvortil vil I længer lade mig leve? jeg
seer (42) Asprenas sagskyldig. Thi han kan ikke
ansees for at have søgt ham, drevet af Villighed
eller Nødvendighed, men af en Slags Lyst til at an-
klage ham. Foruden dette almindelige, behøves der
endnu i disse Sager en særegen Beskedenhed. Isæ-
r heraf maa den, der begierer, at Retten skal til-
kende ham sin Faders Midlers Beskyttelse, være
forrigsuld (43) over hans Hilsen, og i hvor haarde
Ting Faderen vil forekaste ham, maa han vise, at
han med største Bedrøvelse haver været nødt dertil; og
dette maa ikke skee med saa Ord, men i hele Actio-

B 5

nens

(42) Asprenas) Cassius Severus havde anklaget Aspre-
nas for Eoldom.

(43) Over hans Hilsen) Her menes Sinds Svag-
hed. Hos Romerne tillodes ikke Afstandige og Van-
vittige at raade over deres eget Gods; derfor kunde
en Son, naar hans Fader blev fra sig selv, begiere
at forvalte Faderens Midler.

nens (44) Anstrøg, at det kan synes ei aleene sagt, men og meent. Ligeledes maa og aldrig en Formynder blive saa vred paa sin Myndling, (45) som aarsager sig, at der jo bliver Kierligheds Spor tilbage og en æret Erindring af hans Fader. Jeg har allerede i den syvende Bog efter mine Tanker viist, hvorledes Sag bør føres mod en Fader, som lyser af Kuld og Rion, og mod en klagende Hustru. Tillige naare de kan tale selv, eller ved Advokater, har jeg sagt i den fjerde Bog, hvori Regler findes for Indledningen.

At der og i Ord er noget Anstændigt eller Hæsligt, er en afgjort Sag. En Ting derfor, som viist er høist vanskelig, skulde jeg tilføie denne Materie, hvorledes de af Naturen stelsladdende Ting, og hvormed man heller vilde tie, om der gaves at vælge af to, dog kan blive Taleren velladende. Hvad kan synes meer usorffammet, eller for Folkes Ørne være meer modbydeligt, end at en Søn eller hans Advokat skal tale i Rette mod Moderen? Det er dog undertiden en Nødvendighed, som i Cluentius Habitus's Sag, men ei altid paa den Maade, som Cicero brugte

(44) Anstrøg) Man anstryger eller setter Smink paa en Tale, naar man giver de deri forekommende hæslige Ting et smukt Ansende.

(45) Som aarsager sig) Om Myndlingen med for megen Hidfighed siger de Aarsager, der have bevæget ham til at anklage Formynderen for slet Arbejdsfælle, anstaaer det dog ikke denne at blive vred.

brugte mod Cassia; ikke fordi han jo gjorde sine Sager meget vel, men fordi det er saa betydeligt, hvori og hvorledes der gaaes løs paa saadane. Dist maatte hun, som offentlig stod Sønnen efter Livet, mandig giendrives, men to Ting, som alene vare igien, passede Cicero dog ypperligen paa. Først, at han ikke glemte den Erbødighed, der bør udvises mod Forældre, dernæst, at han, ved at fremlede alle Beraaggrunde, med største Flid viiste baade Villigheden og Nødvendigheden til at tale mod Moderen. Og dette var den første Forklaring, endskjønt den egentlige Sag uvedkomende. Anstandigheden troede han da allerførst burde paasees i en saa vanskelig og forvirret Sag; og saaledes gjorde han ikke Sønnen forhadet ved (46) Modernavnet, men Contraparten, hende selv. Moder kan dog ogsaa undertiden staa i Rette mod Søn for en mindre betydelig og mindre afskyelig Ting; da klæder en sagtnodigere og ærbødigere Tale. Thi baade ved at undskyldte sig, vil man enten faae sin Misundelse formindsket, eller og indskudt paa Modstanderen, og blir det vitterligt, at Sønnen græmmer sig, vil han holdes uskyldig, og Unksomheden skal staa tiltræde. Mod Anstandigheden er det ikke heller, at bringe Skylden ind paa andre, at visses Svig kunde ansees som Sagens Ophav; og forsikres maa der, at

(46) Modernavnet) Cicero magede det saa, at de havde større Afsky for, at hun som Moder stod i Rette mod Sønnen, end at han som Søn stod mod Moderen.

at man vil taale alle Ting, og være langt fra Hestighed, saa at, om man endelig maa skielde, det da kan synes at skee af Trang. Patronen bør ogsaa, om der er noget at bebreide, give det den Vending, at han, ihvorvel mod Sønnens Willie, ikke kunde undlade det, og tillige handle redelig. Og saaledes kan begge roses. Hvad jeg har sagt om Moder, maa forstaaes om begge Forældre. Thi jeg veed, at ogsaa Fader og Søn have lagt i Trette sammen efter (47) Afhændigelsen.

Mod andre Forvandre maa der og agtes paa, at man kan blive anseet for at have talet ugiern, af Nød, og intet over Fornødenhed; dog meer eller mindre efter den Verbødighed, enhver Person tilkommer. Lige Vrefrygt maa Frigivne mod (48) Velyndere lad: see. Og kort sagt, en Actions-Maade mod saadane Personer, hvorover vi vilde blive fortrydelige, naar andre under lige Omstændighed brugte den mod os selv, bliver aldrig anstændig.

Den Agt vises og mod Standspersoner, at man gier Undskyldning for sin Driftighed, paa det ingen skal tænke, man angriber dem enten af Uforstammenhed, eller og for at ansees. Da derfor Cicero skulde holde

(47) Afhændigelsen) Det var et forstilt Salg, som skeede tre gange, hvorved Sønnen blev befriet fra sin rette Faders Herredomme. Saa længe han var i Faderens Vold, kunde han ikke fore Sag mod ham.

(48) Velyndere) De, hvis Trælle de før havde været, og af hvilke de vare giorte frie.

de en skarp Tale mod Cotta, og P. Oppius's Sag ikke paa anden Maade kunde føres, undskyldte han sin Pligtskyldigheds Nødvendighed i en lang Fortale. Undertiden lader det og vel at skaae eller rettede de Ringere, og i sær de Unge. Denne Bessedenhed viser Cicero i Talen for Caelius mod Atratinus, saa han lader snarere til at formane ham som en Fader, end overfuse ham som en Fiende. Thi baade var han ung, og en Adelsmand, og havde (49) temmelig god Grund at møde som Anklager. I de Sager, hvor man mod Dommeren, eller og mod Meddomsmændene, bør udvise sin Bessedenhed, er det ikke saa meget vanskeligt; meer derimod, naar man er bange for at støde just dem, man taler imod. To saadane Personer tillige vare imod Cicero, da han forsvarede Muraena, nemlig M. Cato og Servius Sulpitius. Hvor net frasagde han dog ikke Sulpitius Forstand til at søge Consulat, efterat have tilstaaet ham alle Dyder? Thi ved hvad andet skulde denne Adelsmand og store Lovkyndige heller lade sig vinde? Og hvorledes forebragte han ikke Aarsagen, hvorfor han forsvarede, ved at sige at han havde yndet Sulpitius's Sagen, endskjønt Murænas Ære derved leed, men at han ikke burde giøre det samme med en Anklagelse, hvorved hans Liv stod i Fare

- (49) Temmelig god Grund) Thi Caelius havde anklaget Servius Pola, Atratinus's Fader, og med denne Anklagelse hævdede Atratinus den Faderen vedersarne Æret.

i Fare. Men hvor lemsældig gif han ikke tilverks med Caro? hvis Natur han heiligen beundrede, og vilde have hidledet dens Stiøhed i visse Ting, ikke af hans, men den stoiske Sectes Feil; saa at man skulde troe, ikke at en Rettergangs Sag, men en lerd Tvistighed var forefaldet imellem dem.

Det er den sande Maade og viffeste Regel, at vise Verbedighed mod saadan en Mand, saa at naar man, uden at støde for Hovedet, vil forringe ham i noget, man indrømmer alt andet; det maa hebe, enten at han i dette eene ikke er saa oplyst, som i de andre Ting, og om mueligt, med tilføiet Aarsag, hvorfor; eller at han er lidt for meget paastaende, eller at han har troet for hastig, eller at han kan være bleven opbragt, eller af andre egget. Her er det et almindeligt Raad, jevnt og overalt i Actionen at lade see ei aleene Verbedighed, men ogsaa Kierlighed; desuden maa man synes at have god Feie til at tale saa, og det maa ikke lade som det skeer aleene af Arrighed, men og af Nødvendighed. Forskielligt fra dette, men lettere er det, naar vi skal rose visse Gierninger af Mand, der enten ere i sig selv uskikkelige, eller os forhadte. Thi det er ikke mod Anstændighed, at holde med Sagen selv, i hvad Person det end angaaer. Cicero talte for (50) Gabinus,

(50) Gabinus og P. Vatinius) Cicero forsvarede Gabinus i en Sag for Underslæb, endskjønt han engang

nins og P. Vatinius, tilforn hans assagde Fiender, mod hvilke han endog havde skrevet Taler; men ved at sige, at det var ham ikke om at giøre at holdes for en veltalende, men for en redelig Mand, gav han endog Sagen selv Villigheds Anseelse. En haarsdere Rødd havde han at knekke i den Cluentiske Process, da han nødtes til at kalde, (51) Skamander, som han før havde forsvaret for Retten, en Misgierningsmand. Hvor fortreffelig skilte han sig dog ikke herved, i det han undskyldte sig med deres Venner, som havde formaaet ham hertil, og tillige med sin Ungdom? da han ellers ikke vilde tabe liden Troværdighed, om han, før i en mistænkt Sag, tilfod sig at være den, som uden Betænkning antog sig Misgierningsmænd at forsvare. Men for en Dommer, naar der i en af os antaget Sag forestilles baade hans eget og andres Gavn, er det meget let at tale; (52) vanskeligere overtales han. Vi maae da lade, som vi, af Tillid til hans Retferdighed, ikke til Sagen,

gang havde viist ham ud fra Retten, og Vatinius, som altid havde været en Fiende af ham, forsvarede han tvende gange.

(51) Skamander) Thi Cicero havde tilforn forsvaret Skamander, som nu anklagedes for Koglerie, mod Cluentius.

(52) Vanskeligere overtales han) Nemlig til at lade en andens Gavn have Fortrin for sit eget. Den

gen, intet have at befrygte. Han vil antændes af Vrelst, ved det vi sige, at hans Redelighed og Hellighed i Dommen vil saa meget meer for alle fremstinne, som han har været meer naadig, eller mindre egenlyttig.

Saa bærer man sig og ad med dem, hvis Underdom ikke har beroliget os, om vi ved en Trefskulde henvises til dem igien, da man foregiver enten en Nødvendighed, om Sagen tillader det, eller en Feiltagelse, eller en Mistanke. Sikkerst da, at bevidne sin Fortrydelse, og afbede Forseelsen; og al Umage maa anvendes for at faae Dommeren skamfuld over sin Overilelse. Det skeer og undertiden, at han atter kiender i den Sag, hvori han eengang har fældet Dom; da bruges gierne det Greb, at vi ikke vilde granske hans Affigende for en anden Ret, og det ikke heller var tilbørligt, at det skulde rettes af nogen anden, end ham selv; men hvad Sagen angaaer, kan der, eftersom det i enhver kan lade sig høre, forevendes, at nogle Oplysninger have manglet, eller at der har feilet Vidner, eller (hvilket maa siges med allerstørste Betænkksomhed, og om

Net

ne Mening er forbudlet i Texten: Apud judicem vero, quum aut proponitur alienum commodum in causa quam susceperimus; aut suum, ut persuadendi ardua ratio, ita dicendi expeditissima. Jeg har læst & isteden for aut paa begge Steder. End om man lod de tvende aut staae, og læste postponitur.

fler intet andet Raad er) at Patronerne ikke have gjort, hvad man kunde vente.

Det vil endog være tiensligt, om Sagen skal føres for andre Dommere, som for den anden Fri-
dommelses Ret, eller for den dobbelte (53) Centum-
viral-Ret, naar den ene Deel har ladet sig bestikke.
Anstændighed vil, saa ofte det kan skee, have Dom-
mernes Ere forskaaner; hvorom der vidtøstigen er
talt paa det Sted om Beviserne. Det kan hende sig,
at man maa laste andre for det, man selv har gjort;
saaledes bebrejder Tubero den anklagede Ligarius, at
han havde været i Afrika. Og nogle, der selv havde været
dømt for (54) ulovlig Sagen, have, for at faae deres
Værdighed igien, angivet andre, som Skyldige i samme
Sag; ligesom den selv ruttende Unge (55) i Skolerne
anklager sin ruttende Fader.

Med

(53) Den dobbelte Centumviral-Ret Den bestod af
105 Mænd, som dømte imellem dem, som trectede
om Ret og Billighed; den var deelt i to, og man
kunde indskyde sig fra den ene Deel til den anden.

(54) Ulovlig Sagen) Efter een af de Romerske Love
fulde den, som var dømt for ulovlig Sagen, eller
at have tilkøbt sig Stemmer for at naae et Embede,
være æreløs, men naar en saadan kunde anklage og
overbevise en anden om samme Ugierning, blev han
anset ligesaa god, som tilførn.

(55) I Skolerne anklager) Foreslilles at anklage.

Med hvad Anstændighed det kan skee, seer jeg vist ikke; uden noget, som gjør Forskiel, kan ophittes, Person, Alder, Tid, Aarsag, Sted, Sindsbeskaffenhed. Tubero siger, at han i sin Ungdom fulgte med Faderen, at denne af Raadet var udskiftet for at lise Korn, ikke til Krigen; at han, saasnart det lod sig giøre, havde skiet Partierne. At Ligarius derimod havde længe opholdt sig der, og ikke holdt med En. Pompejus, som havde Fortrins Tvisstighed med Caesar, endskiønt begge vilde Statens Vel, men med Zuba og Afrikanerne, det Romerske Folks største Fiender. Ellers er der fast intet lettere, end at anklage een for det, som jeg tilstaaer at have været en Forbrydelse af mig selv. Men i det Fald dommer man snarere, end anklager. Om man ikke just undskylder sig, er Fortrydelsen dog Eminke nok; thi den som hader sine forrige Wildfarelser, kan synes temmelig forbedret. Der er virkelig nogle, som faae dette til at lade vel, just fordi det er naturligt; som naar en Fader aflyser en Grillesøn, fordi han vil have en Skiege til Hæte. En Skole-Materie! men som gierne kan foresalde. En saadan kan da med Anstændighed fremsføre adskilligt: Enten at det er alle Forældres Ønske, at de maae faae skikkeligere Børn, end de selv ere, (thi endog om Moderen, den Skiege, fik en Datter, vilde hun, at den skulde være kydsst,) eller at han selv har været ringere, (thi dette kan han sige) eller at han ikke har havt nogen Fader, som kunde advare sig; ja Sønnen burde saa meget mindre giøre det, som der ved samme blev sat en nye Skam-

stik

stik paa Familien; Faderen kom til at høre ilde for sit Giftermaal, og Moderen for det Levnet, hun før nødtes til at føre; endelig som hans Børn igien vilde gjøre sig en Hærds-Regel deraf; desuden vilde formodentlig en vis Skam hænge ved denne Skiege, som Faderen nu ikke kunde fordrage. Meer kunde jeg sige, men jeg deklamerer ikke nu, jeg viser aleene, at der undertiden i en Tale kan gøres et got Brug af Uanfændigheden selv.

Meer Hidsighed der, hvor nogen klager over skammelige Ting, som Krænken; fornemelig Mandspersoners; eller en skændet Mund. Jeg siger ikke, om han taler selv; (thi hvad andet kunde skille sig for ham, end Gul, Graad, og sit Levnets Forbandelse? at Dommeren heller kan giette sig til, end høre, hvori hans Sorg bestaaer) men Patronen maa og paatage sig lige Sindslidelser, efter som dette slags Mishandling fører større Undseelse med sig hos de Forurettede, end Forurettende. I de fleste Sager maa det Skarpe i Taler formildes ved et andet Anstreg, som Cicero gjorde i Anledning af de (56) Forvistes Børn. Thi hvad grummere, end at udstøde af Staten Folk af ganske god og gammel Herkomst? Altsaa tilstaaes det at være haardt af denne

C 2

allers

(56) Forvistes Børn) Sylla var saa grum mod dem, han drev i Landflygtighed, at han stelte deres Børn ved deres Fædrene, Arv, og ved en Lov forbod, at de skulde komme til Dyrigheds-Embeder.

allerkonstigste Gennys-Behandler, men at Statens Forsfatning, paaftaaer han, hang saa sammen med Syllas Love, at, ophævedes disse, maatte hin undergaae. Her-ved naaede han saa meget, at han ansees at giere noget endog til deres Beste, han talte imod. Paa (57) det Sted om Skiemt har jeg og erindret, hvor ilde det lader at udsætte paa nogens Vilkaar, og at man ikke bør være laad paa hele Stænders eller Nationers eller Folks Beføstning.

Men undertiden nødes en rebelig Forsvarer at fremføre noget om en heel Sort af visse Mennesker, som (58) Frigiorte, eller Soldater, eller Soldere, eller andre saadane; i alle disse Tilfælde er det et Hovedmiddel, at man lader see en Ulyst til at befatte sig med det Stødende, at man ikke gjør An- greb paa alt, men kun paa det, som skal bestrides, og at man roser den Kastede for noget andet. Taler du om Soldaternes Begierlighed, leg til: Hvad Un- der, at de holde sig berettigede til større Belønninger for deres Fares og Blods Skyld; om sammes Nargaaen- hed, siig: Det kommer deraf, at de ere meer vante til Krig end Fred. Skal Frigiorteres Paalidelighed forringes

(57) Det Sted om Skiemt) 6 Bog, 3 og 4 Cap.

(58) Frigiorte) Efter Texten burde jeg oversætte Fri- sædte, men fordi der siden siges, at de have banet sig Wei til Friheds Stand, meener jeg, der bør læses libertorum for libertinorum.

forringes, kan man give dem det Sludsmaal, at de ved deres Vindskibelighed have banet sig Vej til Friheds Stand. - I Henseende til fremmede Nationer har Cicero mange Maader. Vil han rygge de Græske Vidners Troværdighed, indrømmer han dem Konster og Videnskaber, og erklærer sig for en stor Ven af det Folkeslag. - Garderne lader han haant ad. Allobrogerne behandler han fiendlig. Alt dette udførte han ret passeligt og pynteligt.

Bed beskednere Ord gøres og gieres en Ting mindre forhadet, naar den er det; som om man siger, at en Grum er for meget streng, en Brangviis gjør sig urigtige Begreb, en Haardnakken er alt for ubevægelig fra sit Forsæt. Som oftest maa man stræbe at vise sig sødeligere, end de andre, hvilket klæder meget smukt. Desuden lader alt Overdrevet ilde, og derfor taber endog det, som i sig selv kan være ganske passeligt, sin Behagelighed, uden det tillige gøres forholdsmæssigt; hvilket bedre kan iagttages efter et Skien, end gives Regler for.

Hvor meget der er nok, og hvor meget Ørene modtage, kan ikke maales og ligesom udveies, fordi, som det har sig med Mad, nogle Ting fylde meer end andre. Endnu skulde jeg korteligen sige til, at nogle ynede, ja ofte ophøiede næsten ganske forskellige Tale-Manerer. Thi paa eet Sted skriver Cicero, at det er best, som man troer at kunne uden Vanskelighed

lighed giøre ligesaa got, men kan ikke; men paa et andet, at han ikke havde lagt sig efter at kunne tale saa, som enhver, men som ingen troede sig i Stand til. Hvilket et flygtigt Diekast ikke kan sammentime. Begge Slags roses dog, og billigen; thi Sagen og Maaden gjør Forskiel, fordi denne simple og for Pragt sergelese Tale skikker sig ugemeen vel til ubetydelige Sager, de vigtige anstaaer bedre hin beundringsværdige Taleart. I begge er Cicero stor, hvoraf Ukyndige vil tiltroe sig at kunne komme efter den eene, de Kyndige ingen af Delene.

Andet Capitel.

Hukommelsen have nogle anseet som en blot Naturens Gave, og uden Tvivl er det for det meste saa, men ved Flid kan den dog forbedres, ligesom alt andet; forgieves bemæier man sig med alt det, hvorefter jeg har talt, saa længe denne ikke ligesom bestier Næsten. Thi baade er Hukommelsen en Grundsteen i enhver Lærebegning, da vi uden Nytte undervises, naar det, vi høre, gaaer bort igien, og det er denne, der ligesom frembyder Taleren et Magasin af (1) Exempler, Love, (2) Udleggeser, ar- tige Indfald og ædle Sierninger, som han altid bør have baade i Forraad og Beredskab. Den kaldes og med Rette Betsalenheds Skatkammer. Det er dog ikke nok for Sagførere, vel at beholde, men de bør og (3) i en Hast kunne fatte mange Ting; ikke heller er det gjort med at lære ved Overlæsning det Skrevne, men de maae og kunne følge Materiens og

C 4

Ordes

- (1) Exempler) Taleren bruger Exempler, naar han beraaber sig paa Domme, som ere affagte i lige Tilfælde.
- (2) Udleggeser) Lovkyndige Mænds Forklaringer over dunkle Steder i Lovene, hvorefter Dommerne maatte rette sig, ligesom efter andre ordentlige Love.
- (3) I en Hast kunne fatte) Quintilian indbefatter under Hukommelsen Vittighed og Skarpsindighed.

Ordenes Sammenhæng i det Udtænkte, samt erindre sig, hvad Vederparten har sagt, og aldeles ikke giendrive det i den Orden, det er sagt, men give det en fordelagtig Plads. Ja, en ufsunderet Tale synes ikke at kunne frembringes uden af et serdigt Hoved; thi man maa paa samme Tid, som man taler, tænke paa det, der skal siges, og saaledes springer Tanken altid forbi det nærværende, og leder efter det følgende. Hvad den imidlertid finder, lader den Husommelsen faae til Forvaring, hvilket den, ligesom en Mellemhaand, annammer af Opfindelsen, og rekter til Udrykket.

Jeg agter det ikke nodigt, at opholde mig med en Undersegning om Husommelsens Marsag, endsskiont de fleste holde for, at der i vor Siel indtrykkes visse Spor, der bevares ligesom Signet: Stemples i Voret; (4) og ikke vil jeg saa let troe, at Husommelsen bliver ved en slags Færdighed svagere og stærkere. Men jeg maa meer beundre den Besskaffenhed, det har, som hidrører af Sielen, at Fordums: Ting efter saa lang Tids Forløb pludseligen komme tilbage og forestilles os igien, og det ikke aleene naar vi tænke efter, men undertiden af sig selv, ikke aleene naar vi vaage,

- (4) Og ikke vil jeg saa let troe) Han vil uden Tvivl hermed sige, at Husommelsen bliver hverken bedre eller værre, end den af Naturen er, men ved Øvelse kan dens Kraft meer vises, da den for laae ligesom i Dvale.

ge, men endnu snarere i Søvn; det er og derved, de Dyr, som vi see mangle Forstand, erindre sig, fiende igien og komme tilbage til deres Opholdssteder, endskiønt de have været langt borte. Men er ikke dette en forunderlig Omstænding, at de nyeste Ting forsvinde, de gamle hænge ved? vi glemme det, som skeede i gaar, men erindre vort Børnespil. Ja, det som meer er, naar vi tænke efter noget, bliver det borte for os, men siden kommer det usformodentlig igien. Og (5) ikke altid er Hukommelsen hjemme, men undertiden kommer den og ligesom af Reisen tilbage. Man skulde dog ikke fiende dens guddommelige Kraft, dersom den ikke havde kastet disse klare (6) Straaler fra sig i Talekonsten. Thi den magter at vise ei alene Tingenes, men endog Ordernes Orden; det er og ikke faa, men næsten utallige Ting, den kan indbefatte. Før skal man i de længste Actioner lides ved at høre, end Hukommelsen bliver troeløs; hvilket just er et Beviis paa, at der er noget konstigt under, og at Naturen hjælpes ved Flid, da vi kan giøre det, naar vi have studeret, men ikke

E 5 naar

(5) Ikke altid er Hukommelsen hjemme) Man kan ofte staae og samle efter noget forgiøres, men undertiden kan man efter en kort Tids Samlen komme paa det.

(6) Straaler fra sig i Talekonsten) Jeg har valgt: nisi hoc orandi lumen extulisset, frent for: nisi in hoc lumen orandi vim extulisset, dersom den ikke havde bragt Talekonsten til nærværende Høide.

naar selv samme vi ere ulærde og uvæde. Hos Plato finder jeg dog, at Studering hindrer Hukommelsen; fordi, vil han sige, vi ligesom lade af at vogte, og give Sikkerheden det til Priis, som vi engang have skrevet. Sindets Spænding gier og uden Trivsel her meget, der ligesom Vinene ikke vender sig fra, men stirrer paa Objecterne. Deraf kommer, at det sidder fast i Tankerne, som vi i mange Dage for at lære have skrevet paa.

Hukommelsens Kunst siges Simonides først at have viist, om hvilken den bekjendte Fortælling haves. Da han for en vis Belønning havde skrevet et Vers til en kronet Fegter, som man pleier at giøre til Seirvinderne, blev ham en Deel af Pengene negtet, fordi han, som Poeterne almindeligst giøre, havde søøvet ud i Berømmelser over Castor og Pollux; hvorfor der til den negtede Deels Betaling blev givet ham Anvisning paa dem, hvis Bedrifter han havde besunget; og efter Sigende udbetalte de den. Thi da et stort Giestebud var i Anledning af denne Seier anrettet, og Simonides var indladet til samme, kom der Bud til ham, at to unge og ei almindelige Personer vare ankomne til Hest, og havde noget at tale med ham; dem fandt han vel ikke, men ved det, han kom ud, erfarede han dog deres Taknemelighed mod sig. Saa som han var neppe kommen ud af Døren, seend Epistelen faldt ned over Giesterne, og saaledes knuste dem, at deres Nærpaarsørende, som vilde begrave dem

dem, ved intet Tegn kunde kiende nogen af deres Lemmer igien, endnu mindre deres Ansigter. Da skal Simonides, som huffede den Orden, enhver havde havt ved Bordet, have uddeelt Legemerne til de Anrørende.

Men Skribenterne ere meget ueenige om, enten dette Heltedigt blev gjort til Glaucus Earystius, eller Leokates, eller Agatharkus, eller Skopas, ligeledes om dette Huus har staaet i Pharsalia, som Simonides selv ensteds synes at tilkiendegive, hvilket og bekræftes af Apollodorus, Eratosthenes, Euphorion, og Euripylus fra Larissa, eller i (7) Eranon, som Apollas Callimachus vil, og efter ham Cicero, der endnu meer har udspreidt dette Rygte. Saa meget er vist, at Skopas, en Thessalisk Adelsmand, er kommen i dette Giestehus; der siges og, at han var en Søstersøn af en anden og ældre Skopas, fra hvilken de fleste Omkomne skal have nedstammet, i hvorvel den hele Beretning om (8) Tyndariderne forekommer mig fabelagtig; og ikke har Poeten selv nogensteds meldt det ringeste om denne Sag, da han uden Tvil ikke havde tiet med noget, hvoraf han havde saa stor Vre.

I An-

(7) Eranon) En Bye i Thessalien, saa kaldet af Eranon, Pelasgus's Søn. Pharsalia var og en Bye i Thessalien.

(8) Tyndariderne) Castor og Pollux.

I Anledning af denne Begivenhed med Simonides har man maaskee anmerket, at Huskommelsen hielpes ved viffe i Sielen aftegnede Pladse, hvorom enhver ved eget Forsøg kan blive overbeviist. Thi naar vi efter nogen Tid komme tilbage til et Sted, kiende vi det ei aleene igien, men erindre endog, hvad vi have giort paa samme; Personerne forekomme os og igien, ja undertiden rinder os i Sinde, hvad vi der kan have tænkt med os selv. Konsten er altsaa, som i de fleste andre Ting, kommen af Erfaring. Man gjør sig bekiendt de allervideløstigste Steder, som udmerke sig ved mange Afveerlinger, for Ex. et stort Huus, hvori mange Afdelinger. Hvad deri er mærkværdigt, indprentes vel i Sindet, at Tanken uden mindste Forhaling kan giennemløbe alle dets Dele. Og her kommer det først an paa, ikke at standse ved noget Modende; thi det maa være en meer end stærk Huskommelse, som skal kunne komme en anden til Hielp. Siden bemærker man det skrevne eller udtænkte endnu med et Mindetegn, taget enten af hele Sagen, som naar det angaar Skibsfart, Krigsvæsen, eller af et Ord. Thi om det er reent borte for een, kan han ved at erindre et eneste Ord komme paa det igien. Til Tegn paa Skibsfarten kan tages et Anker, til Krigsvæsenet noget af Rustningen. Dette ordnes saaledes: Den første Tanke eller Sted ligesom tildeker man Forgaarden, den anden Forstuen, saa gaar man omkring til Tagvinduerne, og overdrager efter Orden ei aleene til Sovestuerne, eller Studerstuerne,

ne, men og til Sengene og deslige. Ferdig med dette, begynder man, naar det skal erindres igien, fra Begyndelsen at opregne disse Steder, fordrende af et hvert det betroede tilbage, og mindes ved deres Billeder. Hver Ting, hvor mange der end skal ihukommes, maa være sammenknyttet som i en Kiede, saa at der intet Feiltrin kan skee, naar der kun i Udenadslæren passeres paa at foreene det følgende med det foregaaende.

Hvad jeg har sagt om et Huus, kan og lade sig gjøre med offentlige Verker, lange Veie, for Ex. Byens Omkreds, og Skilderier. Man kan og opdigte sig Billeder. Steder maa man nu have, som enten kan være digtede, eller virkelige; Billeder eller Figurer, som ikke kan andet end digtes. (9) Billeder ere Tegn, hvorved det som skal læres uden ad, bemerkes. Vi bruge da, (10) som Cicero siger, Steder for Vord, Billeder for Bogstaver. Tillige at sette dem ved Ordet, vil blive best. Man maa have mange Steder, og de maae være ugemene, særskilte, og ikke for vidt fra hinanden liggende. Billederne maae være kraftige, levende, udmerkede, som i en Hast kan forekomme og gjøre Indtryk paa Sindet. Des underligere forekommer det mig, at Mestred:

(9) Billeder ere Tegn) Billederne settes i Stederne, og ere ligesom Bogstaver og Skrifter, men Stederne ere ligesom Tavler, hvorpaa man skriver.

(10) Som Cicero siger) I anden Bog 86 Cap. om Taleren.

trodorus har kundet finde 360 Steder i de 12 Him-
meltegn. Af en forfængelig Stoltshed gjorde han sig
meer til af sin kunstige end naturlige Hukommelse.
At dette jo kunde have en slags Nytte, negter jeg ei,
som om man skulde opsigge mange forskellige Ting,
hætte i en vis Orden. Thi til de Steder, som man
engang tydelig har forestillet sig, fører man slige Ting
hen; et Vord, vil jeg saa sige, til Jorngaarden, et
Hynde til Forstuen, og saa videre; naar man siden
læser over, findes de paa sine Steder. Og maaskee
det var ved dette Middel, at nogle efter Auctionen
har kundet opregne, hvad der til enhver var solgt, som
(11) Vexelerernes Tavler udviste; hvilket Hortensius
skal have givet Prøve paa. Mindre vil det nytte i
Udenadelæren til en uafbrudt Tale. (12) Thi baade
maa Tankerne have et Billede, foruden det man skal
have til Tingene, da det ene maa digtes, og dog
hielper begge Dels til at erindre.

Men

(11) Vexelerernes Tavler) I Rom havde Vexelerere
sine Boder omkring Torvet. Paa samme fæstede
Tavler, hvorpaa adskillige Ting, som paa Torvet
skulde forhandles, bleve opskrevne, blant andet det,
som ved Auction skulde bortselges. Naar en Ting
blev nogen tilslaaet, anførte Vexelereren Betalningen
til Debet paa sin Table, efterat have gjort det første
Udlæg.

(12) Thi baade maa Tankerne : : under samme
Konst) Dette Sted er fordervet i Originalen.

Men hvorledes kan en Tales Ferdighed og Ordnes Sammenhæng indfattes under samme Kunst? Jeg vil ei tale om, at nogle Ting kan ved intet Billede betegnes, som visse Sammenfæielser. Thi lad os endog have, som de (13) der skrive med Tegn, visse Billeder og uendelige Steder til at udvikle de Ord, som findes i de fem Bøger af den anden Proces mod Verres, saa at vi erindre alt, ligesom det stod for os, maa da ikke denne dobbelte Hukommelse, vi skal have, hindre os fra at tale med Ferdighed? Hvorledes kan det sammenbundne flyde, naar man ved hvert Ord skal see paa enhver Form? Hvorfor baade Charmades og den omtalte Skepsiske Metrodorus, som (14) efter Ciceros Sigende have brugt denne Øvelse, maa beholde sin Naade; jeg vil gaae simplere tilverks.

Naar en vidtløftig Tale skal erindres, er det got at lære den stykkeviis, (thi Længden falder meest besværlig) og disse Stykker maae ikke være alt for smaa, ellers vil de blive alt for mange, de vil adsplitte og senderlemme den. Jeg vil vist ikke foreskrive nogen vis Naade, men besynderlig, at hvert Sted læres til Ende, med mindre det skulde være saa vidtløftigt, at det snarere burde deles. Der maa settes nogle visse Grændser, for at kunne ved idelig Overveielse beholde den

(13) Der skrive med Tegn) Der forkorte, abbreviere.

(14) Efter Ciceros Sigende) I den anden Bog om Taleren, 88 Cap.

den meget vanskelige Ordenes Sammenhæng; siden skal den igientagne Orden sammenbinde Delene selv. At de kan hænge desbedre ved, er det ikke uden Nytte, at tilsette nogle Merker, hvis Erindring kan minde og ligesom opvekke Hukommelsen. Thi vel ingen er dog saa uheldig, at han ikke skalde vide, hvad Tegn han til hvert Sted havde bestemt, og saa meget mindre ferdigt Hoved han har, saa meget meer bør han bruge Merkerne til et Erindrings - Midde. Derfor er det ikke urienligt at laane af hin Kunst dette: At sette Tegn ved det glemte; et Anker (som jeg før har sagt) naar der tales om et Skib, om et Feldtslag et Spyd. Thi Tegnene giøre meget, og ved at erindre een Ting, kommer man paa en anden; saaledes minder (15) en flyttet eller paabunden Ring os om, hvorfor vi have giort noget. Det hjælper endnu meer, naar Hukommelsen fæstes paa noget, som har Eghed med det, der skal erindres; som i Navnene, om for Ex. Fabius skal erindres, maa der tænkes paa (16) Fabius Cunctator, saa glemmes det ei, eller paa

(15) En flyttet - Ring) Fra den ene Haand til den anden.

(16) Fabius Cunctator) Døveleren Fabius blev udvalgt til General tillige med Claudius Marcellus mod Hannibal. Marcellus holdt ofte Trefning med Hannibal, men Fabius drillede ham, og lod det ikke komme til noget Slag, i den Tanke, at den fiendtlige trætte Armee skulde smelte bort; hvilket havde saa god

paa en Ben, som heder saa; dette lader sig best giøre med de Navne, hvis Oprindelse kan sættes i Huskommelsen, for Ex. (17) Aper, Ursus, Naso eller Crispus. Undertiden bidrager og Tilnavnenes Oprindelse, om de ellers skal indføres, endnu meer til Huskommelsen, som det, hvoraf (18) Cicero, Verrius, Aurelius kommer.

Det er en almindelig Hielp, at lære uden ad af samme Papir, som man har skrevet paa; thi man følger Huskommelsen paa Spor, og ligesom seer ikke aleene Siderne, men endog Versene; endskiønt man da taler, kan man siges at læse. Kommer nu Raderen, eller Tillæg, eller Forandring imellem, saa staaer der visse Tegn, ved hvis Paasyn vi ikke kan feile. Der er en Maade, hvilken, ligesom den ligner

god Virkning, at Hannibal sagde, at han frygtede meer for Gabius, som ikke stred, end Marcellus, som gjorde det.

(17) Aper, Ursus, Naso eller Crispus) Aper er et Bildsvin, Ursus en Bjørn; Navnet Naso har ventelig en stor Næse anlediget, og Crispus et krollet eller kruset Haar.

(18) Hvoraf Cicero, Verrius, Aurelius kommer) Af Cicer, ver, aurum, Fugle, Ert, Foraar, Guld.

ligner den først omtalte Kunst, saa er den og (om jeg ellers veed noget af Erfaring) baade giennere og trekker snarere til Maals, nemlig at lære sagte uden ad. Men det, som før var best, saa længe ingen fremmede Tanker randt i Sinde, kommer ikke op imod at opvække Sielen med Røst, fordi Hukommelsen paa to Maader hjælpes, ved at tale og høre. Denne Røst maa dog ikke være høi, men snarere en Murren. Men den, som lærer uden ad, ved det en anden læser, bliver deels sinket, fordi Synet er en hurtigere Sands, end Hørelsen, deels kan han hjælpes derved, fordi han, efterat have hørt det een eller to gange, strax kan prøve sin Hukommelse, ved at forsøge at løbe snarere end den Læsende. Ellers maa man aldrig undlade, ofte imellem at forsøge sin Hukommelse, fordi naar man læser immier fort, baade det, som hænger meest og mindst ved, gaaer lige glat forbi. Ved Prøve, om man kommer noget ihu, er baade Agtpaagivenheden større, og intet af den ellers spildte Tid tabes, hvori endog det, vi kunne, pleier igientages; saaledes overtaenkes ellers det glemte, at det ved en idelig Igientagelse kan sidde fast; endstønt det just pleier best hænge ved, fordi det kom af Minde. Saavel til at lære uden ad, som til at skrive, bidrage ikke lidet en god Hilsen, en let Fordeelse, et roligt Sind.

Naar jeg undtager Øvelse, som er det fornemste, kommer der meget an paa, Delingen og Sammen-

menstemningen; i at erindre det vi have skrevet, og i at beholde det vi have udtænkt, kommer det næsten alene an paa samme; thi den, som ret har delet, kan aldrig tage feil i Materiens Orden. Der er visse Ting, som ei alene i at ordne, men og i at udføre Opgaver, maae være det første og andet og saa videre, om Taler ellers skal have nogen Stil; og hele Materien maa have saadan Sammenhæng, at intet, uden tydeligt at mærkes, kan fratages eller tilføjes. Mon ikke Scavola, da han i (19) Tolobrik-Spillet havde treglet først og tabt, erindrede sig paa Veien til Landet, i hvilket Treg han havde forset sig, ved at tænke efter hele Spillets Orden, og gif saa tilbage til sin Medspiller, som tilstod, at det var saa tilgaaet? Skulde Orden i en Tale gjøre mindre Gavn, isæt siden vi ganske kan indrette den efter eget Godbefindende, da hin afvejlende formaaer saa meget?

Det vel sammensatte skal endog lede Hukommelsen i sin egen Orden. Thi ligesom man lærer lettere Vers end løs Stil, saaledes og lettere ordnet end plattere Prose. Heraf lader det sig forklare, at man endog Ord for Ord kan igientage det, som synes at være talt uden Forberedelse; hvilket og er vedtøvet min ringe Hukommelse ved den Leilighed, at

D 2

jeg

(19) Tolobrik-Spillet. Dette slags Spil kommer overens med vores Forkeering.

jeg, formedelst nogle tilkomne (20) agtværdige Tilhørere, har været nødt til at igientage en Deel af Dvælselen, som kan bevidnes af dem, der have hørt mig, og endnu leve.

Vil nu nogen spørge mig om det allerfornemste Raad for Hukommelsen, da er det Dvælselse og Arbejde; at lære meget uden ad, at tænke meget, og om mueligt hver Dag, hjælper vældig paa Sagen. Ingen Ting kan saa tage til ved Flid, eller tage af ved Forsømmelse. Hvorfor og Børn strax, som jeg har sagt, maae lære uden ad saa meget mueligt, og enhver Alder maa stræbe at hjælpe Hukommelsen ved Flid; i Begyndelsen maa man reent undertrykke den Leede til ofte at igientage og ligesom drøvtingge baade det skrevne og læste. Hvilket selvsamme kan blive let, naar man begynder først med saa og tillige behagelige Tings Udenadslære, siden legger hver Dag noget ukendt til, saa længe det til Slutning bliver uendeligt; og først Poesie, derefter Taler, endelig og læsere og meer gammeldags Stil, for Ex. de Lovkyndiges. Thi det øvende maa være noget vanskeligt, at det, hvortil der øves, kan blive des lettere, ligesom Fegterne vanne deres Hænder til Blyvegter, som de bruge blotte og tomme i Kamp.

Jeg

(20) Agtværdige Tilhørere) De Store blant Romerne pleiede i ledige Timer at bivaare Talesøvelser, eller Deklamationer.

Jeg vil og ikke undlade en Bemærkning, stadsfæstet af daglig Erfaring, at det, som er nylig indkommen i seendragtige Hoveders Hukommelse, gaaer snart bort igien. Forunderligt, og ikke saa let at giøre rede for, er det, at Hukommelsen faaer saa megen Styrke af Nattens Mellemkomst; enten den maa hvile, og taaler ikke at udmattes, eller det udtænkte modnes og fordeies, eller Besindelsen er dens stærkeste Deel; det som ikke strax kan huskes, fremgiver følgende Dag, og den selvsamme Tid hælder Hukommelsen, som pleier foraaarsage Forglemmelse. Derimod pleier den meget hurtige Hukommelse strax at bortflyve, ligesom den, ferdig med sin nærværende Forretning, havde intet meer at tage vare, og ligesom affædiget reisede sin Vei; og ingen Under, at det hænger bedre ved, som har havt længere Tid til at indprentes.

Al denne Næmmernes Forskielighed er den Tvivl opkommen, om en Taler bør lære hvert Ord uden ad, eller det er nok med at have inde en ordentlig Indhold, hvorom der neppe kan affiges noget vist. Thi naar Hukommelsen staaer bi, Tiden er tilstrekkelig, vil jeg ikke, at en Bogstav skal undgaae mig; ellers var det overflødigt at skrive. Dette maa især kræves af Bern, og i denne Bane maa Hukommelsen ved Øvelse bringes, for ikke at faae Smag paa Magelighed. Det er derfor en stor Feil, baade (21) at set-

D 3

tes

(22) At settes paa) Glettede Talere havde undertiden een, som stod bag dem og sagde til.

tes paa, og at see i Papiret igien, hvorved Forsømmelighed tillades, og ingen troer at erindre lidet, som ei frygter for at komme af med noget. Deraf bliver Actionens Gart afbrudt, Taler standsende og stødende, og den, som taler og tager op igien, taber al Behagelighed, endskjønt det var vel skrevet. Men Huskommelsen gjør, at man bliver udraabt for et Original: Hoved, saa at man ikke synes at tale noget hjemmenvirket, men det som der paa Stedet er faldet ind; hvilket ikke lidet gavner baade Taleren og det, han taler om. Thi baade beundrer Dommeren meer, og besyngter mindre det, han ei troer at være overlagt mod sig.

Derfor bør man og i Actionen agte denne Regel som een af de fornemste, at visse Ting udfiges ligesom ved Feilighed, som dog kan være meget vel sammenkænfede; og undertiden lade, som man pønsede paa, ledte efter, og stod i en slags Beraad, om hvad man skulde komme frem med.

Allsaa veed nu enhver, hvad best er. Men om enten Huskommelsen af Naturen er slet, eller Tiden er kort, vil det være endog unyttigt at binde sig til alle Ord, da et enestes Forqlemmelse forarsager enten en hæsleg Stammen, eller og at man bliver stum. Noget sikrere da at erindre Indholden alene, og være ubunden til Udtaalen; thi baade taber enhver ugierne et valgt Ord, og setter ikke saa let et andet isteden, mens han leder efter det skrevne.

Men

Men dette kan ikke engang hjælpe paa en slev Hukommelse, uden hos dem, som have erhvervet sig nogen Formue til at tale uberedt. Feiler nogen begge Dele, vil jeg raade ham til, aldeles ikke at besatte sig med at staa i Rette, men heller vende sig til at afsatte Taler, om han er ellers dreven i Studeringer. Saa ere dog saa uheldige.

Hvor meget forresten Hukommelsen af Naturen og ved Flid kan udrette, kan sees baade af Themistokles, som i eet Aar lærte at tale jirligen det persiske Sprog; og Mithridates, som siges at have været kyndig i 22 Sprog, lige saa mange, som han havde Nationer at beherske; og den rige Crassus, som, da han var Stattholder i Asien, forstod fem Græske Dialekter saa got, at han gav Svar i samme Dialekt, som der blev skrevet Ansøgninger til ham; og Cyrus, som skal have vidst Navn paa alle sine Soldater. Ja Theodectes siges at have kundet paa staaende Fod opregne om det var nok saa mange Vers, naar han kun havde hørt dem een gang. Man siger, at der endnu ere de, som kan gjøre det; men det har aldrig truffen saa, at jeg har kundet erfare det selv; dog vil jeg tilstaae det, som noget, jeg baade har holdt og holder troeligt.

Tredie Capittel.

Pronunciationen kalde de fleste Action; det første har rimeligen sit Navn af Røsten, det andet af Geberden. Thi endsskiont Actionen kaldes (1) af Cicero paa eet Sted Tale, (2) paa et andet en vis Legemets Bestalenhed, saa gier han dog to Dele af den, just som der er i Pronunciationen Røst og Bevægelse. Man kan altsaa lige saa vel bruge den ene Benævnelse, som den anden. Men Sagen selv har i Taler en forunderlig Kraft og Virkning. Thi ikke kommer det saa meget an paa, hvordan vore Betænkninger ere, som hvorledes de udføres; da enhver røres, ligesom han hører. Derfor er og ingen (3) Konstlet Bevislighed saa stærk, at den jo mister sin Styrke, uden Taleren ved en (4) kraftig Forsikring giver den Klem. Alle Affecter maae nødvendig være slappe, naar de ikke af Røsten, Maske-

(1) Af Cicero paa eet Sted Tale) I 3 Bog om Taleren.

(2) Paa et andet) Syttende Tale.

(3) Konstlet Bevislighed) Herom giver 5 Bog Oplysning.

(4) Kraftig Forsikring) Som har i Følge med sig en stærk baade Sindes og Legems Bevægelse.

net og næsten det hele Legems Gestalt opildnes. Er alt dette i Stand, saa er man endda lykkelig, om denne vor Jld tillige antænder Dommeren. Men hvorledes kan vi, selv træge og Kiødesløse, røre ham? vil ikke vor Dorstshed komme ham til at sove ind? Til Beviis herpaa tiene endog Skuespillerne, som baade vide at giøre de beste Poeter saa meget behageligere, at man med uendelig større Fornøielse hører end læser dem, og det som meer er, at giøre nogle elendig flette taalelige; saa at de Stykker ofte bruges paa Theatrene, som ikke undes Rum i Bibliotheker.

Har nu Pronunciationen saa megen Kraft i de Ting, som vi vide at være Digt og intet virkeligt, at den kan forårsage Brede, Graad, Traurighed; hvor meget større maa ikke dens Magt være, naar vi tillige troe? Jeg tør med Visshed forsikre, at den beste Tale uden Action ikke skulde have saa megen Kynd, som en maadelig men vel udført. Ligesom Demosthenes, spurgt om det fornemste i hele Talekonsten, gav Pronunciationen det første Sted, ja det andet og tredie, saa længe man blev ved at spørge ham, saa han lader til at have tænkt, at den ikke alene udgiorde det fornemste, men alt; og derfor har han studert saa flittig hos Comedianten Andronikus, at Æschines synes at have havt Ret, at sige til (5) Rhodierne

- (5) Rhodierne, som beundrede) Æschines kom som landflygtig til Rhodus, hvor han blev Lærer i Talekonsten

dierne, som beundrede hans Tale: End om I havde hørt ham selv? og Cicero ligeledes mener, at Actionen siger meest i en Tale. Ved denne, siger han, blev (6) En. Lentulus holdt for større Taler, end han virkelig var; ved denne fik C. Gracchus, da han begravd sin Broders Død, det hele Romerske Folk til at briste i Graad; formedelst denne vare (7) Antonius og Crassus meget anseete, men meest N. Hortensius; som kan sees deraf, at hans Skrifter ikke svare til det Nye, der gik af ham. Thi han blev længe holdt for den fornemste Taler, en Tid lige med Cicero, i sin sidste Levetid næst efter ham; altsaa maa der have været noget behageligt ved hans Taler naar han holdt dem, som vi ved Læsning ikke kan finde.

Og sandelig, naar Ordene i sig selv giøre meget, saa og Mønten giver Sagen en egen Kraft, og Gæberden med Bevægelsen ere af ikke ringe Betydning, da maa der ganske vist komme noget fuldkomment ud, naar alt kommer tilfammen. Dog findes de, som

konsten; efter Rhodiernes Begiering læste han op sin Tale mod Ctesiphon, siden Demosthenes's for Ctesiphon, og da han saae, at Rhodierne bleve meget rørte, sagde han: Hvad, om I havde hørt ham selv tale?

(6) En. Lentulus) I Brutus, 66 Cap.

(7) Antonius) I Brutus, 33 Cap.

som holdt den udannede og egenraadige Action for
meer eftertrykkelig og Mænd ene anstændig; men
det bliver vel alene saadane, som pleie endog i Ta-
len selv at forkaste Flid, Konst, Emulshed og alt hvad
der koster Arbeide, som noget, der er selvgjort og
unaturligt; eller saadane, som stræbe at efterabe-
Mllderdomens bondeagtige Udtryk ja Udtale, som
L. Cotta efter Cicero's Sigende haver gjort.

Men de maae gierne staae i deres Indbilding,
som mene, at et Menneske behøver ikke meer til at
blive Taler, end Fødselen; mit Arbeide vilse de holde
mig tilgode, da jeg troer intet at være fuldkomment,
uden naar Flid er kommen Naturen til Hielp. Deri
bliver jeg dog uden Vanskelighed enig med dem, at
det kommer fornemmelig an paa Naturen. Thi dens
Pronunciation vil vist nok blive stet, som enten ikke
kan erindre det skrevne, eller ikke har en løbende Tun-
ge, naar Hastighed udfordres, eller og om Mundens
uhævelige Feil staae i Veien. Ved Legemet kan og
være noget betydeligt Lyde, som ved inæen Konst kan
affhielpes. Ja endog, er Stemmen ikke ædel, kan
en fuldkommen Action ei have Sted. Thi en god
og stærk kan bruges efter Behag; men en stet og
svag er ofte til Hinder, som naar Røsten skal an-
streges og høit opløstes; den tvinger til visse Ting,
som at tale lavere, at korte af, og høre paa Hals-
sens Hæshed og Eidens Mæthed med en hæslig Pi-
ben. Men min Tale sigter til saadane, som det ikke
er fergievet at belære.

Da

Da nu al Action, som sagt, deles i to, Nøst og Geberde, af hvilke to denne rører Synet, hin Hørelsen, og enhver Sindelidelse igiennem disse to Sandser trænger ind til Sielen, kommer Nøsten først i Betragtning, som den, hvorefter Geberden lempes. Først merkes Nøstens Natur, andet dens Brug. Dens Natur betragtes efter Størelsen og Beskaffenheden. Størelsen er kun simpel; thi den er overhoved stor eller liden, men imellem disse Yderligheder ere Middelslags, og fra det nederste til det øverste, og tilbage, ere mange Grader. Beskaffenheden er meer forskiellig. Thi den er baade reen og usfiellig, søer og spød, lind og barsk; indkneben og udbredt, haard og smidig, tydelig og huul. Mandedrættet er ogsaa kortere og længere. Hvoraf alt dette kommer, behøves ikke her Forklaring; om der er Forskiel paa denne Lufts Aalesteder eller Vandresteder, eller den har sin særegne Natur, eller eftersom Siden og Brystet taaler stærk Bevægelse, eller om Hovedets Styrke bidrager endnu meer. Alle behøve ikke aleene Mundens Tækelighed, men ogsaa Næseborenes, hvorigiennem den øvrige Nøst udføres. Thi Lyden bør være behagelig, ikke snøvlede. Nøstens Brug sfeer paa mange Maader. Thi foruden den tredobbelte Forskiel, fin, grov, middelmaadig, maae Faldene snart spændes, snart slappes, snart være høiere, snart lavere; Strøgene ogsaa langsomere eller sfiyndigere. Imellem disse igien ere mange Middelgrader; og ligesom Ansigtterne, endskiønt af meget faa Bestanddele, ere uendelig forskiellige, saa har og enhver sin særegne

egne Røst, skient den i Almindelighed indeholder saa benævnlige Slags; denne skielner Ørene ikke mindre, end Øinene hin.

Men ligesom alle andre Tings Godhed tager til ved Pleie, og tager af ved Banrygt; saaledes og Røstens. Dog paa samme Maade, som Tonekonstnere, kan Talerne ikke pleie Røsten; ihvorvel begge maae have mange Ting fælles, et got stærkt Legeme, (for ikke at have Gildingers, Fruentimmeres og Syges spæde Maal) hvilket faaes ved Spadsøren, Salvelse, Elskovs Afhold, let Fordeielse, det er, Maadelighed. Desuden maa Halsbælget være uskadt, det er, blødt og smidigt; i Mangel deraf brydes, fordunkles, hvæsses og splindres Røsten. Thi ligesom en Fløite, naar den blæses lige stærk, giver en anden Lyd med sluttede end med aabne Hul, en anden naar den er ureen, en anden naar den har faaet en Knekl; saaledes kommer der en fortrængt Røst af et høvent Svælg, en dunkel af et for fyldigt, en hvæssende af et hæst, og et sammenkrympet giver samme Lyd som sprukne Instrumenter. Mandedrættet kløver og, naar noget møder, ligesom det subtile Vand, som flydende træffer paa en Steen, og, skient det strax flyder sammen igien, dog lader en Hulhed efter det, som stod i Veien. Røsten forhindres og ved for megen Vædske, ligesom den betages ved Tørhed; ja Udmattelse virker paa Legemer ikke aleene strax, men og siden.

Men ligesom Tonekonstnere og Talere tilhøve behøve Øvelse, hvorved alting stærkner, saaledes ikke

eet Slags Pleie. Thi hverken kan en med saa mange borgerlige Forretninger sysselsæt faae visse Tider til at spadser, ikke heller til forud at danne Nøsten ved at stige høit og lavt i Tønerne, og ikke kan han altid faae Pusterum imellem Sagerne, da han ofte har at tale for meer end een Ret. Ikke engang holde de samme Diæt. Thi vi behøve ikke saa meget en veeg og kielen, som en stærk og varig Stemme. Naar hine kan tvinge endog de høieste Toner med Mundens Sang, maae vi som oftest tale heftigen og liere paa, udstaae Nattevaagen, drikke Damp af Aftenlamper, og holde ud i forsvedte Klæder. Hvorfor vi ikke maae ved Lækkerheder forkieles Nøsten, og ikke anlegge en Bane til at kunne taale intet, men som dens Brug skal være, saa maa dens Dvælse være; ikke heller maa den begraves i Taushed, men hørdes ved Bane, som hæver al Vanskelighed.

Til Dvælse vil Udenadslæren være meget god, (thi en uberedet Taler kan ikke tillige passe paa Nøstens og lempe Actionen efter Sagen) og de forskieligste Ting's Udenadslære, som de, hoori der raabes, eller disputeres, eller snakkes, eller bruges Sving, at man kan være ferdig til alt. Meer behøves ikke; ellers vilde den for meget pyntede og røgtede Nøst trie sig for et uvant Arbeide, ligesom de til Fegtskolerne og Olien vante Legemer, endskjønt de i sine egne Kampe ere anseelige og stærke nok, vilde, om man paalagde dem Krigsmarscher, Bylter, og Bøgt, maae

flaae feil, og søge hen til sine Salvere (8) og det bare Legems Sved. Hvem kan vel i dette Stykke Arbeide taale denne Regel: Soel og Wind, taaget og meget varmt Veir bør skyes? Skulde man da undslaae sig at staae i Rette for nogen, om Talen kom til at holdes, hvor Solen stak, eller Wind blæste, naar det var taaget, eller lummervarmt? Jeg vil ikke tale om en mavesyg, eller mæt, (9) eller fuld, eller som nylig har havt Oplastelse, hvorimod nogle advare; da jeg ikke troer, at nogen saadan deklamerer, om han ellers har sin fulde Forstand. Derimod have alle med Villighed erindret, at Næsten meest bør skaaes i Overgangen fra Barndom til Ungdom, fordi den naturligen forvikles; ikke efter mine Tanker af Varme, (thi den er større i somme) men snarere af Vådskke, hvoraf denne Alder oprutnes; og altsaa Næseborene og Ørystet udspandes paa den, og alting lige som grødes, er smt, og Fare undergivet.

Men

(8) Det bare Legems Sved) Regterne ubarbejdede Sveden med blotte Legemer, hvilket ikke var saa usfordrageligt, som det var for Soldaterne, der maatte giøre det samme, ved at bære deres fulde Rustning og Bylter paa lange Marscher.

(9) Eller fuld) Maaſkee det følgende: Har sin fulde Forstand, kan passe sig paa fuld, thi til drukkent gaaer det ikke an; eller maaſkee Quintilian har seet meer paa de tre andre Situationer, da han satte meritis compos.

Men til Sagen igien! Naar nu Røsten er sat og kommen til Modenhed, holder jeg den Maade at øve den paa for best, som meest kommer overeens med Hovedarbeidet; hver Dag at tale, som om vi stode for Retten. Thi paa denne Maade bekræftes ikke aleene Røsten og Siden, men Legemet afrettes ogsaa til en Talsen anstændig og passende Stilling.

Forhold i Pronunciationen er det samme, som i Talsen selv. Ligesom denne bør være rigtig, tydelig, jirlig, passende, saaledes og hin. Rigtig, det er uden Feil, bliver den, naar Munden er rask, skielig, behagelig, artig, det er, hvori ingen enten bondeagtig eller fremmed Gienlyd høres. Det er ikke uden Marsag, at der snalkes om Barbarisk ellet Græsk; thi af Lyden skielnes Folk, ligesom Metallene af Klang. Da vil det have Sted, som Ennius roser, naar han siger, at Cethegus havde en listigtalende Mund; ikke det, som Cicero laster hos nogle, sigende, at de agerede ikke, men gøede. Ja der ere mange Feil, hvorefter jeg har talt, da jeg (10) i en Deel af første Bog lærte Børn Udtalen, holdende det beqvemere at melde om dem i en Alder, hvor de kunde rettes. Røsten selv maa da først være (at jeg saa skal tale) sund, ingen af de nys ommeldte Uleiligheder underkastet; dernæst ikke tykladen, tølperagtig, bellende, haard, stiv, vakkende, kleinselig, skral, qvinkende, barnagtig, kielen, qvindagtig;

(10) I en Deel af første Bog) Det 1 og 5 Cap.

aatiq; Veiret hverken flakket, eller lidt udholdende, eller vanskeligt at drage. Men tydelig vil Pronunciationen blive; først naar Ordene ganske udføres, hvoraf en Deel pleier opsluges, en Deel affumpes, da de fleeste ei udtale de sidste Stavelser, men legge al Stycken paa de foregaaende. Men ligesom Ordene rene og hele Udtale er nødvendig, saa er det baade besværligt og kiedsomeligt at overregne og ligesom tælle alle Bogstaver. Thi baade smelte Vokalerne meget ofte sammen, og visse Consonanter blive borte i den efterfølgende Vokal. (11) Exempel paa begge Dele har jeg givet: (12) *Mulum ille & terris* — Man taaler ikke heller, at tvende haarde Consonanter staae sammen, hvorfor der siges *pellexit* og *collegit*, med mere, som paa et andet Sted er omtalt. Herover lagdes det Catullus til Møes, at han behageligen udsagde Bogstaverne. For det andet, naar Talen afdeles, det er, naat Taleren begynder og holder op, hvor han bør.

Der maa og iagttages, paa hvad Sted man skal holde og ligesom standse Talen, (hvilket Grækerne kalde *ὑποδιαστολή* eller *ὑποσημνη*) og hvor man skal

(11) Exempel paa begge Dele har jeg givet) I
9 Bog, 4 Cap.

(12) *Mulum ille & terris*) Første Bog, 7 v. i
Virgils *Æneide*.

skal holde op. Man standser ved (13) *Arma virumque cano*, — fordi dette *virum* hører til det følgende, at det kan blive *virum*, *Troja qui primus ab oris*, og her igien; thi endskjønt det, hvorfra han kommer, er noget andet, end det hvorhen han kommer, maa der dog ingen Afdeling skee, fordi begge Dele indeholdes i det samme Ord *venit*. Tredie gang ved *Italiam*, fordi *fato profugus* kommer imellem, og deler *Italiam* og *Lavinaque*, som gjorde en sammenhængende Tale; og just derfor fjerde gang ved *fato profugus*, endelig ved *Lavinaque venit littora*. Her skal Afdelingen være, fordi herfra begynder en anden Mening. Men Afdelingerne selv maae indbefatte kortere og længere Tid; thi der er Forskiel paa, om de slutte Taler eller Meningen. Saaledes skal jeg strax efter Afdelingen ved *littora* begynde med et nyt Aandedræt, indtil jeg kommer til: Atque altæmœnia Romæ; her maa jeg holde op og hvile, og saa giøre en ny Begyndelse igien. Undertiden er det endog i Perioderne nogle Ophold uden Aandedræt, som i denne: *In cœtu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum* og s. v. Her ere mange Stykker, hvori forskjellige Meninger: men saasom det kun er een fuld Mening, maa Opholdet i disse Mellemrum være lidet, og Sammenhængen uafbrudt; dog da man undertiden nødes at trekke Aanden, uden at Opholdet skal merkes, maa man ligesom stiele sig dertil; ellers, om den plump

(13) *Arma virumque cano*) See Begyndelsen af *Eneiden*.

plump treffes, vil den foraarsage ligesaa megen Ufor-
staaelighed, som en urigtig Ufdeling. Denne Uf-
delings Dyd vil maaskee ansees ubetydelig, men
uden den kan Actionen ingen anden have.

Pronunciationen er zirlig, naar den understet-
tes af en let, høi, fro, beielig, stærk, angenem,
varig, lydelig, reen, giennemtrængende, i Dret
siddende Røst. Den bestaaer af noget efter Herelsen
lempet, ikke saa meget høit, som udholdende, tillige
ligesom behandleligt, som har i fuldkommen Besid-
delse alle de Toner og Forholdelser, der kan forlan-
ges, og er, som man siger, ganske fuldstemmet;
hvortil maa komme Sidernes Fasthed, et Aander-
dræt, som i eet Træk ikke aleene eengang, men im-
merfort kan holde ud. Hverken den groveste, som
i Musik, eller den fineste Tone skifter sig til Taler.
Zhi baade kan hin lidt lydelige og formeget fulde in-
gen Indtryk giøre paa Gemyterne, og denne for
fine og alt for giennemtrængende er saavel overdreven,
som ubeielig i Pronunciationen, og kan ikke raale
at være længe spændt. Zhi det er med Røsten, som
med Strengene; jo slappere, des grovere og fulde-
re; jo strammere, des spædere og finere. Saale-
des har den laveste ikke Kraft nok, den høieste staaer
fare for at springe. En middelmaadig Dyd maa
man altsaa bruge; og den maa forbeies, naar man
vil tilveiebringe større Opmerksomhed, og jevnes,
naar mindre.

Thi det første, man har at see paa, til en ret Pronunciation, er Lighed, at ikke Taleren skal springe op og ned i ulige Streg og Toner, sammenblandende lange og korte, grove og fine, høie og lave, og paa alle disse ulige Ting halte, ligesom paa ulige Fødder. Det andet er Forandring, hvori hele Pronunciationen bestaaer; ingen tænke, at Lighed og Forandring ikke kan parres sammen; thi Ligheds modsatte Feil er Ulighed, og Forandringens er den, som kaldes *μωροειδής*, eensdan Anseelse. Videre, den Kunst at forandre giver baade Behagelighed, og forfrisker Ørene, og qvæger Taleren just ved Arbeidets Omverling; ligesom der er Afverlinger i at staae, gaae, sidde, ligge, hvoraf vi ikke længe kan taale eet Slags. Men fornemelig kommer det an paa, (som jeg ret lige nu skal tale om) at lempe Røsten i Forhold med de Ting, hvorom vi tale, og med Gemyternes Tilstand, at den ikke skal være uovereensstemmende med Taleren.

Vi maa da skye den, som paa Græsk kaldes *μωροτομία*, eensdane Andes og Tone-Hold, ei alene at vi ikke tale alting sstrigende, som er rasende galt, eller ligesom snakkende, som intet Indtryk gjør, eller med en sagte Murren, hvorved og al Opmerksomhed slappes; men saa, at der i de samme Dele og samme Affecter dog blive nogle ikke ret store Bendinger i Røsten, eftersom enten Ordernes Værdighed, eller Meningernes Natur, eller Opholdet, eller Begyndelsen, eller Overgangen udfordre; ligesom de,
der

der tegne med enkelte Farver, dog gjøre noget stærkere, noget svagere, uden hvilket man ikke engang skulde kunne stille Lemmerne. Lad os engang forestille os Begyndelsen af den fortreffelige Ciceronske Tale for Milo; maa der ikke næsten ved hver Afdeeling ligesom stiftes Afsyn, stient i samme Ansigt? Ihvorvel jeg, o Dommere! frygter, at det kan lade ilde, for den kielteste Mand at begynde Talem med Banghed. Alligevel dette i hele Forredraget er indknebet og underdanigt, fordi det baa-
de er en Indgang, og en Sorgmodiges Indgang; maa han dog have med større Kraft og Mod udtalt: For den kielteste Mand; end Ihvorvel jeg frygter, og det kan lade ilde, og med Banghed. Saa maa det andet Mandedrag ved en naturlig Stræben have voxet, fordi man med mindre Frygt udtaler det følgende, og fordi Milos Høimodighed skulde derved vises: Og vil være aldeles uanstændigt, da selv L. Annius tager sig nærmere Statens Frelse, end sin egen. Derpaa følger ligesom en Selvbebreidelse: At jeg ikke kan vise mig ligesaa uforfærdet i Sagen, som han. Siden meer stillende: Dog forstrekker denne nye Rets nye Form Dinene. Men nu begynder han saa smaat at tage Bladet, som man siger, fra Munden: Hvilke hvor de vende sig, sæbne den gamle Ting-Bane, og forrige Rettergangs Maade. Og her tager han det reent fra: Thi af den sædvanlige Kreds sidde I ikke indsluttede. Dette har jeg anmerket for at legge for Dagen, at saavel en Sags

allermindste, som større Dele have et Omfiske i Udtalen, uden hvilket alting bliver eens.

Men over Kræfterne maa Røsten ikke drives; thi baade quæles den ofte, og jo meer den udstrittes, des mindre lydelig er den; undertiden forknuses den, og udbrænder i en Lyd som Grækerne kalde κλωμός, eller Hanehyllingers Lyd. Ikke heller maa man ved at jage for meget afsted, forvirre sin Tale, hvorved baade Afdelingen ryger bort, og Affecten, og undertiden Ordene blive lemlæstede. Den modsatte Feil er for megen Langsomhed, som baade røber en Bæmskelighed i at hitte paa, og slapper Gemhyterne, og spilder Tiden, naar den er bestemt, som kunde behøves til noget betydeligt. Hurtig maa Munden være, ikke fremsusende; mag, ikke drøvende. Beiret maa ikke idelig drages, hvorved Meningen forhællles, ikke heller holdes saa længe, til det maa opgives. Thi hæslig er baade Lyden ved Beirets Vorebblivelse, og dets Udpustelse, ligesom det længe havde været under Vandet, og den meget lange og ubegveme Tilbagedragelse, saasom det skeer ikke af fri Villie, men af Tvang. Hvorfor de, som have vidtløftige Perioder at udtale, maae samle Beiret, dog saa, at det ikke gøres længe, eller lydelig, og aldeles ikke saa, at det kan mærkes i det følgende; best drages Aanden imellem Talens Sammenfældninger. Men man maa øve sig for at kunne holde den det længste mueligt; for hvilket at kunne, Demosthenes scanderter i en Træk saa mange Vers, som

som han kunde. Den samme pleiede og hiemme under Taler at velte smaa Steene med Tungen, at han des lettere kunde udføre Ordene med fri Mund. Der gives undertiden Aande, som er lang og stærk og reen nok, men har dog ingen jevn Styrke til at holde ud, og er derfor skielvende; ligesom Legemer, der synes intet at feile, men have svage Seener. Grøfterne kalde det *βραγχος*. Der ere de, som ikke drage, men med en Sufen sebe i sig igien Aanden imellem Tænderne. Der ere de, som med en idelig, ja endog indvortes klarlydende Stønnen, efterligne Lastdyrene, der slæbe paa Læs og Vag. Hvilket de endog giøre med Glid, at det skal lade, som de trykkes af saa mange Ophitser, og saa stærk Veltalenheds Strøm, at den ikke kunde faae Udløb igiennem Halsen. For andre gaaer det paa tvært og i Bugt, naar de skal tale. Nu idelig at hoste og harke, og pompe Uhumskheden op fra det nederste i Lungen, og bestænke de nærmeste med Mundens Bødste, og under Taler udsnyde den største Deel af Veiret giennem Næseborerne, ere Feil, endskjønt vist ikke Røstens, men fordi de formedelst Røsten begaaes, anmerkes de egentlig paa dette Sted. Men heller vilde jeg fordrage, hvilken af disse Feil det end var, end den at synge, hvormed alle Sager og Skoler nu fornemelig behæftes; hvilket, om det er meer unyttigt end skammeligt, jeg ikke veed. Thi hvad anstaaer en Taler mindre, end en theatraal Melodie, og som undertiden nærmer sig til Druknes eller Ratterutteres

Braal? Hvad meer forvendi til at sette Affecterne i Gæring, end, naar man skulde vise Sorg, Brede, Fortrødelse, Ynkssomhed, ikke alene at holde sig fra de Affecter, hvori Dommeren burde bringes, men endog vanhellige Torvet med en Overgivenhed, som i (14) Kodespil?

Thi Cicero har sagt, at de Lydiske og Cariske Talere næsten synge i Beslutningerne. Jeg har ikke overskredet endog den alvorligere Syngemaade. Mon nogen, jeg taler ikke om Mord, Kirkeran, Vensnemord, men fornemelig om Regnskaber og Afregninger, mon nogen (at jeg skal bruge eet Ord) i Proees synge? Men skal det endelig saa være, hindrer intet, at man jo geleider denne Dvinkeleren med Bitter og Sleiter, ja, hvorfor ikke med Cimler, som endnu meer stemmer med denne Hæslighed. Man gier dog dette med Lyst; thi baade finder enhver Behag i det, som han selv synge, og der er mindre Arbeide herved, end ved at agere. Desuden

(14) Kodespil) Efter Giestebud brugtes dette Spil, og Sang tillige. Kode, talus, er det Been, som sidder i Leedet eller Begghafen af de Dyr, der have fløstede Fodder; ligesom dette Been vare tali dannede, havende 4 Eider, paa hvilke ikke vare tegnede Tal, som paa Terninger, men Dyr's Signelser, for Ex. en Samen Hund og s. v. — Ellers troer jeg snarere, at her bør for ludorum talarium læses Lyciorum & Carum; som hænger bedre sammen med det følgende.

den er der nogle, hvilke, ligesom det gaaer med andre Feil, indtagne af denne Fornøielse indfinde sig allevegne for at høre noget, som kildrer Øret. — Ja hvorfor ikke? Siger ikke Cicero og, at der i Taler er en forborgen Sang? ja dette kommer af en vis naturlig Feil. Jeg vil noget længer hen vise, naar og hvorvidt man bør taale denne Tonebeining og Art af Sang, men (hvori de fleste ikke vil finde sig) forborgen.

Men nu er det Tid at sige, hvilken der er den passelige Pronunciation. Den er da uimodsigelig den, som lempes efter det, hvorefter vi tale; hvilket vel Sindsbevægelserne selv mestendels tilveiebringe, da Røsten lyder, som den drives. Men saasom der ere nogle virkelige Affecter, andre digtede og efterlignede, bryde de virkelige naturligen ud, som de Særgendes, Vredes, Fortrydeliges, men mangle Kunst, og kan derfor ikke dannes efter dens Regler. De derimod, som opdigtes og efterlignes, ere kunstige, men mangle Natur; og derfor kommer det i disse fornemmelig an paa, at faae et tilstrækkeligt Indtryk og Begreb om Tingenes Billeder, og lade sig røre af dem, som om de vare sande; saa skal Røsten, ligesom Mellemmand, male den Skikkelse i Dømmereens Siel, som stod i vores; thi den viser og ligesom afbilder Sindet, og har ligesaa mange Forandringer, som det. Derfor flyder den i glædelige Ting rigelig, simpel, og selv paa en vis Maade munter; men i Stridighed renser den sig af alle

E 5

Kræf.

Kræfter, og ligesom spænder alle Seener; i Brede grum, haard, tyk, og fuld af Vandedrag; thi Veiret kan ikke vare længe, naar det uden Maade udstøstes. Ikke fuldt saa heftig, naar man vil stille, fordi ikke gierne andre, end de Svagere, gribe til det; men i Smigren, Bekiendelse, Undskyldning, Begiering, mild og ydmyg. De Naadendes, Advarendes, Lovendes og Trøstendes er grov. I Fregt og Undseelse indkneben, i Opmuntringer mandig, i Ordverlinger net, i Medynk bevægelig og klæggelig, og med Villie ikke aldeles tydelig; (15) men i Udgangene udbredt og ubekymret tydelig; i Forklaring og Fortællning ligesom, og midt imellem fin og grov Lyd. I oprørte Affekter høves den, i stillede daler den; efter begge Tings Beskaffenhed høiere eller lavere. Men hvad der hører til et hvert Sted i Taler, vil jeg bie lidt med, for at tale først om Geberden, hvilken baade selv stemmer overeens med Hæste, og tillige med den adlyder Sielen. Hvor betydelig den er hos en Taler, kan endog tilfulde sees deraf, at de fleste Ting forstaaes ved den, endskjønt intet Ord høres. Saasom ikke aleene Hønderne, men og Nis tilkiendegive vor Villie, og ere hos de Stummeisteden for Tale; gemeenslig forstaaes og

(15) Men i Udgangene udbredt) Udgang i Taler er en Tings Fortællning, den egentlige Sag uvefsommende, hvormed Taleren dog sigter til Sagens Rytte. Exempel herpaa er Siciliens Beskrivelse, Proserpinas Fortsnappelse. See Talerne mod Verres.

og rører Dands ogsaa uden Ræst, af Gang og Aas-
syn grandsees Gemmyernes Beskaffenhed; endog de
umælende Dyrs Brede, Fryd, Logren erfares baa-
de af Dinene og nogle andre Tegn med Legemet.
Og ingen Under, at de Ting, som dog ere satte
i nogen Bevægelse, giøre saa megen Indtryk, da (16)
et Skilderie, et taus Verk, og altid i samme Stil-
ling, kan saa trænge ind til de inderste Affecter, at
det undertiden synes at overgaae Taleren selv i Kraft.
Er derimod Geberden og Aasynet ikke samtydige med
Taleren, komme vi muntre til at sige bedrøvelige
Ting, negtende til at bejae noget; Ordene vil ei altes-
ne tabe deres Vægt, men ikke engang troes. Ge-
berden og Bevægelsen have ogsaa deres Belladenhed.
Derfor p'leiede Demosthenes at øve sig i Actionen, ved
at see i et stort Speil. Da først, endskjønt (17)
Billederne i Glasset vises vensterlig, troede han
at være i Stand, naar Dinene sagde det. Det
fornemste i Actionen, ligesom i Legemet selv, er Hø-
vedet; saavel til den omtalte Belladenhed, som og
til Beteegnelse. Til Belladenhed hører, at det først
maa holdes lige, og efter Naturen. Thi man vi-
ser

(16) Et Skilderie, et taus Verk) Nogle Talere,
naar de skulde tale om en grusom Ting, havde afmaa-
let den paa en Table, før at røre Dommerne.

(17) Billederne : : vensterlig) I Speiler vises det,
som hører til høire Side, at staae paa venstre St-
de, og tværtimod.

fer Nedriqhed ved at hænqe det ned, og Stoltshed ved at rekke det bag over, Træghed ved at helde det til Siden, og en slags tølperagtig Dumbhed ved at holde det stramt og stivt.

Dernæst maa det af Actionen selv faae beqvæmme Bevægelser, saa det kommer overeens med Geberden, og retter sig efter Hænderne og Siderne; thi Dieshnet vender sig altid til samme Kant, som Geberden, undtagen naar vi enten skal forkaste, eller ikke tilstæde, eller slyde fra os; da maae vi synes at affkye det selv samme med Mashnet, som vi faae fra os med Haanden:

(18) Fra saadan Landeplage frie os Gud!

(19) Nei sandelig, saa stor en Ære seer jeg mig ikke værd at være.

Men Hovedet betegner paa mangfoldige Maader. Thi foruden dets Bevægelser til at samtykke, afslaae, bekræfte, har det og Undseelses, Tvils, Forundrings og Vredes Bevægelser, som alle vide, og have fælles. Dog med det aleene at giøre Geberde, have endog de dramatiske Tærrere holdet for en Feil. Idelig at nikke med det, er heller ikke ret; saa meget meer rasende er det, at kaste det til begge Sider, at udryste og dreie Haaret omkring.

Mashnet

(18) Fra saadan Landeplage) 3 Bog, 610 v. af Æneiden.

(19) Nei! sandelig) 1 Bog, 339 v. af Æneiden.

Mashnet har meest at sige. Dette viser os
 bønfsaldende, truende, belevne, sure, lystige, be-
 hiertede, nedslagne; til dette vende Folk Drene,
 det stirre de paa, det gloe de paa, endog førend vi
 tale. Af dette kiendes vor Kiærlighed til nogle, Had
 til andre; af dette forstaae vi det meeste, dette er
 ofte isteden for alle Ord. Derfor laane og Zones-
 Konstnerne i Stykker, som gøres til Skuespils Brug,
 Affecter af Personer; at Niobe i Sørgepillen kan
 være traurig, Medea grum, Ajax forbausset, Her-
 kules grusom. Og i Comodierne, foruden den For-
 skiel, som iagttages imellem Trælle, Ruffere, Snyl-
 tegiester, Bønder, Soldater, Kiællinger, Skierger,
 Piger, knarborne og gudslige Gamle, alvorlige og
 ruttende Unge, Matroner, Jomfruer, forestilles
 hin Fader, som er en egen Person, fordi han er
 snart hidsig, snart sagtmodig, med en opffudt, og
 en nedffudt Dienbryne. Meest livagtig pleie de
 latinske Skuespillere at agere. Men i Mashnet igien
 gielde Dinene meest, igiennem hvilke Sindet fornes-
 melig fremlyser, saa at de endog uden Bevægelse
 blinke klart i Lystighed, og ligesom overdrages med
 Skyer i Traurighed. Ja Naturen har ogsaa, til at
 betegne Sindet, givet dem Taarer, som udbriste i
 Sorg, eller flyde i Fryd. Ved Bevægelse bliver
 Dieshnet stivt, løst, stolt, biskert, blidt, skarpt,
 hvilket maa laves, eftersom udfordres. Men sturre
 og udspilte, eller matte og dødsige, eller dødske, eller
 kaade og ustadige, eller svemmende og med en slags
 Bølløst overøste, eller ffeelende og (at jeg saa skal
 sige)

fige) forlæbte, eller fordrende, eller lovende bør de aldrig være. Og hvem, som har den mindste Indsigt eller Forstand, vil holde dem sluttede, eller pine med dem? Til at udtrykke alt dette, have de i Dinehaarene og Dineaaagene redebonne Tienere. Dinebrynnene have og en god Deel i Actionen. Thi baade danne de nogenledes Dinene, og de beherske Panden. Ved disse rynkes, opløstes og nedlades den; ihvorvel een Ting har Overmagt, det Blod nemlig, som settes i Bevægelse efter Sindets Tilstand, og i Undseelse skyder frem under den værgeløse Hud, foraarsagende Rødme, i Frygt skyer tilbage, efterladende en kold Blegghed; selv jevnt føder det af sig en jevn Klarhed. Feil ved Dienbrynnene er det, naar de enten ere ganske urørlige, eller alt formes get bevægelige, eller have en ulige Stilling, (som jeg nylig sagde om den komiske Person) eller naar de laves tværtimod det, vi sige. Thi sammendragne tilkiendegive Traurighed, udvidede Munterhed, nedslagne Bluserdigbed. Og vil man tilstaae eller afslaae noget, skydes de ned eller op.

Med Næseborene og Læberne betegnes vel neppe noget med Anstændighed, endskjønt det latterlige, foragtelige og væmmelige derved pleier at tilkiendegives. Thi baade at sammentrekke Næseborene, (som Horatius siger) og opblæse, og bevæge, og med Fingrene uroelige dem, og med et hastigt Nik udstøde Betret, og ofte vrænge, og med krum Haand stryge dem tilbage, lader ilde; ja endog en idelig Snyden dades

les

les billig. Ikke heller er det smukt, naar Læberne
rekkes frem, og kløves, og tilklemmes, og vrænges,
og vise Tænderne, og trekkes til Side og næsten op
til Øret, og med en slags Foragt bøies tilbage igien,
og slæbe, og nedlade Kæften kun paa den ene Si-
de. Og saa er det hæsligt, at slikke og bide i dem,
saa meget meer, som de i Ordenes Udførelse kun bør
bevæges maadelig; thi der maa tales meer med
Munden, end Læberne.

Nakken bør være lige, ikke stiv, eller bage-
lands. Halsen strykes vel sammen og strekkes i Beis-
ret med forskiellig men lige stor Hæslighed; at
holde den strakt, falder baade besværligt, og Kæften
formindskes og svækkes derved. Hagen fæstet i Bryn-
stet gjør den (20) mindre lydelig og ligesom bredere,
fordi Struben trykkes. Sielden lader det vel
at stryke Skuldbrene op og sammen; thi Nakken for-
kortes, og forårsager en nedrig, trællemæssig, og
ligesom skielmsk Geberde, naar man setter sig i en
hyllende, beundrende, frygtende Stilling. En
maadelig Armstrekning med slappe Arle, og udvi-
klende Fingre i Haandens Fremførelse, passer best
til sammenlenkede og vidtloftige Steder.

Men naar noget meer glimrende og rigere skal
figes, som det: Fra Steene og Ørkener gienlyder Rø-
sten,

(20) Mindre lydelig og ligesom bredere) Lustreret
bliver bredere, og Kæften grovere.

sten, spadserer den ud til Siden, og Taler selv udbreder sig paa en vis Maade med Geberden. Hænderne, uden hvilke Actionen skulde være stumpet og krasles, have næsten usigelige Bevægelser, da de mestendels komme op imod Ordene, selv i Righed. Thi de øvrige Lemmer hjælpe paa Taleren, disse (havde jeg nær sagt) tale selv. Mon vi ikke med disse fordre, love, kalde, bortvise, true, benfalde, gheske, frygte, tilspørge, negte, vise Glæde, Bedrøvelse, Tvivl, Tilstaaelse, Forrydelse, Maal, Mængde, Tal, Tid? Mon ikke de samme skynde paa, bede ydmygt, forbyde? samtykke, beundre, undsee sig? Ere de ikke isteden for Adverber og Pronominer, naar man peger paa Steder og Personer? Derfor forekommer dette mig som alle Menneskers fælles Sprog, i hvor mange og forskiellige Tunge-maal alle Folkeslag og Nationer end have.

Disse omtalte Geberder fremkomme vel naturligen med Røsten selv, men der ere andre, hvilke ved Esterlignelse betyde Tingene, som naar man betegner en Syg, ved at føle Pulsen ligesom en Læge, eller en Harpenist, ved at stille Hænderne efter een, som slaaer paa Strenge; hvilken Maade man i Actionen af al Magt maa sige. Thi en Taler bør ikke paa mange Mile nærme sig til en Dandsker, men rette Geberden meer efter Meningen end Ordene, hvilket endog de noget alvorligere Comedianter pleiede at giøre. Nu ligesom jeg ikke forbyder Taleren at trekke Haanden til sig, naar han taler om sig selv,

og

og række den ud til den, som han vil fremvise, og noget deslige, saa tillader jeg ham ikke at efterabe visse Stillinger, og saaledes forklare hvad han vil sige. Og denne Jagttagelse gielder ikke aleene om Hænderne, men om al Geberde og Røst. Saaledes maa man ikke i den Mening: Det romerske Folks Prætor stod med Skoe paa, sege at efterligne, ved at helde sig, Verres's Postyr over Skisgen; ikke heller i denne: Han pidskedes midt paa Torvet i Messana, maa Legemet krummes til en Stilling, som naar det skal anlegges til Hug, ikke heller maa Røsten udbræales, ligesom den pleier at udbræde i saadan Smerte. Comedianterne synes mig og at gøre deres Sager meget slet, som, endskjønt de have en ung Persons Rolle, dog naar der i Fortællingen forekomme enten en gammel Mands Ord, som i (21). Fortællingen til Hydria, eller et Fruentimmers, som i Georgus, bruge en skielvende eller qvindagtig Pronunciation. Saaledes efterligne og disse undertiden urettelig, hvis hele Kunst bestaaer i Efterlignelse.

Den almindeligste Geberde er, naar Middelfingeren drages til Tømmelfingeren, de tre øvrige udraakte; i Begyndelser er det tienligt at fremføre den maa

- (21) Fortællingen til Hydria, som i Georgus) Hydria og Georgus, Bandsnogen og Bonden; saa kaldes 2 Comodier.

maadelig med en sagte Bevægelse til begge Sider, da tillige Hovedet og Skuldrerne efterhaanden lempe sig efter Haandens Hensigt; i Fortællinger maa den være fast, men rækkes lidt længer frem, i Bebreidelser og Overbevisninger slyng og paadrivende, thi i disse Dele strækkes den længer og friere ud. Men urigtigen pleier den føres til Siden, ligesom den vilde op til den venstre Skulder; Skönt nogle endnu være sette Armen paa tvært frem, og agere med Albuuen. De to mellemste legges og under Tømmelfingeren; og er denne Geberde endnu meer paadrivende, end den forrige, men uskikket til Begyndelse og Fortælling. Men naar de tre sammentrekkes og trykkes under Tømmelfingeren, da pleier man udrekke den Finger, som Cicero siger, at Crassus brugte saa vel. Den gjør Gavn i at bebreide og pege, (hvoraf den har sit Navn) (22) lidt tilbagelagt paa en i Veiret rakt og mod Skulderen vendende Haand, bekræfter den, vendt mod Jorden, og ligesom ludende, driver den paa; (23) undertiden betegner den Tal. Den samme, naar de øverste Leed paa begge Sider sagte omgribes, og de to andre maadelig krummes, dog mindre den mindste, er beqvemt til

(22) Lidt tilbagelagt paa en i Veiret) Derover forestilles Bestandighed paa Mynter med Pegefingeren i Veiret.

(23) Undertiden betegner den Tal) Den venstre Haands Pegefinger betegnede 30, og den høires tilligemed Tømmelfingeren 300.

til at disputere. Dog synes de at argumentere stærkere, som holde det mellemste Leed, naar de yderste Fingre ere saa meget meer krummede, som de forreste stige ned. Naar man taler med Undseelse, skilker det sig meget vel, at lade de fire første Fingre gaae løst sammen ved Enderne, og føre Haanden til sig ikke langt fra Munden eller Brystet, og siden lade dem gaae fra hinanden ludende og ganske lidt frem. Paa denne Maade, troer jeg, har Demosthenes begyndt sin bange og ydmyge Indgang i Taleren for Etesiphon, og i saadan Stilling maa nok Ciceros Haand have været, da han sagde: Har jeg nogen Forstand, o Dommere! hvor liden merker jeg dog den er. Den samme knyttes noget freiere til Munden (24) med opvendte Fingre, og udvikkles lidt meer igien med nedvendte, at den kan synes ligesom at fremsføre Taleren selv. Undertiden setter man to og to Fingre sammen, uden at legge Tømmelfingeren imellem; de nederste vendes noget ind til Haanden, dog uden at holde de øverste spændte. Undertiden trykke de to nederste Haandgruben ved det nederste af Tømmelfingeren, og denne føies til de øverstes mellemste Leed; undertiden legges den fjerde skævt ned; undertiden, naar man skal bevise, eller inddele noget i Taleren, dreies Haanden til Siderne fra og til, til venstre Side baglænds, og til høire ludende, med de fire Fingre

§ 2

meere

(24) Med opvendte Fingre) Jeg har læst sursim
spectantibus for deorsum spectantibus,

meer flappe end framme, og Tømmelfingeren indad
bøiet. Der er og nogle korte Geberder, som naar
Haanden saa sagtelig krummet (ligesom Vndende gies-
re) seres med korte Ophold frem og tilbage, og har
et slags Medhold af Skuldrene; denne er meest pas-
selig til dem, som tale knapt og ligesom med Frygt.
Eil Foruandring passer den Geberde, naar en ikke
ganske opvendt Haand, som trekker alle Fingre
til sig efterhaanden fra den mindste af, i Tilbage-
vendingen udvikles og omdreies paa eengang. Spør-
gende have vi ikke altid eens Fagter med Haanden;
dog dreie vi den som oftest, hvad Stilling den
end har.

At sette Spidsen af Pegefingeren midt paa
den høire Tømmelfingers Nægl, de andre flappe,
stikker sig baade for de samtykkende og fortællende,
og delende. Ei ulig den, som Grækerne, men
med de tre Fingre sammmentrykte, nu meest bruge,
endog med begge Hænderne, saa ofte de sløymæssig
hugge Bei for sig med sine Enthymemer. Med en
langsom Haand lover man, og taler efter Munden,
med en snar tilskynder man, og undertiden roser.
Der er og en meer almindelig, end rigtig Geberde,
naar een, som driver paa i Taler, verelviis og ha-
stigen knytter og udslaaer Haanden. De fremmede
Skoler have nu og næsten vedtaget at bruge, liges-
om til at opmuntre med, en huul Haand med fra-
hinanden staaende Fingre, ført i Veiret noget ha-
stigen og høiere end Skuldrene.

Den

Den stielvende Haand hører til Skuespil. Hvorfor nogle ikke have kundet fordrage, at bære Haanden med sammenføiede Gummer til Munden, veed jeg ikke. Thi vi giøre det, baade naar noget i en Hast synes os forunderligt, og undertiden naar vi begaae en Feil, og strax rødmande tage os i det samme med en slags Banghed og Afbedelse. Vi legge jo ogsaa knyttet Haand til Brystet, for at betegne Fortrydelse eller Brede, da tillige en igiennem Tænderne stier Røst ei lader ilde: Hvad skal jeg nu giøre? Hvad skal jeg tage mig for? I Bevøiser at bære Tømmelfingeren opad, anseer jeg meer som en Vedtægt af Talerne, end en Anstændighed.

Al Bevægelse bestaaer af sex Dele, og den syvende er den kredslobende, hvoraf den sidste alene er uduelig, de øvrige, for, bag, paa høire og venstre Side, op og ned, kan betegne noget. Bag Rørgen giøres ingen Geberde, undertiden pleier den dog ligesom vendes derhen. Vest begynder Haanden fra venstre Side, og nedlægges paa den høire, men saa at den synes at nedlægges, ikke at flaae; skient den og undertiden i Slutningen falder, dog saa at den i en Hast gaaer tilbage; og sommetider springer tilbage, naar man enten negter, eller forundrer sig over noget. Her have de gamle Talemestere med Rette tilføiet, at Haanden baade skalde begynde og nedlægges med Meningen; thi ellers vilde Geberden stee enten før eller efter Røsten, hvilke begge Dele ere høislige. Deri have de, ved at ville konfle

for meget, taget feil, at de vilde giøre (25) tre Ord til Bevægelsens Rum, som hverken iagttages, ikke heller kan; men de have vildet sette et vist Maal for dens Langsomhed og Hastighed, og det ei uden Marsag, at ikke Haanden enten skulde være længe ledig, eller (som mange giøre) ved en idelig Bevægelse forhalke Actionen.

Der er noget andet, som baade skeer hyppigere, og fører meer vild; visse forborgne Takter i Talen, og ligesom visse Stavelsesmaal, hvorefter de flestes Geberde falder, for Ex. den første Bevægelse er: (26) *Novum crimen*, den anden *C. Caesar*, den tredje & *ante hanc diem*, den fjerde *inauditum*, dernæst *propinquus meus*, og *ad te Quintus Tubero* detulit. Hvoraf skyder, at de Unge, naar de skrive, i Forveien nyne Geberdens Takt, og indrette Meningen, eftersom Haanden skal falde. Deraf kommer og den Feil, at den Geberde, som bør endes paa høire Side, gierne holder op paa den venstre. Vedre da, siden der i hver Tale ere nogle korte Stykker, hvorved, om behøves, man kan samle Beiret,

(25) Tre Ord til Bevægelsens Rum) Dette kan baade tages i den Mening, at Bevægelsen skal endes ved hver tredje Ord, og at der imellem to Bevægelser skal være tre Ord.

(26) *Novum crimen*) En ny Forbrydelse, *C. Caesar*, og for denne Dag uhort, har min Paarørende *Quintus Tubero* for dig andraget. See Talen for *Ligarius*.

Beiret, efter dem at rette Geberden, nemlig saa: *Novum crimen*, C. Cæsar slutes ved sig selv, fordi der følger en *Conjunction*, dernæst & ante hanc diem inauditum, maa ikke være kortere. Herefter maa Haanden lempes, og dette maa være, saa længe Actionen er roelig og i sin Begyndelse, men naar den er bleven varm og hidtig, maa ogsaa Geberdens Antal være med Talens Hastighed. Til nogle Steder skifter sig en hastende, til andre en indkneben Pronunciation. Med hin springe vi over, sammentyngte og ile vi; med denne trænge vi paa, trykke vi ind og sætte vi fast. Det langsome rører meer; derfor var *Roscius* gesvindig, *Ulpus* langsom, fordi denne spillede Tragedier, hin Comedier.

Det samme iagttages og med Bevægelsen. Derfor er i Comedier Unglinges, Gamles, Soldaters, Matroners Gang adstadig, Tienere, Piger, Smarodsfere, Fiskere gaae hastig afsted. Talemeesterne forbyde at bære Haanden over Høirene, og neder for Brystet; saa meget større Feil er det, at tage den fra Hovedet, eller føre den ned til Beltestedet. Den fremføres til venstre Side inden for Skulderen, længer lader ikke vel. Men naar man, for at betegne Foragt, ligesom fremstøder Haanden til venstre Side, maa den venstre Skulder fremføres saa meget, som Hovedet hælder til høire. Med den venstre Haand aleene gøres aldrig nogen ret Geberde; den feier sig idelig efter den høire, enten man ordner Berisene

paa Fingrene, eller man med flade og til venstre Side bortvendte Hænder affkjer, eller man fører lige frem flade og tilbendte, eller man spiler dem ud til begge Sider, eller man tilstaaer og beder ydmygt. Men forskielige ere disse Geberder, enten man lader Hænderne synke, eller tilbedende opløfter dem, eller fremstrekker dem, naar man vil bevise eller paakalde. I Albanske Høie og Lunde! Eller det af den Gracchiske Tale: Hvor skal jeg Elendige tage min Tilflugt? hvor vende mig hen? til Capitolium? — Men det flyder over af min Broders Blod; — eller hiem? — For at see en ynkwardig stakkels Moder græde? Thi i disse vise sammenlagte Hænder meer Affect. I ubetydelige, bedrøvelige, behagelige Ting strekkes den lidt ud, i vigtige, glade, grusomme længere.

Jeg vil og tilføie Hændernes Feil, som endog øvede Talere pleie at begaae. En Geberde da, som om man rakte efter et Bæger, eller truede med Hug, eller om man med høiet Tømmelfinger (27) betegnede 500, hvilket nogle Skribenter have dadalet, har jeg ikke engang seet de tølperagtigste bruge. Men at een rekter Armen saa langt ud, at man kan see lige ind til Siden, en anden ikke tør komme med Haanden uden for Folden, en anden strekker den saa langt frem, han kan naae, eller løfter den op til Loftet,

- (27) Betegnede 500) Beda siger, at man ved at høie Tømmelfingeren paa høire Haand betegnede 500, paa venstre 50.

tet, eller ved ofte at dreie den hen over venstre Skulder saa pidsker paa Ryggen, at det ikke er ganske sikkert at staae bag ham, eller gjør en Kreds ved venstre Side, eller ved sandselsøs at støde den fremtreffer paa de næst staaende, eller vifter med Albuerne til begge Sider, det veed jeg ofte skeer. Den pleier og være seendragen, og rystende, og ligesom skien-
de; undertiden ogsaa med krumme Fingre enten nedslænges den af Hovedet, eller krumfingret og opvendskydes den i Beiret. Man bruger og den Stilling, som paa Støtterne pleier betegne Fred, da Hovedet er høiet til den høire Skulder, Armen fremstrakt fra Øret, og Haanden udraakt (28) med fiendsk Tommelfinger, hvori just de finde meest Smag, som præle af, at de tale med opløstet Haand. Til disse kan man regne dem, som med svingede Fingre udskyde Meningerne, eller kræve til Vidne med opløstet Haand, eller (hvilket undertiden, naar det skeer med Naade, er antageligt) saa tit de høre noget, reyse sig paa Tøerne; men de begaae en Feil, ved at udstrekke en Finger, saa langt mueligt, eller og to, eller holde begge Hænder, ligesom de, der høre noget.

Hertil komme nogle Feil, ikke af Naturen, men af Vagthed, at giøre blind Allarm med Munden, naar Hukommelsen staaer feil, eller den rette

F 5

Tanke

- (28) Med fiendsk Tommelfinger) d: Med sammen-
trykt Tommelfinger; thi saaledes betegnede man Had,
men med oprakt Gnist.

Tanke ei vil falde ind, at give en Lyd, som om noget stod fast i Halsen, at tørre Næsen uden at vende sig, at spadserere omkring, talende en Stump her, en anden der, at blive i en Hast staaende, og tie for at høre sin Koes; hvilket alt at gien- nemgaae vilde blive næsten uendeligt. Thi enhver har sine Feil. Brystet og Maveu maa man vogte sig for at kaste frem, fordi Ryggen krum- mes derved, og alt det baglændse er ufordrageligt. Siderne maa stemme overeens med Geberden. Thi hele Legemets Bevægelse gjør og noget; saa at endog Cicero holder for, at der ageres meer med det, end med Hænderne selv. (29) Saa siger han i Tale- ren: Ingen Behændighed med Fingrene, in- gen Ledeboining efter Tonesaldet, heller en ret Stilling af hele Kroppen, og en (30) mandig Sideboining. At slaae sig paa Laaret, som (31) Cleon i Athen først menes at have gjort, er baade brugeligt, og anstaaer de vrede, og opvækker Tilhø- rerer. Og det savner Cicero (32) hos Callidius, sigende

(29) Saa siger han i Taleren) 18 Capitel.

(30) Mandig Sideboining) Som man har vant sig til, heller i Rustning eller paa Fegtskolen, end paa Comodien og blant Søglerne, siger Quintilian 1 Bog, 11 Cap.

(31) Cleon) Cleon var en Feldbereders Søn, men blev dog sendt af Athenienserne som Ansører til Thracien.

(32) Hos Callidius) I Brutus 79 og 80 Cap.

sigende: Intet Slag foran, intet Slag paa Laaret, ingen (hvilket endnu kunde tilgives) Trampen med Fodderne. Men hvad angaaer, at staae sig foran, tager jeg mig den Frihed at sige Cicero imod. Thi det er skuespilmæssigt baade at staae Hænderne sammen, og staae sig for Brystet. Sielden vil det og lade vel, om man nogen Tid tiltraler sig selv, enten i en opmuntrende eller bebreidende eller jamrende Tone, at støde til Brystet med den hule Haands Fingrespids; maa det nogen Tid saa være, vil det dog være uanstændigt at føre Kappen derfra.

Ved Fodderne iagttager man deres Staaen og Gang. At staae med den høire frem, og fremsføre samme Haand og Fod er hæsligt. Undertiden kan man støtte sig paa den høire, men (33) med et lige Bryst; som dog er meer en komisk end Taler-Geheerde. Ikke heller lader det vel, enten at opløste, eller reyse paa Læerne, saa meget mueligt, den høire Fod, naar man staaer paa den venstre. Staaende at skræve meget, er hæsligt, og gaaende at stritte meget ud med Benene er næsten liberligt. Man kan gaae frem, naar det skeer i rette Tid, ikke for langt, ikke for hastigt, ikke for ofte. En Spadseren gaaer og an, formedelsk (34) Versømmelsernes umaadelige Ophold i

(33) Med et lige Bryst) Ikke række sig frem over, som han for har sagt.

(34) Versømmelsernes umaadelige Ophold) Tilhørerne, naar de hørte noget af det, Taleren sagde, udbrød

Ophold; ihvørvel Cicero tilstæder kun sjelden at trine frem, og ikke ret langt. Men at løbe hist og her, og, som Domitius Afer sagde om Sura Manilius, at have travelt, er noget naragtigt; derfor gjorde Flavius Virginius et arrigt Spørgsmaal til en Veltalenheds Lærer, en Ven af ham, hvor mange tusind Skridt han havde declameret. Jeg veed, at der ogsaa foreskrives, at man ikke skal gaae saa, at Ryggen vendes til Dommerne, men gaae paa tvert, og see tilbage til Raadsamlingen. Det kan ikke skee for private Retter; thi baade er der mindre Plads, og ikke er man længe fravendt. Undertiden kan man dog lidt efter lidt gaae tilbage. Nogle springe endog tilbage, som tilviffe er latterligt. (35) Alt trampe med Foden, ligesom det paa sine Steder kan være tilpas, som Cicero siger, enten i Begyndelsen eller Slutningen af en Paastand, saa er det, oftegiort, baade Tegn til, at en Gæst taler, og en Aarsag til, at Dommerens Opmerksomhed tabes. Deres Raven til høire og venstre Side, som staae snart paa den ene, snart paa den anden Fod, lader og ilde. Man maa ssee som noget Ont den smidige Action, saadan (36) som Cicero siger Titius brugte, hvoraf og et slags Dands blev kaldet den Titiske.

Last:

ndbrøde i Exclamationer og Lovtaler, men undertiden vare saadane Exclamationer kiøbte.

(35) Alt trampe med Foden) : : som Cicero siger)
3 Bog, 59 Cap. om Taleren.

(36) Som Cicero siger Titius brugte) J Brutus,
hvor og det følgende om Cicero findes.

Eastværdig er og den idelige og hastige Slingren til begge Sider, hvorfor Prætoeren Curio blev beleet baade af Junius, som spurgte: (37) hvem der talte i Tollen? og af C. Sicinius. Thi da han engang, som sædvanlig, brav havde tumlet sig, og hans Collega sad hos, som formedelft Svagelighed var tilsnøret, og med mangfoldige Medicamenter for Leede-Bee besmurt, siger han: Octavius! du kan aldrig fuldtakke din Collega; havde ikke han været, skulde Fluerne i Dag have fortæret dig paa Stedet. Skuldrene skydes og op og ned; hvilken Feil Demosthenes siges at have rettet, ved at lade, naar han stod og talte i en trang Talestoel, et Spyd hænge ned over Skulderen, for ved dets Ansætelse at erindres, om han i Talens Heede glemte at at vogte sig for Feilen.

Da først kan man tale spadserende i offentlige Sager, hvori mange skal demme, naar vi vil lige som indprente i hver især, hvad vi sige. Men det bør ikke taales, at nogle slænge Kappen tilbage over Skulderen, føre med den høire Haand (38) Gorden lige

(37) Hvem der talte i Tollen) De som ere i en Tolle eller andet saadant Garto, kantro snart til een, snart til en anden Side; denne Kantren foreskillede Cicero.

(38) Gorden lige ned til Lænderne) Om Gorden kan jeg ingen tydelig Førefilling giøre mig, men maa sige

lige ned til Lænderne, og i det giøre Ophævelser med den venstre, gaae og fladre; ikke mindre ufordrageligt er det, at den venstre Haand bagbindes, og den høire reffles des længere frem. Herved falder det mig ind ogsaa at erindre, at det er en meget ufønmelig Skik, naar man (39) i Lovtalernes Frist enten hviler noget i Dret, eller skiemter med sine Selskabsbrødre, eller undertiden saaledes seer tilbage til sine Skrivere, at det lader, som man udlovede Foræringer. At høre sig hen til Dommeren, naar man underretter, gaaer an, især naar det, man taler om, er urede. At legge sig ned over Advokaten, som sidder paa de nedre Bænke, er haanligt. At lude sig ned til sine, og støtte sig med Hænderne, uden gyldig Årsag til at vise sig træt, er Tegn til Kiølehed; ligesom overlydt at settes paa Spor, eller at læse, er Tegn til Glemsomhed. Thi hos alle disse slappes baade Talens Fynd, og Affekterne kiølnes, og Dommeren troer, at man gjør kun lidt af ham. At gaae over til affondrede Bænke tilkiøndegiver Frelshed.

Thi

fige det samme, som Locke har sagt om Romernes Dragt i Almindelighed, at det er ligesaa vanskeligt at give en rigtig og vis Beskrivelse derover, som over Skrædernes Ansigter, der syede den. Jeg vil kun henvise til dem, som have skrevet derom, til Turnebus, Rubenius, Salmasius, Rosinus.

(39) I Lovtalernes Frist See 34 Anmerkning.

Thi baade æffede Cassius Severus løierligen (40) en Krypbestang mod een, som gjorde dette, og gaaer man undertiden modig frem, man træder altid foldt tilbage.

De, som tale for (41) Tribunalerne, maa nødvendigvis forandre noget i mine Regler. Saa som baade Ansigtet maa staae høiere i Beiret, saa at det vender mod den, man taler for; og Geberden maa gøres med meer udrafte og til den samme vendte Hænder; med mere, som alle, endog uden min Erindring, vil fornemme. Ligeledes nødes de at giøre, som agere siddende; thi fordi de i ubetydelige Sager mestendeels sidde, kan de ikke bruge de samme Sving i Actionen, og nogle Feil nødes de at begaae, da den, som sidder paa Dommerens venstre Side, maa sette den høire Fod frem, og sidder han paa den høire, giøre mange Geberder til venstre Kant, som kan sigte til Dommeren. Jeg seer nok, at de fleste ved hver Menings Slutning rejse sig op, og at nogle endog spadserer lidt imellem; om det er anstændigt, maae de selv see til; men naar de det giøre, agere de ikke siddende.

(40) En Krypbestang) Det Træ, som settes imellem Hestene i Stalden, at de ikke skal bide hverandre, eller slaae bag op.

(41) Tribunalerne) Tribunalerne høre til den høiere Dørrighed, Bænkene til den mindre. Tribunalerne vare meget høiere bygte.

siddende. At drikke, ja endog at spise under Actio-
nen, som mange have giort, og nogle endnu giøre,
være langt fra min Taler. Thi om nogen ellers ikke
kan udstaae Besværligheden ved at tale, er det ei saa
uffelt, ikke at føre Sager, og meget bedre, end at
legge for Dagen sin Foragt baade for Forretningen
og Tilhørerne.

Der er ingen særegen Dragt for en Taler,
men frem for andres falder dog gemeenlig hans i
Sinene. Derfor maa den, som hos alle skikkelige
Folk, være stadselig og mandig. Thi baade Kap-
pen, og Skoene, og Haaret ere at udsætte paa,
saavel formedelst for megen Pynt, som Forsømmelse.
Noget er der paa Klædebonnet, som efter Tidernes
Bessaffenhed for en Deel er bleven forandret. Thi de
Gamle havde ingen Folder; noget derefter brugtes meget
forte. De maae derfor i Indgangene have brugt an-
dre Geberder, hvis Arm, ligesom Grækernes, var
indsluttet af Klædebonnet. Men jeg taler om de nu
brugelige. Den, som ikke har Rettighed at bruge
Purpurdopper, maa gyrties saaledes, at de foreste
Kanter af Kiortelen komme at rekke lidt neden for
Knæerne, og de bageste lige midt paa Hælene. Thi
Fruentimmernes gaar neden for, og (42) Centurio-
nernes oven for. At Purpurtribene gaar lige ned,
er let at iagttage; dog seer man, det undertiden for-
sømmes.

(42) Centurionerne) Et slags Officerer, som havde
at befale over 60 Mand.

sømmes. De som have Purpurdopper, bruge den
 lidt længer ned, end de gyrtede. Kappen selv vil jeg
 skal være rund og vel skaaren; ellers vil den i mange
 Henseender være uskikket. Best er det, naar dens
 forreste Deel rekker til Midten af Skinnenebene; bag
 til gaaer den (43) i Forhold lavere end Gyrtning-
 gen. Den Fold er Jirlighed, som rynkes nederst
 ved Kappen, men aldrig maa den være lavere. Den,
 som trekkes under den høire Skulder paa tvært til den
 venstre, ligesom et Belte, maa hverken klemme fast
 til, eller hænge slatted. Den bageste Deel af Kap-
 pen maa gaae længer ud; thi da sidder den baade be-
 dre og fastere. En Deel af Kiortelen bør og sky-
 des op, saa den ikke under Actionen falder ned over
 Forarmen igien; siden legger man Folden paa
 Skulderen, hvis yderste Kant det ei lader ilde
 at faste bag over. Men man bør ikke bedække
 Skulderen tillige med heele Forhalsen, ellers vil Klæde-
 bonnet blive snævert, og betage den Ansæelse, et bredt
 Bryst giver. Den venstre Arm skal løstes saa høit
 op,

(43) I Forhold lavere end Gyrtningen) Jeg for-
 staaer det saaledes, at naar Kiortelen for til gaaet
 lidt neden for Knæerne, og bag til midt ned paa Ha-
 serne, saa bør Kappen for til rekke til Midten af
 Skinnenebene, og bag til være fodsid, saa at Bag-
 stykkerne af Kappen ere i Forhold eller saa meget læn-
 gere end Forstykkerne, som Bagstykkerne af Kiortelen
 gaae længer ned end Forstykkerne.

op, at den gjer omtrent en ret Vinkel; oven paa den skal være to lige store Kanter af Kappen. Haanden maa ikke besettes med for mange Ringe, særdeles paa de midterste Leed; dens beste Stilling er, naar Tommelfingeren løstes op, og de andre krummes lidt, uden man vil holde Papiret i den; hvilket man ikke maa elske. Thi det synes at vise en Mistviol om Hukommelsen, og hindrer mange Geberder. De Gamle lode Kappen gaae lige ned til Skoene, ligesom Graeberne deres Pallium. Saaledes vilde Plotius og Rigidius have det, som skreve om Geberden paa de Tider. Desmeer undrer jeg over, at Plinius den yngre, en lærd Mand, og som har gjort sig megen Umag, om ikke alt for megen, i det mindste i denne Bog, kunde falde paa at troe, som han fortæller, at Cicero pleiede at gjøre det, for at skule Ankeltoderne, da man kan see af Støtter, at de, som levede efter Cicero, have brugt samme Klædedragt. (44) Brystdug, saavel som Baand om Skinnene, og Halsduger, og Drebaand kan Svagelighed aleene undskyldes.

• Denne Klædebonnets Jagttagelse gielder kun for Indgangene, men naar man kommer længer hen i Salen, endog næsten fra Fortællingens Begyndelse, falder

(44) Brystdug) I Originalen staar palliolum, en Raabe, men derved maa nok forstaaes et tykt eller foeret Klæde, som de have brugt under Kappen isteden for tunica, for at holde sig varme.

falder Jolden som af sig selv lige ned fra Skulderens og naar man er kommen til Bevæsen og deres Kilder, vil det lade vel, at kaste Kappen fra venstre Skulder, ja at slaae Jolden løs, om den hænger fast. Med den venstre Haand kan man ogsaa føre den bort fra Halsen og det øverste Bryst; thi nu er alting i fuld Garing. Og ligesom Næsten nu er heftigere og foranderligere, saa bør og Klædebonnet see ud, som det stod til Jelds. Naar det nu lader næsten rasende, at indsvæbe og indsnøre den venstre Haand i Kappen, og mageligt og kielent, at kaste hele Jolden over til den høire Skulder, og der gøres endnu det, som værre er; hvorfor kan man da ikke heller kaste en noget runkt hængende Jold under den venstre Arm? Thi det viser en slags Fyrighed og Hurtighed, og skikker sig ei ilde til den stærke Garing, hvori Taleren er.

Men naar Hviden af Taleren er forbi, lader næsten alting vel, i det mindste naar Bykken feier, endog Svæden selv, en pustende Mæthed, uordentligt Klædebon, og en overalt flagrende og ligesom faldende Kappe. Det falder mig derfor saa meget forunderligere, at Plinius ogsaa har gjort sig Uleilighed med denne Befaling, at Vandene burde saaledes tørres med Tørklædet, at ikke Haaret kom i Uorden, hvilket han fort efter med Rette alvorligen og strengt forbyder at sette i Orden igien. Mig synes derimod, at det, endog uordentligt, lader spore en slags Affekt, og bliver indtageligt, just ved det man har forsemt at pynte derpaa. Men om Kappen falder ned for dem,

som begynde, eller ere komne et lidet Stykke frem i Taler, og de ikke hængende den paa igien, viser det en stor Forsømmelse, eller Dovenhed, eller Uvidenhed om hvorledes den skal sidde.

Nu har jeg da baade givet Oplysning og viist Feilene i Pronunciationen; men endnu staaer der mange Ting tilbage, som en Taler bør overveje. Først hvad, for hvem, i hvis Nærværelse han skal agere. Thi ligesom det skikkes sig bedre at tale noget til een, end til en anden, bedre i eens Nærværelse, end i en andens, saaledes ogsaa at handle. Og ikke ere de samme Ting lige anstændige i Kisten, Geberben, Gangen, for Fyrsten, Raadet, Folket, Vorighedspersoner, for en privat, for en offentlig Ret, i Sogemaal, og i (45) Kæremaal. Hvilken Forskiel enhver, som giver Agt paa, kan have paa rede Hænder. For det andet, om hvilken Ting han skal tale, og hvad han vil udvirke. Tingen har fire Tagttagelser.

Den første angaaer hele Sagen, thi der ere nogle bedrøvelige, andre glædelige, nogle, som man må qiære sig al Umag med, andre, som ei saa meget behøve det, nogle betydelige, andre ganske ubetydelige,

(45) Kæremaal) Postulatio, som jeg her har oversat Kæremaal, er, som Ulpianus siger, baade naar een andrager sin eller en andens Sars for Dommeren, og naar man setter sig imod en, andens Undragende.

ge, i hvis Dele vi ikke bør fordybe os saa meget, at vi glemme det Hele. Den anden angaaer Delenes Forfæltighed, som Fortalen, Fortællningen, Bevisningen, Slutningen. Den tredie angaaer Meningerne selv, hvori alting er foranderligt efter Tingene og Affekterne. Den fjerde Ordene, hvori vi begaae en Feil, om vi ved Esterligning vil udtale alle, og ganske svække nogle, om de ikke beholde deres Natur.

Derfor maa Actionen i Lovtaler (undtagen over Afsdøde) Tøffsigelser, Opmuntringer og deslige være glad, stattelig og oplestet. (46) Ligtaler for Folket, Trøstetaler, og for det meste Misdæder Sager, maae være traurige og nedslagne. Hos Raaet maa man vedligeholde sin Anseelse, hos Folket sin Værdighed, og for private Retter holde Maade.

Om Sagens Dele, Meninger og Ord, som ere mangfoldige, maa jeg tale vidtløftigere. Tre Ting bør Pronunciationen tilveiebringe; den bør indtage, overtale, røre, hvormed uopsløselig følger, at den og bør fornøie. Indtageligheden kommer næsten an paa enten et smukt Bæsen, som, jeg veed ikke hvorledes, fremffinner baade af Røsten og Actionen, eller Talens Behagelighed. Overtalelsen har sin

G 3

Kraft

(46) Ligtaler for Folket. I Rom holdt man Lovtaler over herømmelige afsdøde Personer fra Rostre, et ophøiet Sted paa Torvet.

Kraft af (47) stærk Forsikring, som undertiden for-
maaler meer, end Bevisene selv. Mon du! (siger
Cicero til Callidius) skulde udtale de Ting saaledes,
dersom de vare sande? og — Det var saa langt
fra, at du opildnede mit Sind, at jeg neppe
der kunde holde Dinene aabne. Behierrighed og
Standhaftighed maa man altsaa lade see, i det mind-
ste naar man har Medhold af nogen forhen assagt
Dom. Rørende bliver Talen enten ved naturlige
eller efterlignede Affekter. Naar Dommeren i privaa-
te, og Herolden i offentlige Retter har befalet at tale
Sagen, maa man reyse sig langsom; derpaa maa man
give sig lidt Tid til at sette Kappen i Bave, eller (om
behøves) brede den over paa ny, men kun for de
smaa Retter (thi for en Fyrste, (48) Øvrighedsper-
son og Tribunaler maa det ikke skee) at baade Klæ-
derne kan sidde bedre, og at der tillige kan blive no-
gen Tid til at samle Tankerne. Ogsaa naar man
har vendt sig til Dommeren, eller Prætor paa Fore-
spørsel har tilladt at begynde Talen, maa man ikke
strax udbryde, men betænke sig lidt. Thi det for-
nøier Tilhøreren overmaade, naar Taleren gaaer var-
som tilverks, og Dommeren selv setter sig i Stilling.

Dette

(47) Stærk Forsikring) See 4 Anmerkning til dette
Capitel.

(48) Øvrighedspersoner) Derved forstaaes ventelig
den høiere Øvrighed, som Consuler, Prætorer og
Censurer.

Dette lærer Homerus med Ulysses's Exempel, som han siger stod med Dinene fastede paa Jorden, og ubevægeligt Scepter, førend han udgydede sin Betsalenheds Storm. Medens man saaledes bier, er der nogle ikke uanstændige Ophold, som Skuespillerne kalde det; at stryge Hovedet, at see paa Haanden, at knække Ledene, at lade som man vil komme frem med noget, at tilkiendegive ved Suk sin Bekymring, eller hvad enhver kan lade bedre; og det noget længe, ifald Dommeren ei strax bliver opmærksom.

Man maa staae ret frem, med lige og lidt udvidede Fædder, eller med den venstre lidt fremad; Knæerne lige, dog saa at de ikke udspiles. Skuldrene maa være slappe, Ansigtet alvorligt, ikke bedrøvet, og ikke forklumset, ei heller dorst; Armen i maadelig Afstand fra Siderne, den venstre Haand saadan, som jeg oven for har viist, den højre, med det samme man vil begynde, maa føres lidt frem for Falden med en meget ærbar Geberde, ligesom ventende, naar der skal begyndes. Men Feil er det, at see op til Loftet, at gnie Ansigtet, og fremsætte det med en slags Uforskammenhed, at gjøre en vigtig Mine, eller for at see bistrere ud, at trekke det op med Dinebrynene, at stryge Haaret tilbage fra Forhovedet mod Naturen, saa det kan see ret fælt ud; ligeledes (som Grækerne almindeligst gjøre) at staae og pænse under en idelig Bevægelse af Fingre og Læber, at rømme sig høit, at sette den ene Fod langt frem, at holde en Deel af Rappen med

venstre Haand, at staae skrævende, eller strunk, eller med Naven i Veiret, eller kroget, eller med Skuldrene op til Hovedet, som de, der skal brydes, pleie at giøre.

Til Fortalen skifter sig for det meste en sagte ferdig Pronunciation; thi intet er meer indtagende, end Undseelighed, dog ikke altid. Thi man bruger ikke, som jeg har viist, eens Udtale i Indgangene. Mestendeels klæder dog baade en maadelig Røst, og beskednen Geberde, og en paa Skuldrene hvilende Kappe, og Sidernes sagte Bevægelse til begge Kanter, med sammesteds henvendte Vine. Fortællingen vil gierne have en længer fremsætt Haand, et tilbagefaldende Klædebon, en Geberde, som falder meer i Vinene, en Røst omtrent som i daglig Tale, kun noget høiere, en simpel Lyd. Dette har aleene Sted i saadant, som følgende: Quintus Ligarius reiste da, førend der endnu var nogen Mistanke til Krig — og — A. Cluentius Habitus var dennes Fader. — Noget andet udfordres i samme, naar Affekterne ere enten oprørte: Svigermoderen gifter sig med Svigersønnen; eller klagelige: Der anrettes paa Torvet i Laodicea et bittert og for den hele Asiatiske Provinds ynkeværdigt Syn. Mæst foranderlig og mangfoldig er Actionen i Berisene. Thi man fremsætter, deler, tilspørger næsten i en snakkende Tone; ligeledes (49) optager man

Ind:

(49) Optager man Indvendinger) Næmlig for at besvare og giendrive dem.

Indbendinger, hvilket og er en Fremsetning for sig selv. Dog dette udtaler man undertiden beleende, undertiden efterlignende. Bevisningen er mestendeels hurtig, slyrig og paadrivende, og fordrer en med Taleren overeenskommende Geberde, det er kiek. Paa nogle Steder maa der hurtig trænges paa, og Taleren sammenpakkles. Taler man uden om, er det gierne sagtmodigt, behageligt og lavt, som om Proserpinas Bortsnappelse, Siciliens Beskrivelse, (50) En. Pompejus's Berømmelse. Det er og ikke underligt, at der med det, som ikke omtvistes, gaaer mindre hidst til. Undertiden er Efterligningen, naar man laster Contraparten, ikke saa haard. (51) Mig syntes see nogle gaae ind, andre gaae ud, nogle ravende af Vinen. Her maa Geberden passeres efter Røsten, hvorved man flytter sig ganske sagte til begge Kanter, dog uden at bruge Hænderne, og uden stærk at bevæge Siderne.

Der ere mange Grader til at opmuntre Dommeren. I den høieste og for en Taler fineste Tone siges

(50) En. Pompejus's Berømmelse). See Taleren for Valbus, 4 Cap. De andre tvende Udgange eller Digressioner i Taleren har jeg i 15 Anmerkning vist, hvor de findes.

(51) Mig syntes see) Dette Exempel er af Taleren for Gallus, og er anført af Quintilian i 8 Bog, 3 Cap.

siges dette: (52) Da Krigen var begyndt, Cæsar, og for en stor Deel fort. — Thi han sagde forud: Jeg vil raabe saa høit, jeg kan, at det Romerske Folk lydelig kan høre det. Lidt lavere, og tillige med en slags Behagelighed: Thi, Tubero, hvad bestillede dit Sverd i den Pharsaliske Slagtordning? Endnu fuldere, og langsommere, og derfor angennemere: Men i det Romerske Folks Forsamling har een, og det een som staar i offentlig Tjeneste. Her maa alting trekkes ud, og drages paa Bøskalerne, og tales af fuld Hals. Dog gaaer dette igiennem (53) en fuldere Rende: I Albanske Høie og Lunde! Men Stene og Ørkener gibe Gienlyd af Røsten er noget musikalisk, og stiger lidt efter lidt. Saadane ere de Tonebevinger, som Demosthenes og Eschines bebreide hverandre, derfor ikke at foragte; thi naar begge forekaste hinanden det, er det aabenbart, at begge have gjort det. Thi hørken spor hin med en simpel End ved (54) Bestier:

(52) Da Krigen var begyndt) See Talen for Ligari-
us, 3 Cap. Her staar: Hvad bestillede dit dragne
Sverd.

(53) Igiennem en fuldere Rende) Han ligner Lust-
røret med en Rende eller Bændel.

(54) Bestiermerne af Marathon) Demosthenes svor
ved Miltiades, som overvandt Darius, Persernes
Konge, paa den Marathoniske Mark, ved Themisto-
cles, som til Grækerne overvandt Xerxes i det Salamin-
skund,

Beskiermerne af Marathon, Plataea, og Salamin, og ikke begræd denne Theben med Snak.

Der er een fra disse forskielig Røst, en næsten ubegribelig Tone, som Grækerne have kaldet bitter, overmaade og for et Menneske næsten overnaturlig hvass. (55) Hvorfor holde I ikke inde med denne Røst, som viser Laabelighed og vidner Jaahed? Men det, som jeg kaldte overmaade, ligger i den første Deel: Hvorfor holde I ikke inde? Slutningen, naar den har Ting at opregne, vil have en forkortet Igientagelse. Dersom den er indrettet til at sette Dommeren i Flamme, noget af det jeg før har sagt; Skal den formilde, en slags hengiven Fromhed; Skal den bevæge til Medynk, maa Røsten gaae overlang, og have en grædelig Benneskierhed, hvorved Gemysterne fornemelig blødes, og som er den meest naturlige. Thi man kan endog see Faderløse og Enker, som udbryde i hylende Toner over Egenne. Her har og den hæsagtige Stemme, som Cicero siger Antonius havde, en besynderlig Virkning; thi den har noget efterlignende i sig.

Men

Gund, ved Pansanias, som overbandt Xerxes's Anfører ved Plataea, en Dye i Bootien, for at forringe Stammen af det ved Chæronea lidte Nederlag.

(55) Hvorfor holde I ikke inde) See 6 Cap. af Taalen for Rabirius, som var sigtet for Mord, percellionis reus.

Men der er to Slags Ynkſomhed, een til at giøre forhad, ſom den nylig omtalte i Philodamus's Fordømmelſe; en anden til at afbede, ſom er lavere. Derfor, ſkient der og i dette er en uformet Sang: Men i det Rømerſke Folks Forſamling; thi han ſagde det ikke i en livende Tone, og I Albanſke Hoie! hvilket han ikke udtalte ſkielende eller bandende; er dog ſølgende uendelig meer bøiet og omſnoet: (56) Jeg Elendige, jeg Ulykſalige, og: Hvad ſkal jeg ſvare mine Vørn? og; Kunde du, Milo, indkalde mig i Fædrenelandet igien ved diſſe; jeg ikke formaae ved de ſamme at holde dig tilbage i ſamme Fædreneland? Og naar han tilſlaaer C. Rabirius's Gods for (57) tre Skilling: O hvilken uſſel og fortrydelig Auctions-Forretning har jeg ikke! I Slutningen giør det og en fortrefſelig Virkning, at man ſiger, ſig for Corrig og Udmattelſe ikke at kunne holde det længer ud, ſom for ſamme Milo: Men her maa jeg slutte; thi jeg formaaer nu ikke at tale meer for Graad. Udtalen maa og her være Ordene lig.

Man vil maafſkee ſavne flere hidhørende Ting, ſom jeg burde anføre: At opmuntre de Skyldige, op-
leſte Vørn, fremføre Forvandte, rive Klæder-
ne,

(56) Jeg Elendige) See Taler for Milo, Cap. 37.

(57) Tre Skilling) Jeg læſer nummo ſeſtertio, ſom der ſtaaer i Ciceros Tale for Rabirius.

ne; (58) men det er sagt paa sit Sted. Og fordi der og i de andre Sagens Dele er Foranderlighed, falder det af sig selv, at Udtalen maa lempes efter Møningerne selv, som jeg har viist; efter Ordene og, som jeg nyligst sagde, dog ikke altid, men undertiden. Mon ikke ussel og fattig Stakkel maa udsiges med en ydmyg og indknæben Røst; mandig, heftig, Røver med en ferm og skyndig Røst? Thi Tingene faae en særegen Kraft ved saadant Medhold; mangler det, vil Røsten betegne eet, Sindet noget andet. Ja mon ikke de samme Ord ved en forandret Udtale tilkiendegive, bekræfte, bebreide, negte, beundre, vredes, tilspørge, beleer, ophøie. Thi man siger ikke eens:

(59) Hvad jeg har i dette Rige, giver du mig.

(60) Du har overvundet ham i at syge?

(61) Du den Æneas?

(62) Og beskyld mig for Frygt, du Dracens!

Men jeg vil ikke være vidtestig; enhver kan nu prøve for sig selv med alle Affekter enten dette, eller

(58) Men det er sagt paa sit Sted) 7 Bog.

(59) Hvad jeg har i dette Rige) 1 Bog, 82 B. af Æneiden.

(60) Du har overvundet) See Virgils 3 Ekloge, 25 B.

(61) Du den Æneas) 1 Bog, 621 B. af Æneiden.

(62) Og beskyld mig) 11 Bog, 383 B. af Æneiden.

eller hvad andet han lyfter, da vil han besinde, at jeg har sagt sandt. Et maa jeg nu legge til, siden der fornemelig sees paa det Anstændige i Actionen, at det ofte anstaaer een, som ikke anstaaer en anden.

Aarsagen hertil er forborgen, og lader sig ikke forklare. Og ligesom det er sandt sagt, at Konstiens Hovedsag er at faae sin Handling anstændig, saaledes kan (63) det hverken være uden Konst, ei heller gives Regler for alt. Hos nogle ere Fuldkommenheder ikke behagelige, hos andre fornøie endog Feilene.

Jeg har seet de beste Skuespillere, Demetrius og Stratokles, behage ved forskiellige Fuldkommenheder. Men det er ikke saa underligt, at den ene meget vel forestillede Guder, Ynglinge, godelige Fædre, og Trælle, Matroner, og alvorlige gamle Koner; den anden bedre vrantne Gamle, forslagne Trælle, Smarodsfere, Ruffere, og alt det, som skal være i Bevægelse. Thi deres Natur var forskiellig; og Demetrius's Kjøst behagelig, dennes hvass.

Meer ere at agte de Egenskaber, som ikke kunne overdrages, at svinge Hænderne, at frembringe behagelige Udbræk for Tilskuernes Skyld, at gjøre Wind med Klæderne ved Indgangen, og undertiden med

(63) Det hverken være uden Konst) Ved det for-
staas det Anstændige.

med den høiere Side at gjøre Geberder; hvilke ikke lod nogen uden Demetrius vel; thi til alt dette havde han Hielp af sin Statur og forunderlige Dannelse. Den anden klædte Løben, Gesvindighed, og en Skiont til hans Rolle kun lidt passende Latter, (hvilket han ei uden Betænkksomhed gjorde Folket til Behag) ja endog med sammendragen Nakke. Hvad af dette den anden havde gjort, skulde lade meget hæsligt.

Enhver maa derfor kende sig selv, og ikke alene af de almindelige Regler, men og af sin egen Natur hente Raad til Actionens Dannelse. Derfor er det just ikke sagt, at jo alle eller mange Ting kan sømme een.

Her maa jeg slutte med det samme, som de andre Steder, at Maadelighed er best. Thi jeg vil ingen Skuespiller have, men en Taler. Hvorfor man hverken i Geberden maa udføre alle Greb, ei heller i Talen ufordrageligen bruge Afdelinger, Latter, Affekter; som om man i et Skuespil skulde sige:

(64) Hvad! — skal jeg ikke gaae? — og nu — da selv jeg kaldes?

Maaskee det bedre er, jeg saa opfører mig,
Jeg ei for Skøgerne mig gjør foragtelig.

Thi

(64) Hvad! skal jeg ikke gaae) i Scene, i Act af Terentius's Eynuchus.

Thi her maa Skuespilleren bruge tvivlende Ophold, Tonebeininger, foranderlige Hænder, forskielige Nis. Taler maa smage af noget andet, og taaler ikke formegen Kryderie; thi den bestaaer i Action, ikke i Abeerck. Hvorfor man ikke uden Billedhed dadler en grimasefuld Pronunciation, og som er ufordragelig af Ophævelser, og hopper op og ned med foranderlig Røst. De Gamle have ikke forgiwes oversat af Græcken, som Venas Popilius har laant af dem, da han sagde, at dette var en Gøgler-Action.

De bedste Regler derfor ere givne af ham, som var Mester i alle Ting, Cicero nemlig, hvilke jeg oven for af hans Taler har anført; lige saadant siger han i Brutus om Marcus Antonius. Men noget meer ilende Action er nu vedtaget, som og kan behøves, og passe til nogle Steder; dog maa den styres saaledes, at man ikke, ved at stunde efter Talerens Jirlighed, taber den brave og hæderlige Mands Anseelse.

